

Hikmet

safvet senih

HİKMET

SAFVET SENİH

HİKMET/1

HİKMET/2

HİKMET

Safvet SENİH

2002/İstanbul

IŞIK YAYINLARI **I Ş I K Y A Y I N L A R I** ©

HİKMET

Yayın Numarası: 115 **ISBN** 975-8642-35-9

ADRES : Altunizade Mah. Kısıklı Cad. Kuşbakışı Sokak
No: 4 81190 Üsküdar / İSTANBUL
Tel: (0216) 474 01 96 Faks: (0216) 474 01 55

BASKI : ÇAĞLAYAN A.Ş. Sarnıç Yolu No: 7
Tel: (0232) 252 20 97 / 98 35410 Gaziemir / İZMİR

İÇİNDEKİLER

TAKDİM

Hikmet, bizim bahçemizde açan çiçeklerden... Bu rengin ve zengin bahçede neler yok ki! "İffet, bizim ülkede yetişen nilüferdir. Hasbilik, bizim ilin gülüdür. Diğergâmlık (başkalarını düşünme), bizim bahçelerin lotusudur. Bizde bulunur, vâsıl olup tatmamak. Bizdedir, yaşatma arzusuyla yanıp tutuşmak ve yaşamayı unutmak. Bizim insanımız bilir, hizmette önde, ücret almada arka sıralarda bulunmayı. Dünya, bizde gördü, bizde tanıdı sevilmeden sevmeyi..."

"Fütüvvet (yiğitlik, cömertlik), bizde şehbal açtı. Şehamet, gayret bizde tuğlaştı. Gülbanklar, bizde dünya ve ukbayı bir araya getiren desteler haline geldi. Ve asırlarca insanımız, bu mutlak ahengin "Demine, devranına (hû) çekti..."

Misk ü amberler taşan bu bahçenin; Mevlâna, Muhyiddin İbn-i Arabî, Gazalî, Sa'di bahçıvanlarındandır. İri güller, hoş lâle ve sümbüller; Mesnevi, Fütuhat, Bostan, Gülistan, Mektubat ve İhyâ isimleriyle, tatlı bir fısıltı ile yaprak yaprak bu diyarda açılıp boy atar. Kur'ân güneşi altına girerek her bir ayetten birer yıldız gibi ışık alanlar, çağlarını aşmış, cihanları ışık süvarileri olarak kuşatmışlardır. Gönüllerinde kaynayan mânâları, kitaplara boşaltmışlar; ilahî mesajdan, vahiy kaynağından alıp emdiklerini "hazmolmuş sâfi bir süt" gibi ruhu açlara takdim etmişlerdir.

Saint-Augustin, Hint düşüncesi ve edebiyatı için: "Ne kadar geç tanıyabildim seni, ey kadimler

kadimi, ey tazeler tazesi güzellik, ne kadar geç sevdim. Yazık senden ayrı geçen yıllarıma, yazık" demişti. Eğer bizi tanısaydı, bahçelerimizden taptaze fışkıran ilham pınarları ve her dalında bin meyve sunan hikmet tûbaları karşısında; kuyuda su ararken Yusuf'u bulan susuzlar; meyve soyarken Yusuf'u görünce ellerini doğrayan kadınlar gibi şaşırıp kalacaktı! Ya, Muhammedî hikmetin cemâlini görseydi, ellerini kesenler gibi değil, ciğerlerini doğrayanlar gibi veya kalbinin zarını patlatanlar gibi yahut da Tihame'yi tepip gelen ve nur-u Muhammedîyi bir meşale gibi seyredip ruhunu teslim eden Sudanlı gibi dünyasını değiştirecekti.

Bir çuval çürük cevizin içindeki tek sağlamı bulmak için el yordamı ile ha bire araştıranlar gibi, bir sürü yanlışın arasında gerçeği araştıran felsefecilerin kalp paraları ile bizim ilâhî mesajın ışınları altında yaldızlanıp vahyin mührü ile mühürlenen hikmet pırlantalarımız arasındaki fark ortadadır. Fakat açık-seçik görünmesi için gene hikmet üstatlarımıza müracaat edeceğiz.

HİKMET

Hikmeti elde etmek için kimi insanlar mağaralara çekilmiş.. Kimisi derin sükuta dalmış... Işık doğudan gelir. Ama fosilleşmiş felsefî inkârcılıktan değil... Veya şirk kokan anlayışlardan yahut aslı vahiy iken mecrası zehir oluklarına çevrilen muharreflerden değil. Sis ve ufûnetten uzak, açık-seçik hakikatlerin membaından kaynaya kaynaya Nebi kalbine dökülüşünden sonra bütün parlaklığı ile hâl ve kâl olarak arz-ı endam edişinden sonra da, dalga dalga bir ürperti halinde gönüllere yayılışından, tavır ve tutumlarda semâvîleşen ruhanî ve nuranî siması içinde belirir. Hakikatler, hareketlerde mânâsını bulur. Artık müntesipleri birer canlı tefsir haline gelir.

Hikmet arayan gözler de, hep nazarlarını ilâhî sanatların meşherlerine çevirir, irfan peteklerine şehadet balı doldurmanın gayretini gösterirler.

"Gene yeryüzü donanıp
Kat kat olup renge batıp
Bülbül güle karşı ötüp
Can budağa astı gene
Gene yeni hazîneden
Yeni hil'at giydi cihan
Gene verildi yeni can
Ot ve ağaç süstü gene"

"(Allah) dilediğine hikmet verir, hikmet verilene ise, birçok hayır verilmiş demektir. Ve bunu ancak temiz akıllar anlar." (Bakara/269)

Bu âyet-i kerimenin tefsirinde Hak Dini Kur'ân Dili'nde merhum Elmalılı şunları söylemektedir:

Allah, her kime dilerse hikmet verir, vermek için hiçbir kayıt ile mukayyet olmaz. Men-i mefsedet (fesadı def) ve celb-i maslahat (faydaları celb) edecek sebebiyet ve hâkimiyeti, hak ilmi ve âlimliği yalnız kendine hasretmez de, akıl sâhiplerinden dilediğine verir. Ve her kim hikmete erdirilirse, o, muhakkak birçok hayra erdirilmiş olur. Çünkü hikmetsiz binde bir hayra erilirse bir hikmet ile binlerle hayra erilir.

Hikmet, dünya ve âhiretin hayrını tazammun eder. Hikmetsiz hayır ise, bir var bir yoktur. Fakat aklı temiz, özü sağlam olanlardan başkası tezekkür etmez; yani hak ve doğruyu ne kendi düşünür hatırlar, ne de ihtar kabul eder. Bizzat Allah Teâlâ, âyetleriyle ihtar edip hatırlatır da yine tezekkür etmez, etmeyince de ilâhî hikmetten istifade edemez. Hikmeti vermek için Allah şarta muhtaç değildir amma almak için kul şarta muhtaçtır. Hikmete ermenin başlangıcı tezekkürdür. Bu da temiz akıl, temiz kalp ile olur. Allah'ın verdiği aklı şehvetlere ve şeytanın vesveselerine kaptıranlar ne enfüsî vâridatı, ne de âfâkî vâridatı tezekkür ve tefekkür edemezler. Zihinlerinde de bulamazlar. Ya hiç düşünmezler veya düşünseler bile hâtırlarına nazarlarını döndürürlerken hak ve hayrın alâmetlerini seçemezler. Seçemeyince de, hikmet yolunda yürüyemezler. Bu suretle büyük bir ilâhî fazl olan hikmet ancak temiz, öz, hâlis akıl sâhiplerine nasip olabilir. Binâenaleyh akıl ve

güzel irade, hikmetin şartı; tezekkür de başlangıcıdır. Bunlar hep Allah vergisi ve ilâhî iradenin eseridir.

HİKMET NE DEMEKTİR?

Bu kelime hüküm, hükümet, ihkâm mânâları ile alâkadar olarak mastar ve isim olur. İlim ve amel hikmetin en esaslı mânâsını teşkil eder. Çeşitli tefsirlerde hikmete verilen mânâları kısaca aktaralım.

1- Sözde ve fiilde isabet.

2- İlim ve amel. Diğer bir tabirle, ilim ve sanatın içtiması.

3- İlim ve fıkıh.

4- Eşyanın mânâlarını marifet ve anlama.

5- Allah'ın emrini akletme.

6- Anlayış.

7- Neticesi güzel, akıbeti övülecek bir fiili yapmak.

8- Siyasette (hâkimiyette), gücü yettiğince, Cenâb-ı Hakk'a iktidadır ki, bu da ilmini cehilden, fiilini zulümden, cömertliğini cimrilikten, hilmini sefihlikten temizlemekle olur.

9- İlâhî ahlâk ile ahlâklanma.

10- Allah'ın emrini tefekkür ve ona uymak.

11- Allah'a itaat, fıkıh, din ve amel.

12- Bir nurdur ki, vesvese ile makam arası bununla fark edilir.

13- Ruhların, sükûnet ve itminanda en son dereceye ulaşması.

14- Üstünde bir sebep tasavvur olunmayan, Cenâb-ı Hak'tan kayıtsız şartsız varid olup şek ve şüphe, zayıflık ve bozukluk ihtimali bulunmayan, niçin ve neden diye araştırmaya ihtiyaç bırakmayan işaret.

15- Din ve dünya salâhı.

16- Ledün ilmi.

17- Bunların hepsi.

"Hikmetin başı Allah korkusudur."(Hadîs-i Şerif) Zira, Allah'tan korkmayanlar herhalde korkulacak âkıbete düşerler. Hikmetin faydaları celb mânâsı, Allah muhabbetine bağlı olduğu gibi; ondan önce gelen fesatları def mânâsı da, Allah korkusu ile irtibatlıdır. Binâenaleyh, Allah muhabbeti ilim ve ameli güzel neticelere ulaştıran bir hikmetin esası iken Allah korkusu da onları her türlü fesattan koruyan hikmetin başıdır.

IŞIK IŞIK GEÇTİLER

A.N.T.

En güzel tebessümü, kırmızı gonca gibi
Dişleri arasında çok güzeller gözüktü.
Parmağında zarafet, bir pırlanta yüzüktü.
Yeni yeni modeller teşhir ediliyordu.
O parmak gâh etekte, gâh yakada parlıyor.
Parlıyor gösteriyor, sönüyor gösteriyor.
Işıl ışıl tebessüm,
Yürüyor gösteriyor, dönüyor gösteriyor.
**** ****
Böyle geçti önümden türlü türlü çiçekler
Nakışlı kelebekler
Enva'ı renkleriyle baygın kokularıyla
Bin bir büyüleriyle...
**** ****
Böyle geçti önümden
Neş'e dolu baharlar, solgun yüzlü hazanlar,
Gündüz ve geceler, mesafeler zamanlar...
**** ****
Geçtiler dizi, dizi;
Hepsinin dudağında en güzel tebessüm,
Hepsinin parmağında o pırlantadan yüzük
Sordular birer birer:
Ey fanî nasıl buldun elbiselerimizi?

BAHAR BAYRAMLARI

Her canlının rızkını veren, her şeyi sanatlı ve hikmetle yaratan, kerem ve rahmet sahibi Cenâb-ı Hak, şu dünyayı ruh ve şuur sahibi varlıklar için bir bayram suretinde yaratıp bütün güzel isimlerinin garip nakışları ile süsleyip küçük büyük her bir ruha münasip şekilde o bayramdaki ayrı ayrı hesapsız güzelliklerden ve nimetlerden istifadeye uygun hisler ile mücehhez bir ceset giydirir, bir defa o temâşâ yerine gönderir.

Hem zaman ve mekân itibarıyla pek geniş olan o bayramı; asırlara, senelere, mevsimlere hatta günlere, en küçük zaman parçalarına taksim ederek, her bir asrı, her bir seneyi, her bir mevsimi hatta bir cihette her bir günü, en küçük zaman dilimlerini, birer taife olan ruh ve idrak sahibi mahlukatına ve nebatî sanatlarına birer resmî geçit tarzında bir ulvî bayram yapmıştır. Bilhassa bahar ve yaz zamanında küçük varlıklara şaşaalı ve birbiri arkasında öyle bayramlardır ki, yer ve gök ehlini seyre celbedecek bir cazibedarlık görünüyor. Tefekkür ehli için öyle bir mütalâa yeri oluyor ki, akıl tarifinden âcizdir.[1]

Bediüzzaman Hazretleri bir hatırasını şöyle anlatıyor:

“Bir vakit, dağ başında azametli çam, katran ve ardıç ağaçlarının heybetli suretlerini, hayret veren vaziyetlerini temâşâ ederken pek lâtif bir rüzgâr esti. O vaziyeti, pek muhteşem ve şirin bir

---

[1] Bediüzzaman Said Nursî, Sözler

velvele, raksa benzer bir zelzele, cezbeli bir tesbihat suretine çevirdiğinden; eğlence temâşâsı, ibretli bir bakışa, hikmetli bir dinleyişe döndü. Bir büyüğün "Senin temâşâna, güzelliğine, herkes her yerden koşup gelmiş. Senin cemâlinle nazdarlık ediyor." sözü hatırıma geldi. Kalbim, ibret mânâlarını ifade için şöyle ağladı:

Her canlı, senin temâşâna, sanatın olan yeryüzüne her yerden çıkıp bakıyor. Aşağıdan yukarıdan dellallar gibi çıkıp bağırıyor. Senin nakşının güzelliğinden keyiflenip, o dellal-misâl ağaçlar oynuyor. Senin sanatının üstünlüğünden neşelenip, güzel güzel sadâ veriyor. Güya sadâlarının tatlılığı, onları da neşelendirip nâzeninâne bir naz ettiriyor. İşte onlardır ki, şu ağaçlar raksa gelmiş, cezbe istiyorlar.

Şu ilâhî rahmetin eseriyledir ki, her canlı, kendine mahsus tespih ve namazın dersini alıyorlar. Ders aldıktan sonra, her bir ağaç yüksek bir taş üstünde arşa başını kaldırıp durmuş, her birisi yüzlerce ellerini dergâh-ı ilâhîye uzatıp muhteşem bir ibadet vaziyetini almış. Oynattırıyorlar zülüfvari küçük dallarını ve onunla temâşâ edenlere de, lâtif şevklerini ve ulvî zevklerini ihtar ediyorlar. Aşkın "Hay-huy" perdelerinden gelen en hassas tellere damarlara dokunuyor gibi sadâ veriyorlar.

Fikre şu vaziyetten şöyle bir mânâ geliyor: Mecazî muhabbetlerin eleminden gelen bir ağlayışı, hem derinden derine hazin bir inleyişi ihtar ediyorlar.

Ruh ise şu vaziyetten şöyle anladı ki: Eşya, tesbihat ile Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimlerinin tecelli-yatına mukabele edip, bir naz-niyaz zemzemesidir, geliyor.

Kalbi ise, şu her biri mücessem birer ayet hükmünde olan şu ağaçlardan tevhid sırrını, bu mucizeliğin yüce nazmından okunuyor. Yani yaratılışlarında o derece harika bir intizam, bir sanat, bir hikmet vardır ki, kâinatın bütün sebepleri, irade sahibi birer fail farz edilse ve toplansalar taklit edemezler.

Nefis ise, şu vaziyeti gördükçe; bütün yeryüzü, velveleli bir ayrılık zelzelesinde yuvarlanıyor gibi gördü; baki bir zevk aradı. "Dünyaperestliğin terkinde bulacaksın." mânâsını aldı.

Akıl ise, hayvan ve ağaçların zemzemesinden, nebat ve havanın demdemesinden gayet manidar ve intizamlı bir hilkat, bir nakş-ı hikmet ve bir sırlar hazinesi buluyor. Her şeyin çok cihetlerle Cenâb-ı Hakk'ı tespih ettiğini anlıyor.

Heva-yı Nefis ise şu havanın hemhemesinden yaprağın hevhevesinden öyle bir lezzet alıyor ki, bütün mecâzî şevkleri ona unutturup, o nefsin kötü arzularının hayatı olan mecâzî zevki terk etmekle, bu hakikat zevkinde ölmek istiyor.

Hayâl ise, görüyor; güya şu ağaçların vazifeli melâikeleri içlerine girip her bir dalında çok neyler takılan ağaçları ceset olarak giymişler. Güyâ Sultan-ı Sermedi, binler ney sedâsıyla muhteşem bir resm-i küşadda onlara, onları giydirmiş ki; o ağaçlar camid, şuursuz cisim gibi değil... Belki

gayet şuurkârâne manidar vaziyetleri gösteriyorlar.

İşte o neyler; semâvî, ulvî bir musikîden geliyor gibi sâfî ve müessirdirler. Fikir o neylerden, başta Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî olarak bütün âşıkların işittikleri elemkârâne ayrılık şikayetlerini işitmiyor. Belki, Cenâb-ı Hakk'ın zâtına karşı takdim edilen ilâhî teşekkür ve hamdleri işitiyor.

Madem ağaçlar, birer ceset oldu. Bütün yapraklar dahi diller oldu. Demek her biri, binler dilleri ile havanın dokunmasıyla "Hu! Hu! Hu!" zikrini tekrar ediyorlar. Hayatlarının tahiyyâtiyle (hayat hediyeleri olan tespihleriyle) Cenâb-ı Hakk'ın Hayy ve Kayyum olduğunu ilan ediyorlar. Çünkü bütün eşya "Lâ ilâhe illâ Hu!" deyip, kainatın büyük zikir halkasında beraber zikrederek çalışıyorlar.

Vakit be vakit, istidat lisanıyla Cenâb-ı Hak'tan hayat haklarını "Yâ Hak!" deyip rahmet hazinesinden istiyorlar. Baştan başa da hayata mazhariyetleri lisânıyla "Yâ Hayy!" ismini zikrediyorlar.

Fe yâ Hayyu! Yâ Kayyûm! Hayy ve Kayyum isimleri hakkına, şu perişan kalbime hayat; şu karışık aklıma da istikamet ihsan et. Âmin...[2]

---

[2] Bediüzzaman Said Nursî, Sözler.

MUAZZAM ORKESTRA

A.N.T.

Şimşek çakar, gök gürler, ufuklar birbirine giriyor, sanırsınız!...

Filler, aslanlar haykırırlar, kükrerler; zaman ve mesafe inim inim inler.

Bunların yanında sesleri kulaklarımızın duygu hududuna giremeyen karıncalar da vardır. Onlar da ses çıkarırlar. Çünkü yaşıyorlar. Yaradılış muazzam bir orkestradır ki onu idare edenin elindeki değnek muhakkak ki bazen bu karıncaya da emir verir.

Ama orkestra içindeki onun yeri nedir; biz bilemeyiz; bestekâr bilir. Her şey konuşuyor, dili var. Çünkü yaşıyor. Biz duymuyoruz anlamıyoruz diye bunları nasıl inkâr ederiz? Ayağımızın altında ezilen bir ottan, bir toprak zerresine kadar her şey konuşuyor. Çünkü hayat nizamı içindedir. Başka türlü yaşanmaz.

Sırrına eremediğimiz ve eremeyeceğimiz bir âlemin içindeyiz ki sade hayat!...

Ölümün, yokluğun nam ve nişanı yok. Çünkü var olan her şey yaşıyor.

Müsaade ederseniz ben de yaşıyorum.

TEZATLARDAKİ HİKMET

"Müşa'şa'dır derûnum, câmiu'l-ezdâda hayretten." (Abdülaziz Mecdî)

Yani, "Zıtları birleştiren Allah'a hayretten içim parıl parıldır."

Bediüzzaman Hazretleri zıtlar mevzuunda şöyle demektedir:

Cenâb-ı Hak, zıtları birleştirerek, kudretinin tecellisini, her şeye muktedir olduğunu göstermektedir. Lezzet içine elemi, hayrın içine şerri, güzelliğin içine çirkinliği, faydanın içine zararı, nimetin içine nikmeti (azabı), nurun içine nârı karıştırmasının sırrı, nispî hakikatlerin ortaya çıkması içindir. Böylece bir şeyden çok şey vücut bulur, görünür. Çünkü bir şeyin hakiki hakikati bir ise nispî hakikatleri yüz tanedir. Hareketin sürati ile bir nokta bir çizgi olur. Çevirmenin sürati, nur parıltısını, nûrânî bir daire yapar. Nispî hakikatler ile dünyada taneler, sümbül olur.

Kâinatın çamurunu, nizâmî râbıtasını, nakşî münasebetlerini, nispî hakikatler teşkil ediyor. Ahirette bu nispî durumlar ayrı ayrı birer hakikat olurlar.

Hararetteki mertebelere sebep, soğukluğun içine girmesidir. Güzellikteki dereceler de çirkinliğin müdahalesindendir. Ziya zulmete borçlu, lezzet de eleme... Sıhhat marazsız olmaz. Cennet olmazsa belki cehennem azap etmez. Eğer zemherir olmazsa belki cehennem de yakamaz.

İşte böylece zıtları yaratarak Cenâb-ı Hak, hikmetini gösterdiği, haşmetini de zuhur ettirdiği gibi, zıtları birbirine karıştırarak da, iktidarını gösterip azametini izhar etti.

Cenâb-ı Hakk'ın kudreti "ârızî" olmayıp zâtî olduğundan dolayı, O'nun zıttı olamaz; O'na acizlik giremez. Onun için de, O'nda mertebeler olamaz (Şuna gücü yeter de hâşâ, şuna gücü yetmez

denemez). Her şeye nispeti birdir. O'na hiçbir şey ağır gelmez.

Lemaat isimli eserde ise şöyle denilmektedir:

Allah'ın kudretinin ziyasına güneş bir mişkattır. Yani içine meş'ale veya kandil konulan bir oyuktur. Buna göre ışık güneşten değil ilâhî kudrettendir. Güneş sadece ampulün takıldığı yer gibi ilahî kudretin ziyası için sadece bir mahalden, bir oyuktan ibarettir.) Bu mişkatin (bir oyuk durumundaki güneşin) nuruna deniz yüzü bir aynadır. Şebnemlerin (çiğ danelerinin) gözleri birer mir'at (ayna)dır. Güneşi, denizin geniş yüzü gösterdiği gibi (denizin) alın kırışıklığı (gibi olan) damlalar da gösterir. Şebnemin küçük gözü, yıldız gibi parlayıp aynı hüviyeti tuttuğu için, güneşin nazarında şebnem ve deniz bir olur da Allah'ın kudretine misal teşkil ederler:

Nasıl şebnemin gözbebeği küçücük bir güneşse, şu muhteşem güneş de küçücük bir şebnemdir; gözbebeği de Allah'ın kudret güneşinden gelen bir nurdur. Evet şu güneş, Allah'ın kudret güneşine karşı bir ay gibidir. Çünkü ziyasını o ilâhî kudretten alır.

Semâvat (gökler) bir denizdir; Rahmânî tecelliyatı ile, damlaları yıldızlar ve güneşler hükmünde olan alın karışıklıkları dalgalanır.

Evet kudret tecellî ederek o damlalara nuranî parıltıları serpmiştir. (Aslında) her bir güneş bir damla, her bir yıldız bir şebnem (çiğ tanesi)dir. Her bir parıltı da bir timsâldir. O bir su damlasına benzeyen güneş, ilâhî feyzin tecellisinin küçük bir

aksi (yansıması)dir. Cânını, cilâlı hâle getirir, o cilâlı canı, bir parıltıcık cam vaziyetiyle inci gibi parlar. O şebneme benzeyen yıldız, lâtif gözü içinde, parıltıya bir yer yapar. Parıltı bir kandil olur, gözü de cam olunca, kandili nurlanır. *"Allah göklerin ve yerin nurudur. Onun nuru, içinde lâmba bulunan, bir oyuğa benzer. Lâmba içersindedir. Cam sanki inciden bir yıldız..."* (Nur/35)

Böylece Cenâb-ı Hakk'ın kudretinin büyüklüğünü, kâinatı nurlandırdığını gördükten sonra gene tezatlar mevzuuna dönelim ve Bediüzzaman'ın sözlerine kulak verelim:

Şu kâinata dikkat edilse görünüyor ki; içinde iki unsur var ki, her tarafa uzanmış kök atmış. Hayır-şer, güzel-çirkin, fayda-zarar, kemâl-noksan, ziya-zulmet, hidayet-dalâlet, nar-nur, iman-küfür, taat-isyan, korku-muhabbet, gibi eserleriyle, meyveleriyle şu kâinatta zıtlar, birbiri ile çarpışıyor. Daima değişme ve başkalaşmaya mazhar oluyor. Başka bir âlemin mahsûlatının tezgâhı hükmünde çarkları dönüyor. Elbette o iki unsurun birbirine zıt olan dalları ve neticeleri, ebede gidecek; ebedî âlemde her biri kendine ait merkeze çekilip birbirinden ayrılacak.

O vakit; cennet-cehennem suretinde tezâhür edecektir. Madem bekâ âlemi, şu fenâ âleminden yapılacaktır, elbette esas unsurları bekâya ve ebede gidecektir.

Evet cennet-cehennem... Yaratılış ağacının ebed tarafına uzanıp eğilerek giden dalının iki meyvesidir... Ve şu kâinat silsilesinin iki neticesi-

dir... Ve şu sel gibi akıp giden işlerin iki mahzenidir... Ve ebede karşı cereyan eden ve dalgalanan mevcudatın iki havuzudur... Ve lütuf ve kahrın iki tecelligâhıdır ki, ilahî kudret şiddetli bir hareketle, kâinatı çalkaladığı vakit, o iki havuz, münasip maddelerle dolacaktır. Bütün bunların da sırrı şudur:

Cenâb-ı Hak, Ezelî inayet ve hikmetinin iktizası ile şu dünyayı, tecrübeye mahal, imtihana meydan, esmâ-i hüsnâsına ayna, Kudret ve Kader kalemine sayfa olmak için yaratmıştır.

Tecrübe ve imtihan ise gelişmeye sebeptir. Gelişme ise, istidatların inkişafına sebeptir. O inkişaf da kabiliyetlerin tezâhürüne sebeptir. Kabiliyetlerin tezâhürü de nispî hakikatlerin zuhuruna sebeptir. Mesela; sırf aydınlık, bir hakikattir. Ama zıddı olan karanlıkla karşı karşıya gelince, ne kadar dereceler yani nispî hakikatler doğar. Sisli puslu görüntülerden, apaydınlık durumlara... Bir mumluktan binlerce mumluk ışık veren lambaların vaziyetlerine kadar... Mesela, hiç sınıfta kalma diye bir şey olmasa, bir dereceleme de olamaz. Ama geçme-kalma zıtlığı içinde notlara, puanlara bir bakarız, birden yüze kadar. Aslında 1-49 arası kalmayı gösteriyorsa 50-100 arası geçmeyi gösterir. İşte aradakiler nispî hakikatlerdir. Yani 51 puan elliye nispetle bir derece üstündür. Kulluk ve insanlık açısından da dereceler, bir zerreden, güneşe kadar dizilmiştir. Zerre kadar insan, güneş gibi insan...

Nispî hakikatlerin zuhuru ise, Cenâb-ı Hakk'ın, Esmâ-i Hüsnasının tecelli nakışlarını

göstermesine ve kâinatı ilâhî mektuplar suretine çevirmesine sebeptir. Hiçbir mektup öbürüne benzemez. Çünkü a) Cenâb-ı Hakk'ın binlerce Esma-i Hüsnası vardır. b) Bu güzel isimlerin binlerce mertebesi vardır. Nasıl komutanlığın onbaşıdan mareşale kadar dereceleri var. Meselâ, kelam sıfatının arzdan, kuşlardan, meleklerden velilerden peygamberlere kadar tecelli dereceleri vardır. Hatta Kur'ân'daki tecellî hiçbirisinde yoktur. Mesela Muhyî (hayat veren) isminin tek hücreliden çok hücrelilere, suda yaşayanlara, sürüngenlerden kuşlara, insanlara kadar tecellî dereceleri vardır. "Nakş-ı azam" olan insanlar içinde de Hz. Muhammed Aleyhisselam'a "A'zam tecellî"si vardır c) Esma-i Hüsnâ girift olarak tecelli eder. Meselâ canlıya sadece Muhyî ismi tecelli etmekle kalmaz. Rezzak, Adl, Mukaddir, Hakim... isimleri de beraber tecelli eder. Nasıl ki, 29 Harf ve 10 rakamdan meydana gelen araba plâkaları bile hiçbirisi diğerine benzemiyor. İşte binlerce ayrı ayrı ismin, binlerce mertebe ayrı tecellisinin giriftliğinde de ihtimâl hesaplarına sığmayacak değişik varlıklar meydana gelir. Hiçbir insan öbürüne benzemediği gibi hatta parmak çizgileri bile değişik olduğu gibi, hiçbir ağaç öbürüne benzemez, hatta aynı ağacın hiçbir yaprağı, hiçbir meyvesi tıpatıp öbürüne benzemez. Çizgiler, renkler, kokular, ağırlıklar, biçimler başka başka, değişik değişiktir. Çünkü hepsinde de ilâhî isimlerin tecelli derecesi ve karışım nispeti ayrı ayrıdır.

Şu imtihan sırrı ve mükellefiyet hikmetiyledir ki, yüce ruhların elmas gibi cevherleri, aşağı, sefil

ruhların kömür gibi maddelerinden sıyrılıp ayrılır...

İşte bu (izah etmeye çalıştığımız) sırlar gibi, daha bilmediğimiz çok ince, âli hikmetler için, Cenâb-ı Hak, âlemi bu surette irâde ettiğinden şu âlemin değişip başkalaşmasını da o hikmetler için irâde etti. Değişme ve başkalaşma için zıtları birbirine hikmetle karıştırdı ve karşı karşıya getirdi.

Zararları menfaatlere mezcederek, şerleri hayırlara karıştırarak çirkinlikleri güzelliklerle bir araya getirip hamur gibi yoğurarak şu kâinâtı "tebeddül ve tagayyür kanunu"na, "tehavvül ve tekâmül düsturu"na tâbî kıldı.

Vakta ki, imtihan meclisi kapandı...

Tecrübe vakti bitti.

Esma-ı Hüsnâ hükmünü icrâ etti.

Kader kalemi, mektuplarını tamamıyla yazdı.

Kudret, sanat nakışlarını tekmîl etti.

Mevcudat, vazifelerini îfâ etti.

Mahlûkat hizmetlerini bitirdi.

Her şey mânâsını ifade etti.

Dünya, âhiret fidanlarını yetiştirdi.

Yeryüzü, Cenâb-ı Hakk'ın bütün kudret mucizelerini, umum sanat harikalarını teşhir edip gösterdi.

Şu fani âlem, ebedî manzaraları teşkil eden levhaları zaman şeridine taktı.

Cenâb-ı Hakk'ın ezelî hikmet ve inâyeti,

o imtihan ve tecrübenin neticelerini,

o Esmâ-ı Hüsnâ'nın tecellîlerinin hakikatlerini,

o kader kaleminin mektuplarının hakikatlerini,

o numûne-misâl sanat nakışlarının asıllarını,

o mevcudatın vazifelerinin faydalarını, gayelerini,

o mahlûkatın hizmetlerinin ücretlerini ve

o kâinat kitabının kelimelerinin ifade ettikleri mânâların hakikatlerini ve istidat çekirdeklerinin sümbüllenişini ve Cenâb-ı Hakk'ın bir mahkeme-i kübra açıp dünyadan alınmış misâlî manzaraları göstermesi ve zâhirî sebeplerin perdesi yırtılıp her şeyin doğrudan doğruya Yaratanına teslim olması gibi hakikatleri gerektirdiği için, Cenâb-ı Hak, kâinatı, bozulup yok olma tehlikesinden kurtarmak ve ebedîleştirmek için, o zıtların tasfiyesini istedi ve değişmenin sebeplerini ve ihtilafın maddelerini ayırmak istedi. (Bütün bu hikmetlere binaen) elbette kıyameti koparacak ve o neticeler için tasfiye edecek.

İşte bu tasfiyenin neticesinde, cehennem, ebedî ve dehşetli bir suret alıp, tâifeleri *"Ey mücrimler bugün, şöyle ayrılıp, seçilin."* (Yâsin/59) tehdidine mazhar olacak. Cennet; ebedî, haşmetli bir suret giyerek ehil ve ashabı: *"Selam size, (ne) hoşsunuz, ebedî kalmak üzere buraya (cennete) girin."* (Zümer/73) hitabına mazhar olacaktır.

TEFEKKÜR

A.N.T.

Sinemada görmüştüm. Amerika'dan gelmiş bir turist kafilesi Louvre'u geziyorlardı. Tabloların önünden koşar adım halinde geçiyor, onları bir rüya gibi sisli ve müphem güya görüyorlardı.

Güya onların sanat sırlarını keşfediyor, güya onlardan bir şey görüp anlıyorlardı.

Bu turist kafilesi, o ziyareti belki beş dakikada bitirdi; otobüslere binip oradan ayrıldılar.

Eh Louvre'u görmüşlerdi. Amerika'da bol bol övünebilirlerdi.

Hâlbuki bir tablonun önünde senelerce oturup incelemek belki kâfi değildi.

Her zerresi mucize olan bu kâinatı ben de o turistler gibi gaflet içinde gezdim.

Ne gördüm, ne anladım. Az sonra rehberimiz boruyu öttürecek:

- Haydi otobüslere.

KUR'ÂNÎ HİKMET

"Kime hikmet verilmişse, ona çok hayır verilmiştir." (Bakara/269)

KUR'ÂN-I KERÎM'İN HİKMETİ

Bediüzzaman Hazretleri On İkinci Söz'de diyor ki :

"Kur'ânî hikmet ile fennî hikmetin farklarına şu gelecek temsîlî hikâyenin dürbünü ile bak:

Bir zaman, hem dindar, hem gayet sanatkâr meşhur bir hükümdar, istedi ki, Kur'ân-ı Hakîm'i, mânâlarındaki kudsiyetine ve kelimelerindeki mucizeliğe lâyık bir yazı ile yazsın. O mucizeler gösteren Kur'ân'ın endamına, hârika bir elbise giydirilsin. İşte o Nakkaş Zât, Kur'ân'ı pek acîp bir tarzda yazdı. Bütün kıymetli cevherleri, yazısında kullandı. Hakikatlerinin çeşitliliğine işaret için: Bazı mücessem harflerini, elmas ve zümrüt ile.

Bir kısmını, lü'lü ve akik ile...

Bir tâifesini, pırlanta ve mercanla..

Bir nevini, altın ve gümüş ile yazdı.

Hem öyle bir tarzda süslendirip nakış vurdu ki, okumayı bilen ve bilmeyen herkes temâşasından hayran olup güzelliğinden bahsederdi. Bilhassa, hakikat ehlinin nazarına o zâhirî ve geçici güzellik, mânâsındaki gayet parlak güzelliğin ve gayet şirin tezyinâtın işaretleri olduğundan, pek kıymetli bir antika olmuştur.

Sonra o hükümdar, şu sanatlı ve yaldızlı Kur'ân'ı, bir ecnebi filozofa ve bir Müslüman âlime gösterdi. Hem tecrübe, hem mükâfat için emretti ki: "Her biriniz, bunun hikmetine dair bir eser yazınız."

Evvelâ o filozof, sonra o âlim, ona dair birer kitap yazdılar.

Fakat filozofun kitabı, yalnız harflerin nakışlarından, birbirleriyle olan münasebetlerinden, vaziyetlerinden ve cevherlerinin hâsiyetlerinden ve tariflerinden bahseder. Mânâsına hiç ilişmez.

Çünkü ecnebî adam, Arabî yazıyı okumayı hiç bilmez. Hatta o süslü Kur'ân-ı Kerim'i bilmiyor ki, bir kitaptır ve mânâyı ifade eden yazıdır. Belki ona nakışlı bir antika nazarıyla bakıyor. Lâkin, gerçi Arapça bilmiyor, fakat çok iyi bir mühendistir, güzel bir tasvircidir. mâhir bir kimyâgerdir, sarraf bir cevhercidir. İşte o adam, bu sanatlara göre eserini yazdı.

Ama Müslüman âlim ise, ona baktığı vakit anladı ki; "O, Kitab-ı Mübin'dir. Kur'ân-ı Hakîmdir." İşte bu hakperest zât, ne zâhirî tezyînatına ehemmiyet verdi, ne de harflerin nakışları ile meşgul oldu. Belki öyle bir şeyle meşgul oldu ki, milyon mertebe öteki adamın meşgul olduğu meselelerinden daha yüksek, daha kıymetli, daha hoş, daha şerefli, daha faydalı, daha câmî... Çünkü nakışların perdesi altında olan kutsî hakîkatlerinden, nurlarından ve sırlarından bahsederek gayet güzel bir tefsir-i şerîf yazdı.

Sonra ikisi, eserlerini götürüp o şanlı hükümdara takdim ettiler. O hükümdar, evvelâ filozofun eserini aldı. Baktı gördü ki, o kendini öven ve tabiatperest adam, çok çalışmış. Fakat hiç hakikî hikmetini yazmamış. Hiçbir mânâsını anlamamış. Belki karıştırmış. Ona karşı hürmetsizlik, belki edepsizlik etmiş. Çünkü, o hakikatler menbaı olan Kur'ân'ı, mânâsız nakışlar zannederek, mânâ cihetinde kıymetsizlik ile tahkir etmiş olduğundan, o hikmet sâhibi hükümdar da, onun eserini başına vurdu. Huzurundan çıkardı...

Sonra öteki hakperest, müdakkik âlimin eserine baktı gördü ki, gayet güzel ve faydalı bir tef-

sir; gayet hikmetli ve irşad edici bir eserdir. "Âferin, bârekallah (dedi). İşte hikmet budur ve âlim ve hakîm, bunun sâhibine derler. Öteki adam ise, haddinden tecâvüz etmiş bir sanatkârdır." Sonra onun eserine bir mükâfat olarak: Her bir harfine mukabil, tükenmez hazinesinden "On altın verilsin" diye irade etti.

Eğer temsili anladınsa, bak, hakikatin yüzünü de gör: Temsildeki o müzeyyen Kur'ân; şu sanatlı yaratılmış kâinattır.

O hükümdar; Hakîm-i Ezelî, Cenâb-ı Hak'tır.

O iki adamdan ecnebîsi; felsefe ve filozoflardır. Diğeri, Kur'ân ve talebeleridir. Evet Kur'ân-ı Hakîm, şu büyük kâinat kitabının en yüce bir müfessiri (tefsircisi)dir ve en belâgatlı bir tercümanıdır. Evet o Kur'ân'dır ki, şu kâinatın sayfalarında ve zamanların yapraklarında Kudret kalemiyle yazılan tekvînî (yaratmaya ait) âyetleri cinlere ve insanlara ders verir.

Hem her biri, mânâlı birer harf olan mevcudata "mânâ-yı harfî" nazariyle, yani onlara Yaradan hesabına bakar, "Ne kadar güzel yaratılmış, ne kadar güzel bir surette Yaradanı'nın cemâline delâlet ediyor" der. Bununla kâinatın hakîkî güzelliğini gösteriyor.

Ama, felsefe ise, mevcudâtın harflerinin tezyinatında ve münâsebetlerinde dalmış ve sersemleşmiş, hakikatin yolunu şaşırmış... Şu büyük kâinat kitabının harflerine "mânâ-yı ismî" ile mevcudâta mevcudat hesabına bakar, öyle bahseder. "Ne güzel yaratılmış"a bedel, "Ne güzeldir" der,

çirkinleştirir. Bununla kâinatı tahkir edip kendisinden şikayetçi yapar. Evet, dinsiz felsefe, hakikatsiz bir safsatadır ve kâinata bir tahkirdir...”

Bu hususta bir soruya cevap verirken Fethullah Gülen Hocaefendi şöyle demektedir:

“Bu kainat, büyük-küçük, canlı-cansız, rengârenk sanat eserleriyle süslenmiş, bitip tükenme bilmeyen manzaralar resmigeçidi ve bir meşher mâhiyetinde, herkesi seyr ve tenezzühe sevk edecek bir cazibedarlık içinde hazırlanmış görünüyor.

Bu güzel manzaralar, bu fevkalâde süs ve ihtişamlar, bir sel gibi akıp giden hâdiseler üzerinde bir fiiller adesesiyle (mercek) dalgalanan isimlere şahit oluyor ve mâşukuna visâl (kavuşma) aşkıyla koşan âşıklar gibi, bu çakıp çakıp göz kırpmaların, parlayıp parlayıp işaret etmelerin arkasına düşüyor ve kendimizi bir müphemiyet arz eden sıfatlar dairesinin önünde buluyoruz. Şaşkın, yorgun ve alabildiğine arzulu... Kalbe açılan menfezlerle zâtî şeinleri takibe çalışıyoruz. Bir yükseliş ve urûç içinde cereyan eden bu yolculuk, eşya ve hâdiselerden, insan ve kâinatla münasebetten başlar, hilkatin sırrını kavrama noktasına yükselince her şeyin ne kadar güzel ve yerli yerinde olduğu insana inkişaf eder. Şimdi Yaratıcı’nın maksadı mevzuunda bir şeyler söylerken, bu idrak ve inkişafı da bir avam anlayışı içinde takip edelim:

Meselâ, bir sanatkâr düşünelim ki, bu sanatkârın mâhir olduğu yönlerden bir tanesi güzel yazı yazma (hüsnühat) olsun. Bu mahâretiyle objektifi aşıyor, sübjektife baş kaldırıyor ve inşâ gücüyle

kendini gösteriyor. Düşünelim ki, bu sanatkâr aynı zamanda fevkalâde, en sert mermerlere âdeta canlılık getiriyor, dudağına tebessüm, yanağına gamze hak ettiği suretlerle ayrı bir mahâret izhar ediyor.

Hüsn-ü hat yönüyle alkışlanan sanatkârımız, heykeltıraşlığı ile ilgili hakkında yazılan methiye ve mersiyeleri dinleye dursun, biz üçüncü bir kabiliyetini daha kurcalayalım:

Meselâ, sanat dehâmız aynı zamanda mâhir bir dülger olsun. Cevize ruhunu aksettiren, gürgene ölümsüzlük kazandıran, abanozu sanat ruhuyla dirilten üstün bir dülger... Sanat ve sanatkârdan anlayan eller, alkışlayıp dursun maharetlerini, biz başka bir yöne daha bakalım:

Meselâ, aynı zâtın mükemmel bir ressam olduğunu düşünelim. Fırçasının geçtiği yerlerde en güzel motifler, en şâhâne kombinezonlar sıralansın dursun. Daha bir sürü sanat sıralayabiliriz ki, her ilâve edilen yeni sanat, sanat-dehâmızın ayrı bir yönüne vuzûh kazandırmakta ve onu o yönüyle tanımamıza yardımcı olmaktadır.

Şimdi böyle bir sanatkâr, kabiliyetleriyle kendini gösterdikten sonra onu bilmememiz mümkün olmayacağı gibi, bazı sanatlarını izhar etmemesiyle de tam ve eksiksiz tanımaya erilemeyecektir.

Bu itibarla her istidat, kendinde bulunan gizli kabiliyetleri izhar etmek ister. Tohumdaki ukde-i hayatiyenin (hayat düğümünün) zuhûru, spermin var olma kavgasındaki aşk ve heyecânı, rutûbet

habbeciklerinin yağmur olmak için bin bir güçlüklere katlanmaları, hep bu görme ve gösterme şevkiyle katlanılan şeylerden değil mi?

Bunlar, bizlerde ve bütün varlıklarda bir zaafın, bir arzunun, önüne geçilmez bir iştiyâkın ifâdesidir ki, aslından aksetmiş, gölgeleri bu türlü ıztırarların dışında da zaten düşünemeyiz. Ama asıl sanatkâra gelince, o kendi sanatlarında eksiklik ifade eden bu türlü ârazlardan münezzehtir. Muhakkak ki, aslın ne cilvesi, ne cilveyi tertip edicisi, gölgedeki gibi olmayacaktır.

Evet bütün kevn-ü mekânları dolduran rengârenk ve çeşit çeşit mevcelenmeler, (dalgalanmalar) bize bin bir isimden haber vermekte ve her isim bir sanat âbidesi üzerinde aydınlatıcı bir nur gibi hünerli bir Zat'ın sıfatlarını tanıtmaya rehberlik yapmakta ve o gizli Zat'ın mesajlarıyla kalbimizi uyarmaktadır.

Büyük Sanatkâr, güzelliğin envâı ile güzelliğini, nizam ve âhengin şiirimsi keyfiyetiyle irade ve kuvvetini kalbin en gizli arzularına kadar her şeyi vermesi ile rahmet ve şefkatini ve daha bunlar gibi binlerce işiyle, binlerce unvanını gösterip kendini binlere tam tanıttırmak hem eksiksiz ve tam tanıttırmak istiyor.

Diğer bir tabirle, geniş ilmindeki ilmî, mâhiyetleri, hâricî vücutlarda sahneye sürüp kudret ve iradesinin cilvesini gösteriyor. Bir diğer ifâdeyle ise, en hârika sanat eserini şuurlu varlıkların idrak menşurundan (prizma) geçirerek, zeminden

semaya kadar bir hayret ve sermestlik, bir idrak ve takdir velvelesi uyarmak istiyor.

Demek mâhir, hem binlerce fende mâhir bir Sanatkâr, sanatlarıyla hârika istidat ve kabiliyetlerini gösterdiği gibi -en yüce mânâsıyla- bu kâinatın sahibi de, kendi sanat şe'nini göstermek için bu muhteşem kâinat sarayını yaratmış."

RENK CÜMBÜŞÜ

A.N.T.

Paris Nebatat Bahçesinde maymunlar dairesini geziyordum. Her cins maymunun yeri ayrı. Birbirlerinden parmaklıkla ayrılan oldukça geniş ve yüksek bölmelerde yaşıyorlar. Sık demir çubuklar arkasından bazen birbirleriyle ahbaplık da ediyorlar. Yere serilmiş temiz samanlar, onları taş veya çimentonun zararlarından koruyor, kâh cambazlık ediyorlar, kâh bitleniyorlar, kâh parmaklıklardan ellerini uzatıp seyircilerden fıstık istiyorlar.

Bir bölmenin önüne geldim ve hayretten donakaldım. O ne azametti, kibir ve gururun heykeli yapılsa muhakkak model olarak bu maymunun vücut ölçüleri alınır. Kafa o kadar dik. Alnından çenesine doğru çekilen bir hat hemen hemen bir amut. Fakat bu gurur hiç de sebepsiz değil.

Sivri uzun yüzünün ortasında alnından burnunun altına kadar sıklemen renginde bir çizgi... Beyaz yanakları üzerinde tüyler bir alaim-i semâ. Uçuk pembenin türlü nüanslarından tutunuz da mavi ve yeşile, uçuk sarıya kadar türlü renkler. Vücudu tatlı koyu kahverengi.

Bir renk saltanatı ki sormayın! Nazlı, edalı bir manken zarafeti ile bir de arkasını döndü, aynı renk çeşitleri... Sanki baygın bir gurubun ufuklara akseden soluk tatlı renklerini işlemeye çalışan bir ressamın paleti.

Yaradılışta her şey var; fakat hata yoktur.

İSİM TECELLİLERİNİ OKUMA

Kâinat kitabının harfleri ve noktaları hükmündeki harika sanat eserlerinde tecellî eden İlâhî isimleri okuyabilmek için Bediüzzaman Hazretlerinin 32. Söz'ünden tefekkür aynamıza akseden temsillerle gerçeği kavramaya bakalım:

“Nasıl ki, gayet mâhir bir tasvirci ve heykeltıraş bir zât, gayet güzel bir çiçekle, insan cins-i lâtîfinden gayet güzel bir hasnâ (güzel bir kadın)ın suret ve heykelini yapmak istese: Evvela, o ikisinin umumî şekillerini bazı hatlarla tayin eder. Şu tayini, bir tanzim iledir; bir takdir ile yapıyor. Hendeseye göre hudut tayin ediyor. Şu tanzim ve takdir, bir hikmet ve ilim ile yapıldığını gösteriyor ki, tanzim ve tahdit fiilleri, ilim ve hikmet pergeliyle dönüyor. Öyle ise tanzim ve tahdit fiilleri arkasında ilim ve hikmet mânâları hükmediyor. Öyle ise ilim ve hikmet pergeli, kendini gösterecek...”

“İşte kendini gösterdi ki; o hudutlar içinde, göz, kulak, burun, yaprak ve incecik püskülcükler gibi şeylerin tasvirine başladı. Şimdi görüyoruz ki, içindeki pergelin hareketleriyle tayin edilen azalar, sanatkârâne ve inayetkârâne düşüyor. Öyle ise o ilim ve hikmet pergelini çeviren arkada sanat ve inayet mânâları var, hükmediyorlar ve kendilerini gösterecekler. İşte ondandır ki, bir hüsün (güzellik) ve ziynete kabiliyet gösteriyor.”

“Öyle ise sanat ve inayeti çalıştıran güzelleştirme iradesi ve süsleme kastıdır. Öyle ise onlar hükmediyorlar ki, tezyine ve tenvire başladılar! Bir tebessüm vaziyetini gösterdiler ve canlılık heyetini verdiler. Elbette şu tahsin ve tenvir mânâsını çalıştıran lütuf ve kerem mânâsıdır.”

“Evet, o iki mânâ, onda o derece hükmeder ki, âdetâ o çiçek, mücessem bir lütuf, o heykel cesetleşmiş bir keremdir. Şimdi bu kerem ve lütuf mânâsını çalıştıran ve harekete geçiren teveddüd (kendini, hüneri ile tanıttırmak) ve taarruf (halka

kendini sevdirme) mânâları arkada hükmediyor. Bu tanıttırmak ve sevdirmek, elbette merhamet meylinden ve nimet iradesinden geliyor.”

“Madem rahmet etme ve nimet verme iradesi, arkada hükmediyor. Öyle ise, o heykeli, çeşitli nimetlerle dolduracak, süsleyecek, o çiçeğin suretini de bir hediyeye takacak. İşte o heykelin ellerini, kucağını ve ceplerini kıymetli nimetler ile doldurdu ve çiçek suretini de mücevhere taktı.”

“Demek bu rahmet ve idare-i nimeti çalıştıran acımak ve şefkat etmek mânâsıdır ki, rahmet ve nimeti harekete geçiriyor. Her şeyden müstağni olan ve hiç kimseye ihtiyacı olmayan Zâtta bulunan acımak ve şefkat etmek mânâsını harekete geçiren ve kendini göstermeye sevk eden, elbette o zâttaki manevî Cemâl ve Kemâl’dir ki, tezâhür etmek isterler...”

“O cemâlin en şirin parçası olan muhabbet ve en tatlı kısmı olan rahmet ise, sanat aynası ile görünmek ve müştakların (onları iştiyakla isteyen ve görmeyi arzulayanların) gözleriyle kendilerini görmek isterler. Yani cemâl ve kemâl (çünkü bizzat sevilirler) her şeyden ziyâde kendi kendini severler. Hem hüsündür, hem aşıktırlar. Hüsün ve aşkın ittihadı bu noktadandır.”

“Cemâl mâdem kendini sever, kendini aynalarda görmek ister. İşte heykele konulan ve surete takılan sevimli nimetler, güzel meyveler, o mânevî cemâlin kendi kabiliyetlerine göre birer parıltısını taşıyorlar. O parıltıları, hem Cemâl sahibine, hem başkasına gösteriyorlar.”

“Aynen bu temsil gibi: Her şeyi hikmet ve sanatla yokluktan varlığa erdiren Cenâb-ı Hak, cennet ve dünyanın, semavat ve zeminin, nebâtat ve hayvânâtın, cin ve insanların, melek ve ruhanîlerin, küllî ve cüzî bütün eşyanın eşkâlini (şekil ve vaziyetini) güzel isimleriyle tahdit ediyor, tanzim ediyor, muayyen birer miktar veriyor. Onunla bunlara, Mukaddir, Munazzım, Musavvir isimlerini okutturuyor. Öyle bir tarzda umumî şekillerinin hududunu tayin ediyor ki, Alîm ve Hakîm isimlerini gösteriyor.”

“Sonra ilim ve hikmet cetveliyle o hudut içinde, onların tasvirine başlar. Öyle bir tarzda ki, sanat ve inayet mânâlarını ve Sâni ve Kerim isimlerini gösteriyor.”

“Sonra sanatın yed-i beyzâsıyla, inâyetin fırçasıyla o suretin (eğer bir tek insan ve bir tek çiçek ise) göz, kulak, yaprak, püskül gibi azâlarına hüsün, ziynet renkleri veriyor. Eğer zemin ise; madenler, nebâtlar ve hayvanlarına hüsün ve ziynet renkleri veriyor. Eğer cennet ise, bağlarına, saraylarına; hurilerine hüsün ve ziynet renkleri veriyor. İşte bunlar gibi... Başkalarını da kıyas et....”

“Hem öyle bir tarzda tezyin ve tenvir eder ki: lütuf ve kerem mânâları, onda o derece hükmediyor ki; âdeta o ziynetli mevcut, o nurlu sanat hârikası; mücessem bir lütuf, ceset hâlinde hissedilen bir kerem hükmüne geçer. Lâtîf ve Kerîm ismini zikreder.”

“Sonra o lütuf ve keremi, şu tecelliye sevk eden, elbette teveddüt (sevdirmek) ve taarrüf (bil-

dirmek) hakikatidir. Yani, kendini canlılara sevdirmek ve şuur sahiplerine bildirmek... Bu durum da Lâtîf, Kerîm isimlerinin arkalarında Vedûd ve Ma'ruf isimlerini okutturuyor ve sanatlı yaratılmış varlığın lisan-ı hâlinden işitiliyor."

"Sonra o ziynetli mevcudu, o güzel mahlûku, leziz meyveler, sevimli neticelerle süslendirip, ziynetten nimete, lütuftan rahmete çevirir. Mün'im ve Rahîm ismini okutturur ve zâhirî perdeler arkasında, o iki ismin tecellisini gösterir. "

"Sonra, bu Rahîm ve Kerîm'i (Hiçbir şeye ihtiyacı olmayan mutlak müstağnî Zatta) bu tecelliye sevk eden, elbette bir terahhum (merhamet etme), tehannun (şefkat etme) hakikatleridir ki, Hannan ve Rahmân isimlerini okutturuyor ve gösteriyor. Şu merhamet, şefkat mânâlarını tecelliye sevk eden, elbette zâtî bir cemâl ve kemâldir ki, tezahür etmek ister. Cemil ismini ve cemil isminde bulunan Vedûd ve Rahîm isimlerini okutturuyor. Çünkü, cemâl, bizzat sevilir. Cemâl sâhibi ve cemâl kendi kendini sever. Hem hüsün (güzelliktir), hem muhabbettir."

"Kemâl dahi, bizzat mahbubtur, sebepsiz olarak sevilir. Hem muhiptir (seven) hem mahbuptur (sevilen). Madem nihayetsiz kemâl derecesinde bir cemâl ve nihayetsiz cemâl derecesinde bir kemâl; nihayet derecede sevilir, muhabbete ve aşka lâyıktır. Elbette aynalarda ve aynaların kabiliyetlerine göre parıltılarını ve tecellilerini görmek ve göstermekle tezâhür etmek ister. Demek Cenâb-ı Hakk'ın Zâtı'ndaki, zâtî cemâli ve zâtî kemâlatı merhamet ve şefkat ister ve Rahmân ve

Hannân isimlerini tecelliye sevk eder. Merhamet ve şefkat ise rahmet ve nimeti göstermekle Rahîm ve Mün'im isimlerini tecelliye sevk eder. Sanatlıca yaratılmış varlığın bir perdesinde onları gösterir, sevdirme ve bildirme ise, lütuf ve kerem mânâlarını harekete geçirir. Lâtif ve Kerîm isimlerini o harika sanatın bazı perdelerinde okutturuyor. Lütuf ve kerem hakikatleri ise, zinetleyip süsleme ve nurlandırıp aydınlatma fiillerini harekete geçirir. Müzeyyin ve Münevvir isimlerini o sanat harikasının hüsün ve nuraniyeti lisânıyla okutturur. O süsleme ve güzelleştirme hakikatleri ise, sanat ve inayet mânâlarını gerektirir. Sâni' ve Muhsin isimlerini, o sanat hârikasının güzel sîmasıyla okutturur. O sanat ve inayet ise, bir ilim ve hikmeti gerektirir. Alîm ve Hakîm isimlerini, o güzel sanatın intizamlı, hikmetli âzâ ve cihazları ile okutturur. O ilim ve hikmet ise, tanzim, tasvir, teşkil fiillerini gerektiriyor. Musavvir ve Mukaddir isimlerini o güzel sanat eserinin heyetiyle, şekliyle okutturur, gösterir."

"İşte, Cenâb-ı Hak, yarattığı bütün sanat harikalarını öyle bir tarzda yapmış ki, ekserisi, bilhassa canlı olanlar, ilâhî isimlerin çoğunu okutturur. Güya her bir mahlûkuna, ayrı ayrı, birbiri üstünde yirmi gömlek giydirmiş, yirmi perdeye sarmış. Her gömlekte, her perdede ayrı ayrı güzel isimlerini yazmış. Meselâ, temsilde gösterildiği gibi, tek güzel bir çiçekle, bir hasnâ (güzel kadın) da yalnız zâhirî hilkatlerinde, çok sayfalar vardır."

"İşte yalnız bir güzel çiçek ve hasnâ bir insan ve yalnız maddî ve zâhir suretinde bu kadar güzel

isimlerini gösterirse; acaba umum çiçekler ve bütün canlılar, büyük ve küllî varlıklar, ne derece ulvî ve küllî ilahî isimleri okutuyor, kıyas edebilirsin."

"Hem insan; ruh, kalb, akıl cihetiyle, hayat ve ince hassas cihazlar ve manevî duyguların sayfaları ile Hayy, Kayyum ve Muhyî gibi ne kadar nurânî, kudsî, isimleri okur ve okutturur kıyas edebilirsin."

"İşte Cennet bir çiçektir. Hûri tâifesi dahi bir çiçektir. Sema da bir çiçektir; yıldızları o çiçeğin yaldızlı nakışlarıdır. Güneş de bir çiçektir; ziyasındaki yedi rengi, o çiçeğin nakışlı boyalarıdır. Âlem, güzel ve büyük bir insandır, nasıl ki insan, küçük bir âlemdir. Hûriler nevi ve rûhanîler cemaati, melek cinsi, cin taifesi ve insan nevi, birer güzel şahıs hükmünde tasvir, tanzim ve îcad edilmiştir. Hem her biri, külliyetiyle; hem her bir ferdi, tek başıyla Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimlerini gösterdikleri gibi, O'nun cemâline, kemâline, rahmetine ve muhabbetine birer ayrı ayrı aynalardır. Her biri Cenâb-ı Hakk'ın nihayetsiz cemâl ve kemâline, rahmet ve muhabbetine birer sâdık şahiddir. O cemâl ve kemâlin, rahmet ve muhabbetin birer âyeti, birer emâresidir. İşte şu nihayetsiz kemâlât nevileri, Vâhidiyet ve Ehadiyet dâiresinde hâsıl olmaktadır. Demek o daire hâricinde tevehhüm olunan kemâlat, kemâlât değildir."

"Eğer bir çiçekte ilâhî güzel isimleri okuyamıyorsan ve apaçık göremiyorsan; cennete bak, bahara dikkat et, yer yüzünü temâşâ et. Rahmetin şu büyük çiçekleri olan cennet, bahar ve zeminde

yazılan güzel isimleri, açıkça okuyabilirsin, tecellilerini ve nakışlarını anlar, görürsün."

Şimdi kâinat kitabının yeryüzü sayfasının bir satırına yönelip dikkatlerimizi toplayalım. "Himalaya'-nın kadîm karlarından Seylan'ın boğucu sıcağına doğru uzanan rüyalar diyarı: Hindistan. Kuzeyde dağların, güneyde okyanusun sonsuzluğu; ve göklerden boşanırcasına coşkun ırmaklar. Cemil Meriç böyle başlıyor "Bir Dünyanın Eşiğinde" kitabına... Ve devam ediyor: "Bu ülkede toprak bir masal sultanı kadar cömert. Kıraçlardan altın başaklar fışkırtır bir sağanak. Tek kökten koca bir orman doğar. Çöllerden çiçek bahçelerine geçilir. Yaz yağmurları hem tabiatın yüzünü güldürür, hem insanın.

Bu ülkede toprak, sabah rüzgârı ile ürperir ve şafak, sedef arabasından bin naz ile iner... Güneş, bir post gibi dürer karanlıkları... Evet orada altın bir salıncağa benzer güneş, bir altın turnaya benzer.

Ünlü bir ağacı var Hind'in: Banyan. Dalları toprağa değer değmez kök salar, filiz verir; tek banyandan koca bir orman doğar. Sonsuzluğa uzanan bu ağacın kökü nerede, ana gövde hangisi bilemezsiniz.

Toprak başaklarla donanır, dört mevsim, ağaçlardan hevenk hevenk meyveler sarkar. Rüzgâr bûse gibi okşayıcıdır burada...

Topraktan ağaçlar fışkırtan yağmur. Yaprakları, görünmeyen arıların yaptığı ballarla dolu birer yakut kâse. Irmaklardan sanki süt akıyor. Can-

lılar dalların yeşil fıskiyesi altında... Mavi sularda lotuslar gülümsüyor... Kuğular çiçekler arasında, elmas ve zümrüt sularda yüzerken şarkılarını (yani zikir ve virdlerini) söylüyorlar.

Bu ülkede mevsimlere gelince

Bir bulut görünce gök kubbede, sevinçle ürperir âhûlar.. bir damla suya hasret hepsi de... Yılan soluk soluğa sürünür susuzluktan; bir tavusun gölgesine sığınır. Tavus dokunmaz ezelî düşmanına, öylesine mecalsizdir... Dili sarkmış aslanın, yelesi sarkmış. Susuzluktan kıvranan bütün bir canlılar âlemi: Göller bir çamur yığını, balıklar ölmüş, nilüferler kurumuş, kuşlar uçup gitmiş. Nihayet orman yangını... Sonra yağmur mevsimi. Kızgın fillere benzeyen bulutlar: Kâh bir lotusun lâcivert taç yapraklarını görür gibi olursunuz, kâh bir süt anneyi... Sonra aylardır beklenen yağmur ve serin damlaları toprağa düşmeden içen çatlaklar... Koşan tavuslar; kuyrukları birer çiçek demeti. Irmaklar azgın halde... Mücevherlerini takan orman: Ve lotus gözlü âhular... Bir anda ejderleşen dere. Gök çıldırmış gibi.. filler de öylesine azgın. Kayalar bulutların bûsesiyle ıslak. Toprakla insan kaynaşır; dereler çağlar, tavuslar rakseder, filler haykırır... Şimşekle ebem kuşağı gök kubbenin mücevherleri.... Orman çiçeklenen kadambalarla haykırır neşesini; dalları türkü söyler rüzgârla. Zırhlarını yırtan tomurcuklar birer kahkaha... İnsanlara, yağmurlar mevsimi yâseminler sunar, mimozalar sunar.

Sonbahar bir geline benzer. Açılmış bir lotus gibi çehresi, bin nazla ilerler. Ellerinde yarı olgun

pirinç demetleri, kuğuların muhabbet nağmesi: Halhallarının şıkırtısı. Toprak kaşa çiçekleriyle nakış nakış: Gece şebnemle; ırmak kuğularla; göl, nilüferlerle... Bahçeler bembeyaz yâseminlerden... Dereler işveyle salınır; balıklar, kemerlerinin pulları. Kıyılardaki beyaz kuşlar, gerdanlıklarında birer inci. Ay yüzünü örten buluttan tülünü atıyor. Binlerce yıldız çıkarıyor atlas mahfazasından. Entarisi mehtaptan örülmüş. Derelerde kızıl lotusların pırıltısı. Beyaz nilüferlerden topladığı soğuk çiğ damlalarını gümüş bir yağmur gibi serpeleyen seher yeli... Sonbaharın beyaz lotustandır tebessümü, kızıl lotustandır dudakları, mavi lotustandır gözleri...

Sonra kış. Lotuslar can vermiştir artık. Ama lodra'lar çiçek açmış, pirinçler olgunlaşmıştır. Cömert usâreyle kabaran pirinçler arasında ceylanlar dolaşıyor. Tabiat her mevsim değişir ve yeni tecellilere hazırlanır."

AHENKLİ MUSİKÎ

Güneş manzumelerinden gene bir güneş manzumesi olan atom zerrelerine kadar her şey büyük yaradılış orkestrasında yerini almıştı. Şef önünde bestekârın kendine verdiği nota; her melodiyi içinde duyarak orkestrayı idare ediyordu. Bu orkestra şefleri bestekârın büyük itimadına mazhar olmuş seçkin insanlardır. Çünkü onları bizzat kendisi yetiştirmiştir. Bu şeflerin maddî ömürleri kısa ama manevî hayatları ebediyete doğru asırları devirip aşar.

Orkestranın bir köşesinde de insanlar var. Güneş manzumelerinden atom zerrelerine kadar her varlık, en ufak bir falso yapmıyor. Falso sesler, sadece insandan

geliyor. Hâlbuki onun işgal ettiği yer çok şerefli ve mutena bir yer... Ama ebediyete namzet şef bunu biliyordu. Çünkü bestekâr; insanı bu şerefli yere oturtmak isteyince meleklerin itirazına uğradığını ve bu insan bir fesat unsurudur, onu yaratma, hatta orkestraya sokma, dediklerini; kendinin de, "Ben sizin bilmediklerinizi bilirim." cevabını verdiğini şefe bildirmiş, şef de bunu insanlara tebliğ etmişti.

Demek notada bu falso seslerin de bir yeri vardı. Bu ahenksizlikten demek ahenk doğuyordu.

Musikî ve ahenk kanununu vücuda getiren büyük bestekâr, elbette bizim bilmediklerimizi çok iyi bilir.

BİYO-RİTİMLER

Bütün kâinatı celâl ve cemâl tecellileri süsler... Bir güzellik, en alımlı, çalımlı anından sonra artık alışkanlık ve usanç vererek, tonunu duygularımızda yitirmeye yüz tutacağı an hemen arkasından celâl tecellisi perdeyi aralar ve kahhar eliyle her şeyi süpürür götürür. Baharlar gitmiş kış gelmiştir. Gençlik, dinçlik gitmiş pörsüme ve sonra gözden kaybolma, bütün dehşetiyle kendisini göstermiştir. Hâlbuki cemal tecellisi işine devam etmektedir. Taze bir bahara, yeni bir gençliğe hazırlık yapılmaktadır. Öbür taraftan da bütün hissiyat ter ü taze olanca uyanıklığıyla yeni tecellileri bütün tonları ve yönleriyle kavramaya müheyya vaziyete gelmiş olur. Ve akış, kesiksiz olarak deveran eder ve gider.

Kabz u bast haletiyle de insanın duyguları, kabiliyetleri, letaifi açılıp kapanan bir çiçek gibi çeşitli renklere girer. Bazen en ufak şeyden heyecanlanacak, şen şakrak bir atmosfere girecek

hüşyarlıktadır. Bazen de kupkuru kesilir. Sanki bütün duyguları dumura uğramıştır. Hissiz, sessiz ve alabildiğine donuktur. Arkasından gene tebessümle açılan bir gül gibi bütün hissiyatı harekete geçer: Bu ahenk sürer gider... "Dünya kuruldu kurulalı ak kara ile, sarı morla yan yana ve iç içe oldu. Gökte ebem kuşağından, şelalelerde raks eden renklere kadar, her şeyi zıtlıklar, terslikler ve karmaşıklıklar içinde bir başka nizam, bir başka ahenk gösterip durdu."

Bu durum her şeyin bir gaye ve plan altında olduğunu ortaya koymaktadır. Kurulmuş bir saatin, ne zaman, nereden, nasıl bir ton ve uzunlukta ses vereceğini bildiğimiz gibi, insandaki biyoritim de bilinmektedir. Kâinatta düzensiz ve ahenksiz ne vardır ki? Her gün güneş doğup battığı gibi, şahika noktaya tırmandıktan sonra, "her kemalin bir zevali vardır" hakikati ile pek çok şey aynı ahenge dem tutmaktadır. Yükselen ve yıkılan medeniyetler ve devletler... Kıyama kalkan sonra rükua varan sonra da secdeye kapanan ve toprağa karışan bütün canlılar... Kabaran, zirveye varıp patlayan ve sonra sabun köpüğü misali sönen hisler... Her şey bu ritme dahil yani her şey faniliğini ifade edip giderken muntazam bir ahenk içinde ister istemez bir kıyam bir rüku ile devam edip bir secde ile varlığını noktalayıp gidiyor... Eğer bu zaviyeden meselelere bakabilsek, bize bakan âlem ve içindeki hâdiseler, bütün aydınlığı ile görünür ki, dünyadaki hercümerç ve karmakarışık perişaniyet içersindeki değişmeler ve hareketler;

hikmetli bir intizam ve ilahî kudretin mânidar yazmalarıdır.

DENİZ ALTINDA RENK CÜMBÜŞÜ

Arzda her şey ölçülü, biçimli yaratılmıştır. Nazlı birer sevgili olan, hürmet ve sevgi nişanesi diye takdim edilen çiçeklerden tutun da, kumlu, taşlı yerlerde, kaya kovuklarında, kıraç topraklarda biten göz alıcı renklerde, zarif, muhteşem veya garip şekilli yabanî çiçeklere varıncaya kadar rengârenk güzelliklerin zenginliği insanı hayretlere düşürüyor. Şâirin dediği gibi "Her bitkinin tek yaprağı bile Faâl-i Mutlak'ın hünerlerini gösteren, O'nu tanıtan yani Marifetullah'ı ders veren bir defterdir."

Şirazlı Sa'dî, Gülistan'ında İlâhî tecellilerin güzelliklerini şöyle tasvir ediyor:

"O, sabah rüzgârı döşemecisine zümrüt yaygılarını yay, demiş. Bahar bulutu tayasına bitki kızlarını, yer beşiğinde beslemesini emretmiş. Ağaçlara yeni yıl giysisi olarak yeşil yapraktan üstlük giydirmiş; baharın gelişi şerefine dal çocuklarının başlarına çiçekten külâh koymuş... Şeker kamışından çıkan su O'nun kudretiyle eşsiz bal olmuş; O'nun yetiştirmesiyle hurma çekirdeği koca ağaç olmuş. Bulut, rüzgâr, ay, güneş, gök bu işleyiştedir ki, sen bir ekmek elde edesin... Öyleyse onu sakın gafletle yemeyesin. Zira bütün bunlar O'nun buyruğu tutularak yapılmaktadır. Eğer sen de ilâhî buyruğu tutmazsan, çok büyük insafsızlık etmiş olursun.."

Kabukları birer ambalajdan başka bir şey olmayan meyvelerin dış güzelliği bile ressamlara ne şâhâne tablolar ilham eder. Bahar, gelinlikler giymiş gibi süslü meyve ağaçlarının, ihtişamlı mücevherlere benzeyen beyaz, pembe çiçekleri ile gönlümüze ferahlık verir. Üstelik her meyvenin tadı, kokusu başka başka..

Cenâb-ı Hakk'ın renklerde vurduğu nakışlar bir başka âlem. Göklerde, yeryüzünde ve bütün câzibe ve büyüleyiciliğiyle deniz diplerinde, nâzik bir minyatür hâlindeki böceğin, altın renginde akvaryum balığının, kanatları en itinalı nakışlarla bezenmiş kelebeğin, renk renk yaldızlı tavusun, Argüs sülününün zarifliğinde Yaratan'ın estetik sanatlarının inceliği göze çarpacak kadar meydanda.

Endonezya kara tavuğunun Lyr'e benzeyen güzel kuyruğu ile cennet kuşunun taçlardaki sorgucu andıran süslü kıyafetindeki âhenkli renkler ne kadar hayranlık uyandırıcıdır!

Denizlerde istiridye kabukları içinde incinin meydana gelmesi, Antozoer denilen polip cinsinin beyaz, kırmızı ve siyah mercanın varlığına vesile olması da yine güzellik ve zarifliğin Yaradanına aittir. Çeşitleri yüz bini bulan deniz kabuklarının bazılarındaki son derece hoşa giden renklerden ve zariflikten dolayı eski devirlerde, para yerine kullanıldığı gibi, hâlen de güzel salonları süslemektedir.

Gümüş pullarla süslü, parlak yaratıklar, insanı tarif edilmez bir şaşkınlığa ve hayranlığa düşürüyor.

İbretle bakanlar için: Sardunya deniz kadar mavidir, güneş parladığında onları sudan ayırmak zor olur. Çünkü sular altı, bir sirk, bir şiir, daima değişen bir karnavaldan başka şey değildir. Kambur karagözler, palyaçolar ve meş'um yüzlü bir büyücü bulunur. Bu balık bol kara cübbesini bir dekorda şişiren bir sihirbazı andırır. Palyaço-balık, sanki una bulanmış ve daha sonra çilek reçeli kavanozuna düşmüş gibi, komik bir görünüşü vardır. Okyanus bir müze, bir palyaço tiyatrosunu andırır.

Tropiklerdeki mercan yataklarında çok yavaş kımıldayan Kamelon balıkları bulunur. Bunlar bir moda mecmuasının ressamının gıpta edeceği renklerle yetinmezler, ayrıca sık sık renk değiştirmek vasfına da sahiptirler. Bu balıklar birkaç dakika içinde sanki altı veya yedi kılık değiştirmiş gibi renklerini koyulaştırıp, hafifletirler. Yosunların canlı filizlerini kemiren tavşan-balık, yaprak yeşili, açık pembe veya koyu kırmızı olabilir. Kaplumbağa veya köpek balıklarının sırtlarına yapışarak onları yem olan derinliklere sürükleyen pilot-balık da sırasıyla yeşil, süt beyaz veya koyu gümüşî renklerini alır.

İlk beyazdan başlayan mercan balığı daha sonra pembe, al ve siyahımsı bir renk alır. Aslında mercan avcılarının dedikleri gibi balık yaşadığı mercan tarlalarının renk âlemine bürünür.

Güney Pasifik denizlerinin aslan balığı pembe ve açık mavi renkte olmasına rağmen düşmanla karşılaşınca şeytan boynuzlarını andıran kara yüzgeçlerini açarak kan renginde hançerlere benzer sivri tüylü kuyruğunu şişirerek suları yarar.

"Betta" dişi yumurtalarını bıraktığı yuvanın etrafında, elle boyanmış gibi nâzik renklerle bezenmiş kanatçıklarını açarak ve kapatarak etrafta dönerek görülmeye değer, şahane bir semâa başlarlar. Fakat birçoğumuz hâlâ, Yaradanın büyüklüğüne sadece deniz yüzündeki dalgaları göstererek, dibindeki esrarengiz dünyadan habersiz bir gafletle delil göstermeye çalışırız. Ah sathîlikten sıyrılıp bilebilsek ki, kendi ruhumuz dahil, her şeyin derinliklerinde neler var!..

DENİZ DİBİNDEN GELEN NAĞMELER

Denizlerde mâhi ile çağırayım Mevlam seni

(Yunus Emre)

1803 yılının 20 Şubat gecesi filozof "Humbolt" Atlantiği aşan bir gemide bulunuyordu. Deneyini şöyle anlatır: "Akşam saat yediye doğru, davulun gürültülü vuruşlarını andıran bir şamata bütün gemi mürettebatını dehşete düşürdü. İlkin bu gürültüyü kayalara çarpan dalgaların sesi sandık, sonra daha da yaklaşınca gemide bir su kaçırma olayından endişelendik. Nihayet saat dokuzu çalınca gürültü tamamıyla kesildi. Humbolt'un duymuş olduğu garip müzik, "Duaya benzer bir şeyler mırıldananlar"ın sesiydi.

1942 yılında Chesapeake Körfezi'ne (Birleşik Devletler doğu sahili) deniz altından gelecek sesleri duyabilmek için bir Hydrafon ağı kuruldu. 1943 yılı yaz aylarında, o güne kadar hiç duyulmamış bir gürültü koptu. Haber alan donanma yüksek yönetimi, değişik düşman cihazlarını düşündü. Deniz hayvanları ve bitkileri uzmanlarına danışıldığında, bu seslerin balıklar tarafından çıkarıldığı anlaşıldı.

Birleşik Devletler, o tarihten beri, Kaliforniya ve Atlantik kıyılarında bu beklenmedik nağmeleri dinlemek için, özel cihazlar koydular. Temmuz aylarında, terennümler son haddini buluyor. Elbise ve renk kaprisleri gibi seslerini de mizaçlarına göre ayarlayan balıklar bulunur. Müzikseverler, balıkları bir akvaryumda toplayarak onları daha rahat dinlemek için, bu sesleri plağa aldılar.

Dr. Hans Hass, ise banda aldığı sesleri balıklara dinleterek onların dünya seslerini ilgiyle karşıladıklarını, büyük hayretle tetkik etti. Trafik gürültülerini yansıtan klakson sesleri ve fren gıcırtıları balıkların dehşetle kaçışmalarına ve dört bir yana dağılmalarına sebep olduğu gibi, ahenkli nağmelerin tesirine kapılarak, ağır ağır bu âhenge kapılıp hareketlerini bu ritme uyduran balıklar da müşâhede edilmiştir.

Son olarak şunu hatırlatalım ki, balinaların insanı rahatsız edebilecek derecede, sireni andıran sesleri vardır. Bazen hep beraber koro halinde bir ibadet neşvesi içinde bu sesi çıkarırlar. Bu hoş nağmeler ve ince terennümleri, hiçbir sesle mukayese kabul etmez bulan Kaptan Cousteau, bun-

ları her dinleyişinde tüyleri ürpermiş ve gözleri dolmuştur.

Şubat 1989 tarihli Fransız Match Dergisi'nin "Dien Devient Tres Fort" başlıklı haberine göre: "1965 yılında iki Amerikalı astrofizikçinin elde ettiği müthiş bir olay, dünyaya yeni açıklandı. 1965 yılında iki Amerikalı uzman, kullandıkları çok özel elektron mikroskopla fezadan gelen ulvî bir mûsikî sesi kaydettiler. Milyarlarca ışık yılı uzaktan gelen bu müzik kâinatın her tarafında duyuluyor. İlim adamlarına göre bu müzik kâinatın yaratıldığı andan beri var."

ULVÎ MÛSIKÎ

"Güya bütün kainat ulvî bir musikîdir, iman nuru işitir ezkâr ve tespihleri.."

(B. S. Nursî, Lemaat)

FIRÇAYI RESSAM MI SANDIN?

A.N.T.

Napoli'de Mercelline sahillerinde deniz hayvanlarının kabuklarından sanatkârane şekillerde yapılmış biblolar satarlar. Bu sergilerden birini seyrediyordum.

İnsan eli büyüklüğünde bir manzara karşısında hayretle irkildim. Bu bir deniz mahlûkunun kabuğu idi.

Benim diyen bir ressamın yapamayacağı kadar renkli, parlak bir tablo karşısındaydım. Yeşil rengin türlü nüanslarından sedefin, içinde tatlı bir siklâmen rengi dalgalanan baygın beyazlığına kadar bin bir rengin yaldızlı pırıltılarına bürünmüş bir tablo...

Bu renkler öyle bir ahenk içinde şekilleniyordu ki hayran oldum. Bu hayvanın adını sordum: Patellâ dediler; midye cinsindenmiş.

Bu kabuğun içi birkaç gün evvel gezdiğim Napoli krallarının muhteşem süslü sarayından daha cazibeliydi.

Bu müstesna sanatkârla konuştum:

- Patellâ, dedim, bu tabloyu muhakkak sen yaptın. Sen yaptın ya bu renkleri, bu yaldızları, bu sedefleri nereden buldun? Evet, bu birbirinin içinde bir musiki parçası kadar ahenkle sarmaş dolaş olmuş renkleri muhakkak sen bulup yerli yerine yerleştirdin. Bunda tereddüdüm yok. Ama bu sanatı nereden öğrendin. Sen de Napoli kralları gibi kendi çapında bir saray yaptın. Orası öyle, bunu bu insan aklımla iyi biliyorum. Ama merak ediyorum; onu bu derece muhkem ve ölçülü nasıl yaptın?

Bu mini mini sarayı senin bünyene göre yapmak isteyen bir mimar kim bilir ne kadar çalışır. Sen mimariyi nereden öğrendin?

Görüyorsun ya, insanım; oldukça aklım ve mantığım var. Bütün bunları senin yaptığını biliyorum da bazı teferruat hakkında şüpheye düşüyorum.

Patellâ renkli sarayının menevişleri arasından bana gülüyordu ve şöyle diyordu:

- Dostum ne yazık, aldanıyorsun. Sen fırçayı ressam sanıyorsun.

AFRİKA'DA GİZLİ GÜZELLİKLER

"Hayatın varlığını hissetmek

hayatın devamını sağlar." Henry Beston

A.M. Lindberg'in Life'ta anlattığı bir müşâhede:

Kenya ve Tanzanya bölgelerinde tam bir ay safaride bulundum.

Afrika bir tezatlar ülkesidir. İklimi bile bir tek gün içinde sıcaklığın hayret verici değişmesi ile başlı başına bir tezattır.

Güneş yavaş yavaş batar. Sıcağın erimesi ve akşamın çöküşü uzun süredir susuz kalmışların buz gibi bir pınara rastlamaları gibi belirli bir ferahlık verir. Hava durgunlaşır. Dolgun ve parlak ay uzaklardaki dağların karlı tepelerini aydınlatır. Göllerdeki akasya gölgeleri uzadıkça uzar. Güneşin son ışınlarına doğru koşan gazal sürüleri insana karanlıkta yanan bembeyaz nergisler gibi gelir.

Afrika geceleri tıpkı günleri gibidir. Hava serin hatta platolarda soğuktur. Gökyüzü yağmur gibi sert hareketlerle, birbiri ardından düşen yıldızlarla doludur. Çevreyi derin bir karanlığın sakladığı bir sır kaplar. Toprak içerden gelen seslerle titrerken düşen yıldızlar lacivert geceyi titretiyormuş gibi gelir. Böcekler kendi kendilerine sesler çıkarırlar. Arada sırada aslanlar homurdanır, zebralar keskin keskin çığlıklar atar. Etraf bilinmeyen seslerin garip harmonisi ile uğuldar.

Şafak sökerken günün geri döndüğünü kuşlar size müjdeler. Sabah aydınlık ve serindir. Dağ, parlayan gün ile yavaş yavaş meydana çıkar. Ortalık hafifçe aydınlanır ve çayırlardaki şebnemler titrek titrek ışıldar. Ağaçların arasında bir zebra

süzülür. Gölün gümüş suları size cenneti hatırlatır.

Fillerin artık kurumağa yüz tutan nehre koşması görülecek manzaralardandır. Yerleri sarsan basışlarla yavaş yavaş ilerlerler. Ayaklarını hep aynı ahenkle kaldırıp indirmeleri tamtam çalınması gibi garip bir müzik meydana getirir.

Gergedanlar da insanı eski çağların ihtişamına götüren hayvanlardır. Gergedanda da hayat vardır. O da hayatın başka bir şekil içindeki görünüşüdür.

Hayvanların göç etmesi ise bambaşka bir âlemdir. Daha iyi yerler bulmak umuduyla sürüler halindeki antiloplar, gazallar, zebraların hareketleri insanı büyüler. Onları aslanlar ve çakallar takip eder.

Aslanı hareket halinde iken seyretmek insana unutulmaz anlar yaşatır. Aslan kendi kudretinin, yüceliğinin farkındadır. Güzel bir gölün kenarında neşeli neşeli vakit geçiren kuşlar, karşılarında birdenbire çalıların arasından fırlayan bir aslan bulunca şaşırırlar.

Afrika ölümü medeniyet gibi saklamaz. Ölümün daimî varlığı ile hayatın değeri Afrika'da azalmaz. Ölüm hayat çarkının önemli bir kısmıdır. Kartal gölün kenarında böcekleri yiyen kurbağayı bekler. Her hayvan yaşamak ve ölmemek için öldürmek zorundadır.

Afrika'nın büyüleyici tarafı belki de insanı ait olduğu gerçek yere koymasındadır. İnsan orada, Yaratıklar arasında onlardan farksız bir yaratıktır.

Orada çevresindeki esrarlı kuvveti daha yakından duyar. Allah'ın kudretini tâ içinde hissedip titrer. İnsan orada kâinatın bir çocuğudur, tıpkı diğer canlılar gibi. İnsan da oraya aittir. Orada hürriyeti, vahşeti ve yabanı tadar. Henry Beston'un dediği gibi: "Hayatın varlığını hissetmek, hayatın devamını sağlar."

Afrika'da var olduğumu hissettim. Yaşamayı tattım. Avrupa'ya dönünce o havayı boş yere aradım. Bir avuç buğdayı kara toprağa serpen köylünün gözlerindeki o esrarlı duygu vardı orada. Afrika'da hem o duyguyu aramak da gereksizdir. Tıpkı güneş ışını gibi o sizi kendiliğinden sarıyordu. İnsanı tabiata ve canlılara yakınlaştıran o duygunun verdiği o haz, o sıcaklık ancak Afrika'da hissediliyordu, ancak Afrika'da vardı.

Normal hayatımızda bir kuşa, bir ağaca, bir hayvana dikkatle baktığımız zaman ne kadar azdır. Afrika'da kendimi her şeyi şuurlu olarak ilk defa gören bir bebeğe benzettim. Afrika benim görüşümü, hislerimi, duyabilme kabiliyetimi, hayâlimi kısacası benliğimi geliştirdi." [1]

Şimdi bir de bakışlarımızı, asırlar ötesinden güçlü kalemiyle, ilahî sanatların sonbaharda geçirdikleri durumun hazin bir tabloda tasvir eden gür soluklu, Genceli Nizamî'ye çevirelim:

"Yapraklar döküldüğü zaman yapraktan kanlar akar. Her dalın içindeki kan, deliklerden dışarı damlar. Su şişesi soğur; bağın benzi sararır. Dal-

---

[1] A.M. Lindberg, Life, Amerika

lar üstünde ölüm kabarcıkları belirir. (Yapraklar dökülüp çıplak gövde meydana çıkınca) Yapraklar sararır ve altın aramaya giderken toprağa düşer. Nergis eşyasını deveye yükletir. Şimşad, tahtından aşağı düşen Beyaz gülün rengi uçar; gül, eline gam kitabını alır. Çimenin üzerindeki toprağın kıvrım kıvrım saçı girdap yılanı gibi kıvrılıp bükülür. Uzaktan ters rüzgâr esmeye başlayınca elbette yapraklar dökülür. Zira böyle aksi rüzgâr esmeye başlayınca gemi içindekiler batmamak için gemideki eşyayı denize dökerler. Bağın nazlı dilberleri hastalandı. Asmanın çeşnili güzelleri mahmurlaştı. Bahçıvan; asmanın zenci çocuklarını (siyah üzüm salkımları) başlarını kesip bu kesilmiş başları evinin tavanına asmaya götürdü. Elma tepe aşağı duran çenesiyle nara, 'nasılsın?' diye takılıyordu. Narın yarılmış ciğerinden gönlüne kan akıyordu."

"Ağzı yarılmış olan fıstığa hünnap uzaktan parmak ısırıyordu. İşte böyle bir sonbahar savaşında bir gülistan yaralandı. Dilberler, güzelliğin gurur tahtından, hastalık zindanına düştüler."

"Bağlarının çiçeği nazara uğradı. Rüzgâr, mumu üfledi. Sırmalı örtülerle örtülen başlarına şimdi çatkılar bağlanmışlardı. İpeklere bürünen o nazik vücutlar şimdi bir tel ipek gibi zayıf ve dermansız idiler."

"Ayın on dördüne benzeyen yüzler hilâle döndü. Servi boylar bir hayâle benzedi. Gönüllerdeki sevda hastalığı başlarına çıktı. Başlarındaki hastalık gönüllerine indi. Temmuz sıcağı çiğ tanesini aldı götürdü. Rüzgâr gelincik yaprağını uçurdu. Sıtma vücutları kırdı geçirdi; dudaklar uçukladı.

O servi boylar yataklara düştü. Başaktan tane düşer gibi düştü. Ey sonbahar pençesine düşen taze güller nasılsınız? Muhakkak ki, siz bir hazine, bir definesiniz ki, böyle toprağa çekildiniz. Eğer böyle değilseniz niye toprağa düştünüz? Çekirdekleriniz, tohumlarınız bir taze baharda arz-ı dîdâr etmeyecek mi?!.. Ya, incilerden daha değerli ruhların muhafazası olan vücutlar toprağa düşmekle, hiç yokluğa gitmiş olurlar mı?!..”

Bütün bu oluşlar mânâsız mıdır? Benzetmelerle karışık bu tabiat tasvirleri bizlere bir şeyler anlat-mıyor mu? Evet eşyanın hakikati nedir.

EŞYANIN HAKİKATİ NEDİR?

Artık ilmî araştırmalar da göstermiştir ki, madde üzerinde yapılan çalışmalarla; çok buutlu ve derin tetkiklerle insanlar hayret makamı ile burun buruna gelmektedir. Sanki isimleri aşmış, sıfat ve şuunatın tecellileriyle sermest olmuş bir mutasavvıf gibi, atom derken, elektron, çekirdek, foton derken, maddenin gözden kayıp mâneviyata yöneldiğini, fiziğin metafiziğe kaydığını müşahede eden günümüz ilim adamları esrarlı bir âlemin kapısı önüne geldiklerinin yavaş yavaş farkına varmaktadırlar.

Evet, her şeyden Cenâb-ı Hakk’a karşı pencereler hükmünde çok vecihler var. “Bütün mevcudatın hakikatleri, bütün kâinatın hakikati, ilâhî bir isme veya çok isimlere dayanır. Eşyadaki sıfatlar, sanatlar dahi, her biri birer isme dayanıyor. Hatta hakiki fenn-i hikmet, Hakîm ismine; haki-

katli fenn-i tıp Şâfî ismine; dayandığı gibi, bütün fenlerin, insanî kemâlâtın ve insanların kâmil tabakalarının hakikatleri, ilâhî isimlere dayanır. Hatta evliyanın muhakkiklerinden bir kısmı demişler: "Eşyanın hakikî hakikatleri, ilâhî isimlerdir. Eşyanın mâhiyeti ise, o hakikatlerin gölgeleridir. Hatta bir tek canlıda, yalnız zâhir olarak yirmi kadar İlâhî ismin nakşının tecellîsi görünebilir."

Şu ince ve dakîk, pek büyük ve geniş hakikati, temsille anlayışa yaklaştırmaya çalışalım:

OKUNAMAYAN YAZI, HİSSEDİLEMEYEN MÂNÂ

Kâinatta hayretengiz bir faaliyet var: Gül goncasında ziynet, tavus tüyünde lâhûtî âlemlerden mühür, kelebek kanadında nakış var... Cihetsiz kuş sesleriyle inleyen baharda bir zikir âlemine davet var. Kâinat küçükten büyüğe bir âhenk içinde yükselen bu zikir nağmeleriyle vecd ve istiğrak hâlinde... Felek mest, melek mest, yıldızlar mest, semavat mest, şems mest, kamer mest, zemin mest, anâsır mest, nebat mest, şecer mest, beşer mest, baştanbaşa bütün canlılar mest, mevcûdâtın bütün zerreleri beraberce mestlik içinde mest... Evet İlâhî muhabbetin tecellisinde ve muhabbet şerbetiyle herkes istidadına göre mesttir.

Ayrıca, ilâhî merhamet ve şefkat, kâinata ayrı bir yaldız vurmuş, değişik bir yazı yazmış: Canavar bir aslan, önündeki rızkı yavrusuna yedirip kendisi aç kalabiliyor. Anne kuşlar emirber nefer

gibi yavrularının ve yuvalarının etrafında dönüp duruyorlar... İncir ve nar gibi ağaçlar, yavruları hükmündeki meyvelerini, kendileri çamur yemelerine rağmen süt ve şerbete benzer gıdalarla besliyorlar... Zehirli bir sinek bize bal takdim ediyor, elsiz bir böcek bize ipek giydiriyor... Bütün bunlara rağmen, bu ibret alınamıyor, bu hikmet görülemiyor, bu hayret duyulamıyor, büyük harflerle yazılan bu yazılar sökülemiyor, dolayısıyla içlerindeki mânâ da okunamıyor!...

Bu yüzden Bediüzzaman Hazretleri diyor ki:

"Ama eğer sen o yüksek hakikatleri yakından temâşâ etmek istersen, git fırtınalı bir denizden zelzeleli bir zeminden sor:

"Ne diyorsun?" de. Elbette:

"Yâ Celîl! Yâ Celîl! Yâ Azîz! Yâ Cebbâr!" dediklerini işiteceksin. Sonra deniz içinde ve zemin yüzünde merhamet ve şefkatle terbiye edilen küçük hayvanlardan ve yavrulardan sor:

"Ne diyorsunuz?" de. Elbette:

"Yâ Cemîl! Yâ Cemîl! Yâ Rahîm! Yâ Rahîm!" diyecekler.

Semayı dinle, nasıl:

"Yâ Celîl-i Zülcemâl!" diyor.

Arza kulak ver. Nasıl!

"Yâ Cemîl-i Zülcelâl!" diyor.

Hayvanlara dikkat et. Nasıl:

"Yâ Rahman! Yâ Rezzak!" diyorlar.

Bahardan sor. Bak nasıl:

"Yâ Hannân! Yâ Rahman! Yâ Rahîm! Yâ Kerîm! Yâ Lâtif! Yâ Atûf! Yâ Musavvir! Yâ Münevvir! Yâ Muhsin! Yâ Müzeyyin!" diye çok isimleri zikrettiğini işiteceksin. Ve insan olan bir insandan sor. Bak nasıl, bütün Esmâ-i Hüsnâyı okuyor ve cephesinde yazılı, sen de dikkat etsen okuyabilirsin. Güyâ kâinat, büyük bir musîka-i zikriyyedir. En küçük nağme, en gür nağmelere karışmakla, haşmetli bir güzellik veriyor."

ZERRE HAREKETLERİNİN MAHİYET VE HİKMETİ NEDİR![2]

Materyalist anlayışa göre atom zerrelerinin analiz ve sentezleri, halden hale geçişleri, hareket ve sükûnları tamamen tesadüflere bağlıdır. Hâlbuki Kur'ân-ı Kerîm'in Yunus Suresinin 61. âyetinde *"Ne işte bulunsan, Kur'ân'dan ne okusan ve siz ne iş yapsanız mutlaka biz, içine daldığınız an üzerinizde şahidiz (her yaptığınızı görürüz). Ne yerde ne gökte zerre ağırlığınca bir şey, Rabbin(in ilim ve kudretin)'den kaçmaz. Ne bundan küçük ne de büyük hiçbir şey yoktur ki, hepsi apaçık bir kitapta olmasın.."* buyurulmaktadır. Buna göre atom zerrelerinin hareketleri gelişi güzel değildir. Bilakis atomların bütün halleri, Cenâb-ı Hakk'ın ilim ve kudreti dahilindedir.

Her şeye en güzel sanat nakışlarını vuran İlâhî Kudret, kâinat kitabında kader kalemiyle yara-

---

[2] Bu bölüm Bediüzzaman Said Nursi Hazretlerinin 30. Söz'ünden iktibas edilmiş, yer yer cüz'î tasarruflar yapılmıştır.

tılış ayetlerini yazarken, atom zerrelerini mürekkep olarak kullanmaktadır. İşte zerrelerin titreşim ve hareketleri bu plânlı icraata bağlıdır. Yoksa maddecilerin ve tabiatçıların zannettiği gibi tesadüf oyuncağı, karışık ve mânâsız bir hareket değildir. Çünkü bütün varlıklar gibi atom zerrelerinin birbiri de hareketinin başlangıcında "Bismillah" yani, "Ben, Allah'ın ismiyle, O'nun namıyla, O'nun izniyle O'nun kuvvetiyle hareket ediyorum." der. Çünkü, kuvvetinden fazla nihayetsiz yükleri kaldırır. Buğday tanesi kadar bir çekirdek, Allah'ın adına, koca çam ağacı gibi bir yükü omuzuna alır. Hem her bir zerre vazifesinin sona ermesiyle "Elhamdülillah" der, yani yaptığı vazife ve yerleştiği yerdeki hizmeti ile Cenâb-ı Hakk'ı övecek ve övdürecek bir vaziyette bulunur.

Evet dikkat ettiğimiz zaman, atom zerreleri canlı vücutlardaki hareketlerinden sonra öyle bir noktada dururlar ki, bütün akılları hayrette bırakarak hikmetli bir sanat güzelliği, faydalı nakış hârikası gösterirler. Böylece kendilerini yaratıp yerleştiren Cenâb-ı Hakk'ın methedilip övülmesi için yazılmış bir kaside gibi dizilişleriyle bir eser gösterirler. Mesela inciler gibi sıralanan nar ve mısıra dikkat ettiğimizde bunu anlarız.

Demek ki zerre hareketleri ilâhî ilimle şekilleri tespit edilen kudret kelimelerini yazmak ve çizmekten gelen hareketlerdir ve manidar titreşimlerdir.

BU GERÇEĞE DELİL NEDİR?

Atom zerrelerinin hareketlerinin gelişigüzel ve tesadüfî olmadığını, gene kendi hareket ve sükunlarından anlarız. Çünkü her bir zerre, eğer ilâhî birer memur olmamış olsaydı; O'nun izin ve tasarrufu ile hareket etmemiş olsaydı; ve O'nun ilim ve kudretiyle terkip ve tahlillere girmemiş olsaydı; o vakit her bir zerrenin;

a) Nihayetsiz bir ilmi,

b) Hadsiz bir kudreti,

c) Her şeyi görür bir gözü,

d) Her şeye bakar bir yüzü,

e) Her şeye geçer bir sözü bulunmak lâzım gelirdi. Çünkü, unsurların (elementlerin) her bir zerresi, her bir canlı cisimde muntazam olarak işler veya işleyebilir. Fakat düşünmeliyiz ki canlıların intizamları ve teşekkül kanunları yapı olarak birbirinden farklıdır (İneğin ayrı, sineğin ayrı, fesleğenin ayrı, kestanenin ayrı bünye ve teşkilatı vardır). Bu bakımdan teker teker her canlının nizam ve sistemi bilinmezse, vücudunda işlenilmez; işlenilse de yanlışsız yapılmaz. Hâlbuki yanlışsız yapılıyor.

Öyle ise; o hizmet eden zerreler:

a) Ya her şeyi kuşatan bir ilim sahibinin izin ve emriyle, ilim ve iradesiyle işliyorlar,

b) Veyahut bizzat zerrelerin kendinde öyle her şeyi kuşatan bir ilim ve kudret bulunmak lâzım geliyor.

HAVA ZERRESİ

Evet, havanın her bir zerresi, her bir canlının cismine, her bir çiçeğin her bir meyvesine, her bir yaprağın binasına girip işleyebilir. Hâlbuki onların teşkilatları ayrı ayrı tarzdadır, başka başka nizamları var. Bir incir meyvesinin fabrikası, faraza çuha makinesi gibi olsa; bir nar meyvesinin fabrikası da şeker makinesi gibi olacaktır. İşte bütün o binaların, o cisimlerin programları birbirinden başkadır.

Şimdi şu hava zerresi bütün o canlı vücutlara girer veya girebilir. Hem gayet hikmetlice ve ustaca yanlışsız olarak işler, vaziyetler alır. Vazifesi bittikten sonra kalkar gider.

İşte hareketli havanın hareket eden zerresi, nebatat ve hayvanata hatta meyvelerine ve çiçeklerine giydirilen suretlerin, miktarların teşkilâtını, biçimini bilmesi lâzım geldiği... veyahut onlar bir bilenin emir ve iradesiyle memur olması lâzım geldiği anlaşılır.

Evet, nasıl ki bir acemi, bilgisiz, görgüsüz hem kör bir adam; Avrupa'ya gitse, bütün fabrikalara, tezgahlara girse, usta gibi tam bir intizamla her bir sanatta, her bir binada işler, öyle eserler yapar ki, nihayet derecede hikmetli, sanatlı, herkesi hayrette bırakır. Zerre kadar şuuru olan bilir ki, o adam, kendi başıyla işlemiyor, belki her şeyi bilen bir ustabaşı, ona ders verir, işlettirir.

Aynen bu misal gibi, havanın zerrelerinin her birinin; ağaçlarda, çiçeklerde ve meyvelerdeki hareket ve hizmetlerinin Cenâb-ı Hakk'ın emir ve iradesiyle olduğu iki kere iki dört eder katiyetin-

dedir. Çünkü kumaşlara benzeyen ağaç yapraklarının mücevherlere benzeyen çiçeklerin ve benzeri olmayan mutfaklarda pişirilmişçesine hoş ve güzel olan eşsiz yemeklere benzeyen meyvelerin her biri ilahî birer mektup, antika bir sanat harikası ve birer kudret mucizesidir. Tesadüfen meydana gelmeleri mümkün değildir.

TOPRAK ZERRELERİ

Sâkin toprağın sakin olan her bir zerresi; bütün çiçekli bitkilerin ve meyveli ağaçların tohumlarına menşe' (esas) olabileceğinden dolayı hangi tohum gelse, bir zerrede ve bir avuç toprakta kendine mahsus bir fabrika ve kendisi için lüzumlu olan ve teşkilatı için gerekli bütün cihazlar bulunduğundan; o zerrede ve o zerrenin kulübeciği olan o bir avuç toprakta; ağaçların, bitkilerin, çiçeklerin ve meyvelerin çeşitleri kadar muntazam, manevî makine ve fabrikaları bulunması veyahut bizzat toprak zerrelerinin kendilerinde; mucize gösterme gücünün, her şeyi hiçten icat eden ve her şeyin her şeyini ve her cihetini bilir bir ilim ve kudretin bulunması lâzımdır. Veyahut mutlak bir kudret sahibi ve her şeyi bilir bir ilim sahibi Zatın emir ve izniyle, kuvvet ve kudretiyle o vazifelerin gördürülmesi lâzımdır.

Evet nasıl ki, bir kör, âciz, yerinden kalkamıyor, basit bir kulübeciğinde oturmuş bir adam bulunuyor. Buna rağmen o kulübeciğine birkaç gram gibi küçük bir taş, kemik ve pamuk gibi birer madde veriliyor. Hâlbuki o kulübecikten ton-

larla şeker, toplarla kumaş, binlerle mücevherat, gayet sanatlı, yaldızlı, nakışla, kakmalı, sırmalı elbiseler, lezzetli yiyecekler çıkıp gelse; zerre kadar aklı olan demeyecek mi ki "O adam, müthiş mucizeler gösteren bir zatın, mucizelerinin kaynağı olan fabrikasının bir mandalı veyahut miskin bir kapıcısıdır. Yoksa bunlar o miskin, âciz, yerinden kalkmayacak bir adamın yapacağı işler değil."

Aynen bu misal gibi toprağın zerrelerinin her birinde, tohumcukların ve çekirdeklerin sümbüllerine, ağaçlarına menşe ve sebep teşkil etmeleri: Bir şeye ol, deyince var etme gücüne mâlik, her şey emrine boyun eğen bir Yaratan'ın emriyle, izniyle, iradesiyle, kuvvetiyle olması yüzde yüz bir kesinliktedir. Çünkü tohum ve çekirdeklerin her biri birer ayrı makine ve tezgâh, birer ayrı matbaa, birer ayrı hazine, birer ayrı antika ve Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimlerini ilan eden birer aynı ilânname ve kemâlâtını söyleyen birer aynı kaside hükmündedir. Bunların bünyelerinde toprak zerrelerinin tesadüfen veya kendilerinden yerleşip vazife görmeleri mümkün değildir.

Teneffüs yolu ile bütün canlı vücutlara girip çıkan, yerleşip iş gören hava zerreleri hakkında bir mukayese yapacak olursak:

a) Hava zerreleri akılsız şuursuzdur.

b) Hava zerrelerinin iş gördüğü yerler, canlı vücut yapılarıdır.

c) Canlı türleri iki milyon civarındadır.

Hâlbuki misalde geçtiği üzere

a) Kör, topal da olsa, aklı şuuru olan insan

b) Bu insan insanların yaptıkları fabrikada çalışacak

c) Çalışacağı fabrikaların çeşitleri iki milyon kadar değil...

Şimdi aklı şuuru olan ve insanların yaptıkları (canlı bünyelere göre) çok basit ve çeşidi iki milyondan az olan fabrikalarda çalışan bir insanın mutlaka bir ustabaşı tarafından öğretilmesi gerektiğini, mutlaka fabrikanın çalışma sistemini çok iyi bilen birisinin denetim ve gözetimi altında, o kör topal kişinin makinelerde çalışabildiğini kabul etmek mecburiyetinde kalıyoruz da, acaba aklı ve şuuru olmayan atom zerrelerinin çok harika ve iki milyon çeşidi bulunan canlı vücutlarda geçerli olan biyoloji, fizik, kimya ve diğer ilim dallarına ait kanunlara uygun olarak o canlı bünyelerde iş görmelerini nasıl atom zerrelerinin kendilerine veya tesadüflere havale edebiliyoruz? Elbette bu akıl şuur ve ilimden mahrum zerreler, her şeyi bilip gören her şeye gücü yeten Yüce Yaratan'ın ilim ve kudretiyle hareket etmektedirler.

KOMUTANSIZ BİRLİK OLUR MU?

Yirmi yaşına girmiş gençleri toplayıp devletimizin durumundan, askerliğin öneminden bahsedip kendi kendilerine talim yapıp gerekli askerlik hizmetlerine taksim olmalarını söylesek bu isteğimizi kendiliklerinden yerine getirebilirler mi? Mümkün değil. Bir anlık bunu bu gençlerin askerlik bilgileri olmadığından dolayıdır diye dü-

şünsek bile acaba askerlikle ilgili bütün malumatı tatbikatıyla beraber almış olan harbiye mezunu gençlerimizden istesek de başlarında emir ve komutasını dinleyecekleri birisi olmadan kendi kendilerine bunu tahakkuk ettirmeleri mümkün müdür?

İşte bu misal gibi hatta daha da imkânsız bir durum, atom zerrelerinin canlı vücutlar meydana getirmesi meselesi karşısında önümüze çıkmaktadır. Bir kere atomların akıl ve şuurları yoktur. Ayrıca çalıştıkları canlı vücutların sistemleri askerî teşkilatlardan çok daha üstündür. Bir an atomların akıl ve şuurlarının varlığını kabul etsek bile canlı vücutların bağlı olduğu bütün kanunları bilmeleri mümkün değildir. Çok daha büyük bir imkânsızlık olarak bu mesele karşımıza çıkar. Bir an canlı vücutların çalışma sistemlerini ve bağlı oldukları bütün kanunları da bildiklerini farz-ı muhal olarak kabul etsek bile bu sefer asker temsilinde olduğu gibi çok mühim bir problem daha karşımıza çıkar. Çünkü teker teker atom zerreleri canlı vücutların yapılarını bilseler bile ne zaman, nerede, nasıl bir iş yapmak için yerleşeceklerinin tespitini yapan tek bir merci olmayınca gene işler karışır. Yani gene hepsinin üstünde, sen şurada yerleşip şu işi yapacaksın, sen de şurada yerleşecek ve şu işi göreceksin diye önceden plânlayıp tespit ettiği yerlere atomları yerleştirecek sözü dinlenir birisi olması gerekir.

Evet her bir zerrede, Cenâb-ı Hakk'ın varlığına ve birliğine iki sadık şahit vardır. Zira, zerre, acizliği ve şuursuzluğu ile beraber şuurluca büyük

vazifeleri yapmakla, büyük yükleri kaldırmakla Cenâb-ı Hakk'ın varlığına kat'î şehadet ettiği gibi, hareketlerinde umumî nizama uygun hareket edip her girdiği yerde ona mahsus nizamlara riayet etmekle, her yerde kendi vatanı gibi yerleşmesiyle, Allahu Teâlâ'nın birliğine ve bütün mülkün mâliki olduğuna şehadet eder. Yâni zerre kimin ise, gezdiği bütün yerler de onundur. Demek zerre (çünkü acizdir; yükü nihayetsiz ağırdır ve vazifeleri nihayetsiz çoktur) mutlak bir kudret sahibinin ismiyle, emriyle ayakta durduğunu ve hareket ettiğini bildirir. Hem, kâinatın bütün nizam ve sistemlerini bilir bir tarzda uygun hareket etmesi ve her yere manisiz girmesi; tek bir mutlak ilim sahibinin kudretiyle, hikmetiyle işlediğini gösterir.

Evet nasıl ki bir nefer; takımında, bölüğünde, taburunda, alayında, tugayında, tümeninde... her bir dairede birer nispeti ve o nispete göre birer vazifesi olduğunu ve o nispetleri, o vazifeleri bilmekle uygun hareket etmek; askerî nizamlar altında tâlim ve talimat görmekle bütün o dairelere kumanda eden bir tek başkumandanın emrine ve kanununa uymakla oluyor. Öyle de; her bir zerre, birbiri içindeki terkiplerde bir münasip vaziyeti, ayrı ayrı faydalı birer nispeti, ayrı ayrı muntazam birer vazifesi, ayrı ayrı hikmetli neticeleri bulunduğundan elbette o zerreyi; o terkiplerde bütün nispet ve vazifelerini muhafaza edip netice ve hikmetleri bozmayacak bir tarzda yerleştirmek; bütün kâinat, kudretinin tasarrufunda olan bir zâta mahsustur. Meselâ bir insanın gözbebeğinde yerleşen zerre, gözün hareket ve his sinirlerine,

atar ve toplar damarlara karşı münasip vaziyet alması; yüzde, sonra başta ve gövdede, daha sonra bütün insan vücudunda her birisine karşı birer nispeti, birer vazifesi, birer faydası, üstün hikmetler bulunması gösteriyor ki bütün o canlının bütün organlarını icat eden bir zat o zerreyi o yerde yerleştirebilir.

Hem her bir zerre, öyle bir sanat nakşında işler ki ya bütün zerrelerle münasebetli olarak; her birisine ve hepsine hem hâkim, hem her birisine ve umumuna mahkûm bir vaziyette bulunmakla, o hayret verip hayranlık uyandıran sanatlı nakışı ve hikmetler gösteren nakışlı sanatı bilir ve icat eder. Bu ise binler defa imkânsızdır veya bir hikmet sahibi Yaradan'ın kader kanunundan ve kudret kaleminden çıkan harekete memur bir noktadır.

Nasıl ki, meselâ: Ayasofya kubbesindeki taşlar, eğer mimarının emrine ve sanatına tâbi olmazlarsa; her bir taşı, Mimar Sinan gibi dülgerlik sanatında bir mahareti ve diğer taşlara hem mahkûm hem hâkim olmak yâni "Geliniz, düşmemek için baş başa vereceğiz." diye bir hüküm sahibi olması lâzımdır. Öyle de, binler defa Ayasofya kubbesinden daha sanatlı, daha hayretli ve hikmetli olan sanatlı yaratılmış canlı vücutlardaki zerreler, kâinat ustasının vasıfları kadar mükemmel vasıfların verilmesi lâzım gelir.

Allah'ın varlığını kabul etmeyen inkârcılar, zerreler sayısınca bâtıl ilâhları kabul etmeye, anlayışlarına göre mecbur oluyorlar.

ANNE RAHMİNE DÖNÜŞEN MİDE

Sızıntı dergisinin 80. sayısının 286. sayfasında Enis Türk imzasıyla yayınlanan "Midede Gelişen Yavru" başlıklı yazının, mevzu ile münasebetinden dolayı buraya alınması uygun düşeceğinden aynen aktarıyorum:

"Tabiat insanın ders alması için sayısız misallerle doludur. İşte bunlardan biri:

Avustralya'nın nemli ormanlarında yaşayan Rheobatrachus Silus adlı kurbağa, biyologları hayrete düşüren bir mekanizmayla çoğalmaktadır.

Takriben beş santimetre boyundaki yumurtalar bu kurbağanın dişisi tarafından ormandaki küçük su birikintilerine yumurtlanır ve burada erkek tarafından döllenir. Döllenmiş olan yumurtalar daha sonra dişi kurbağa tarafından çiğnenmeden yutulur. Fakat bunların kurbağaya besin olduğunu zannetmeyin: Bilâkis yumurtalar midede gelişerek bir yavru haline gelecektir. Yumurtalar yutulduktan takriben yarım saat sonra, midede enzim ifrazatı (salgı) durdurulur. Sindirim sistemi vazifesini bırakır, bağırsak hareketleri durur.

Kurbağalar üzerinde 1973'den beri çalışan ve bu hadiseyi (arkadaşlarıyla) keşfeden Aelaide Üniversitesi zoologlarından M.J. Tyler; sindirimin durmasını elektrik devresinin kapatılmasına benzetir.

En hayret verici hadise ise, midenin hücre yapısının değişmesidir. Bundan sonra sindirim sistemi tamamen aksi vazife yapar. Yani yumurta-

ları sindireceğine onları besler. Dişinin almış olduğu besinler ise çok yavaş hareketlerle ancak sekiz haftada bağırsakları terk eder. Çünkü bağırsak hareketleri durmuştur. Bu, hem yavrular hem de anne kurbağanın yaşaması için en ideal mekanizmadır.

Dahası var: Mide çok gerildiğinden akciğerlere basınç yaparak solunumu imkânsız hale getirir. Kurbağanın tamamen aciz kaldığı bu problemin çözümü de Rahmeti Sonsuz tarafından bahsedilmiştir: Deri solunumu.

Önceden programlandığı üzere zamanı gelince midesindeki yavruların geliştiğini hisseden dişi kurbağa, genişleyen boğazından yavruları yavaşça incitmeden dış âleme bırakır.

Bundan sonra anne kurbağanın beslenmesi normale döner ve midesi 8 gün gibi kısa bir sürede eski halini alır. (Doğumdan sonra insan "rahminin eski halini alması için 6-8 hafta gerekir).

Acaba kurbağa, yavruları sindirmeden midesinde nasıl beslemektedir? Muhtemelen hormon olan ve mide fonksiyonlarının tersine dönmesine sebep teşkil eden bu faktörün bulunması mide fizyolojisini anlamamıza büyük yardım edecektir. Bu da ülser gibi ciddî mide hastalıklarının kesin tedavisini mümkün kılabilir.

Tabiatın sinesinde cereyan eden ve bizleri hayrete düşüren bu şuurlu işleyiş ve ahenkli denge her hadisenin arkasında bir hikmet elinin varlığını hissettirmiyor mu?

YOKLADIN MI NABZINI?

A.N.T.

Çiçeğin nabzını yokladın mı hiç;
İçinde güneşi kokladın mı hiç?
Gördün mü dalgalar nasıl coşuyor?..
Bir oluş... soran yok.
Gördün mü felekler nasıl koşuyor?
Bir gidiş... duran yok.
Güneş almış başını yana yana gidiyor
Hakkı tespit ediyor....
Bin bir yerde yüzünü benden gizlesin varsın;
Hangi perde açılsa arkasında Sen varsın.
Ya bu perdeyi sıyır; ya o perdeyi kapat!
Bu imtihan bitsin artık; sırlar bende kat kat.
Güvercinin göğsünde gizli, ağacın ruhu...
Hu! Hu! Hu! Hu!..
Zikreder vecd içinde, zikreder derin derin;
Onun kabarıp taşan göğsünde Senin tecellin
Çıldıracağım ben çıldıracağım
Nerede yoksun sen söyle Allah'ım.
Her şeyle mümkün ispatın.

EMANETİ YÜKLENEN İNSAN

"Biz emaneti, göklere, yere ve dağlara arz (ve teklif) ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, bundan endişeye düştüler. İnsan bunu sırtına yükledi. Muhakkak o, çok zulümkâr, çok câhildir." (Ahzab/72)

Ayette ifade edilen emanet nedir? Niçin bu emaneti yüklenmekten gökler, yer ve dağlar çe-

kinmiştir? Aslında emanetler çoktu: Din, vatan, evlat hep birer emanettir. Fakat burada bilhassa üzerinde durulanı benlik emaresidir. Ene, enaniyet ve benlik diye isimlendirdiğimiz bu emanet nedir ve neleri ifade eder. Bizim "Ben" dediğimiz ve Cenâb-ı Hakk'ın bize bahşettiği duygu ve kabiliyetlerin hepsi de bunun içine girer. İşte benlikte toplanan bu mahiyetimizle biz, hem gizli hazineler olan ilahî güzel isimleri hem de kâinatın kapalı tılsımını bir anahtar gibi açabiliriz. Ama aslına bakılırsa müşkilleri halledip açan "Ene=Benlik" de bir tılsımdır. Önce onun bilinmesi gerekir. Çünkü anahtarın mahiyeti bilinmezse gizli hazineler kapalı kalır. Ayrıca zararlar da doğurur. Çünkü Hazreti Adem (a.s) zamanından beri ene, ya insanlığın etrafında dal budak salan nuranî bir tuba ağacının veya müthiş bir zakkum ağacının çekirdeği olmuştur.

ÖYLEYSE BENLİK NEDİR?

Bediüzzaman Hazretleri 30. Söz'de diyor ki:

"Cenâb-ı Hak insanın eline emanet olarak, kendi fiil, isim, sıfat ve şuunatının hakikatlerini gösterecek, yaptıracak işaret ve numuneleri üstünde taşıyan, içinde bulunduran bir benlik vermiştir. Yani (Ene) bir ölçü birimidir. Bununla Cenâb-ı Hakk'ın sıfatları ve isimleri bilinip anlaşılır. Yoksa; ezelî ve ebedî, sınırsız ve kayıtsız olan bu vasıflar bilinmez.

Evet, her şeyi kuşatan ve mutlak olan bir şeyin hududu ve nihayeti olmadığı için, ona bir şekil

verilmez, üstüne bir suret vermek ve onu tayin etmek için hükmedilmez, mahiyeti ne olduğu anlaşılmaz.

Mesela, karanlık olmadan, devamlı olarak kalan bir ziya, bilinmez ve hissedilmez. Ne vakit hakiki veya arızî bir kararmakla bir hat çekilse, o vakit bilinir. İşte Cenâb-ı Hakk'ın, ilim ve kudret gibi sıfatları Hakîm ve Rahîm gibi isimleri, hudutsuz, şeriksiz ve her şeyi kuşatmış olduklarından dolayı onlara hükmedilmez ve ne oldukları bilinmez ve hissolunmaz. Öyleyse, hakiki mahiyeti ve hadleri olmadığından, farazî ve vehmî bir haddi çizmek lazım geliyor. Onu da enaniyet yapar. Mesela benliğe bağlı bizim bir görme ve işitme duygumuz olmasaydı, Cenâb-ı Hakk'ın Basîr ve Semî isimlerini anlayamazdık. Çünkü görme ve işitme ne olduğunu bilmediğimiz için sem' ve basar sıfatlarını kavramamız mümkün olmazdı. Gerçi bizdeki görme ve işitme sonradandır, arızîdir. Allah'ın yaratmasıyla var olmuştur, ama plan ve projedeki vehmî ve farazî çizgilerle üç boyutlu gerçeklerini anladığımız gibi biz de bu ölçülerle biraz olsun o mukaddes ve ilâhî sıfatları anlamış oluruz.

İşte böylece "Ene" kendinde hayalî bir malikiyet, bir kudret, bir ilim tasavvur eder, bir hat çizer, onunla Cenâb-ı Hakk'ın sonsuz ve her şeyi kuşatan sıfatlarına, vehmî ve hayalî hat kor; "Buraya kadar benim, ondan sonra O'nundur" diye bir taksimat yapar. Kendindeki ölçücükler ile, mukaddes sıfatların ve ilahî isimlerin mahiyetini yavaş yavaş anlar.

Mesela, kendi hayali ve dar malikiyetiyle Cenâb-ı Hakk'ın hakiki malikiyetini anlar. Ve "Ben bu eve malik olduğum gibi, Yaradan da şu kâinatın malikidir" der. Azıcık ilmiyle O'nun küllî ilmini anlar. Sonradan elde ettiği sanatçığıyla, Cenâb-ı Hakk'ın eşsiz sanatını anlar. Mesela "Ben şu evi nasıl yaptım ve tanzim ettim. Öyle de şu dünyayı birisi yapmış tanzim etmiş" der.

İşte bunlar gibi bütün mukaddes sıfatlar ve ilâhî şuunatı bir derece bildirecek, gösterecek binler esrarlı haller, sıfatlar ve hisler "ene-benlik" emaneti içinde toplanmıştır. Demek "ene" aynaya benzer, ölçü birimi, inkişaf aleti ve harfî mânâ gibi mânâsı kendinde olmayan ve başkasının mânâsını gösteren bir vaziyete sahiptir. İnsanlığı kalın bir ip kabul edersek, "ene" o kalın ipte şuurlu bir teldir; eğer insanlığın mahiyetini bir elbise sayarsak "ene" orada ince bir iptir. Eğer insanlığa bir kitap nazarıyla bakarsak, bu kitapta "ene" bir elif olur. O elifin de iki tane yüzü vardır: Biri hayra ve vücuda bakar. Bu yüzde gelen feyizleri, verilenleri kabul eder, kendi icat edemez. O yüzde fâil değil; icattan eli kısadır.

Bir yüzü de şerre bakar ve yokluğa gider. Şu yüzde o fâildir, fiil sahibidir.

"Evet Ene'nin mahiyeti, harf gibidir; başkasının mânâsını gösterir. Malikiyet ve rububiyeti, hayalîdir. Vücudu o kadar zayıf ve incedir ki bizzat kendinde hiçbir şeye tahammül edemez ve yüklenemez. Belki, eşyanın derece ve miktarlarını bildiren termometre ve barometre gibi ölçüler

nevinden bir ölçüdür ki, Cenâb-ı Hakk'ın mutlak, muhit ve hudutsuz sıfatlarını bildiren bir ölçüdür.

İşte, mahiyetini şu tarzda bilen ve ona göre hareket eden *"Nefsini temizleyen felah bulup, kurtulmuştur."* (Şems, 91/9) müjdesine dahil olur. Emaneti hakkıyla eda eder. "Ene"nin dürbünü ile, kâinatın ne olduğunu ve ne vazife gördüğünü, görür. Dış âlemden bilgiler nefse geldiği vakit, ene de bir tasdikçi görür. O bilgi ve ilimler nur ve hikmet olarak kalır. Zulmet ve abesiyete dönmez. Ne zaman "ene" vazifesini şu suretle yerine getirdi; bir ölçü birimi olan vehmî ve hayalî rububiyetini ve farazî malikiyetini terk eder. "Lehülmülkü velehül hamdi velehül hükmü ve ileyhi türceûn. Yani mülk sadece O'nundur, hamd sadece O'na mahsustur. Hüküm de yalnız O'na aittir. Ve (başkasına değil) ancak O'na döndürüleceksiniz. (Merci-i hakiki O'dur.)" der. Allah'a karşı hakikî kulluğunu takınır. Ahsen-i takvim makamına çıkar.

Eğer o "ene" yaratılış hikmetini unutup, fıtrî vazifesini terk ederek kendine ism-i mânâ ile baksa; kendini malik itikat etse o vakit emanete hıyanet eder: *"Onu (nefsini kirleterek) gömüp örten, ziyana uğramıştır."* (Şems, 91/10) altında dahil olur. İşte bütün şirkleri ve şerleri, dalâlet ve sapıklıkları doğuran enaniyetin bu yönünden dolayı gökler, yer ve dağlar dehşete kapılıp, farazî bir şirkten korkmuşlar.

Evet, aslında "ene-benlik" ince bir "elif", bir "tel", farazi bir "hat" iken:

a) Mahiyeti bilinmezse; tesettür toprağı altında gelişip büyür, gittikçe kalınlaşır. Enaniyet insan vücudunun her tarafına yayılır. Koca bir ejderha gibi, insanın vücudunu yutar. Bütün o insan bütün duygularıyla adeta “ene” olur.

b) Sonra bütün insanların enaniyeti de, “insanlık enaniyeti” yönünden o ferdî enaniyete kuvvet verip o “ene” nevi enaniyete dayanarak şeytan gibi Cenâb-ı Hakk’ın emirlerine karşı savaş açar....

c) Sonra kendine nefsini kıyaslama suretiyle, herkesi, hatta her şeyi kendine kıyas edip Cenâb-ı Hakk’ın mülkünü onlara ve sebeplere taksim eder. Çok büyük bir şirke düşer: “Muhakkak şirk, çok büyük bir zulümdür.” mealini gösterir.

Evet nasıl ki, devlete ait bir maldan bir parçayı çalan bir insan orada bulunan arkadaşlarının da birer parça alıp çalmalarına da göz yumabilir. Çünkü baştan kendisi hırsızlık yapıp başkasına ait malı gasbetmiştir. İşte bunun gibi “Kendime malikim” diyerek, Allah’ın mülkü olan kendi varlığını O’nun mülkünden çalıp kendi mülküne geçirmek isteyen bir kimse de “Her şey kendine maliktir” demeye ve öyle inanmaya mecburdur.

İşte “ene” bu hainane vaziyetinde iken tam bir cehalet içindedir. Binlerce fenni bilse de gafletin en derin bir seviyesinde kara cahil sayılır. Çünkü duyguları, fikirleri kâinattan ilim nurlarını, marifet huzmelerini getirdiği vakit nefsinde onları tasdik edecek, ışıklandıracak ve devam ettirecek bir madde bulunamadığı için sönerler. Gelen her

şey nefsindeki renkler ile boyalanır. Tamamen hikmet delilleri dile gelse mânâsızlık, gelişigüzellik ve mutlak abesiyet suretini alır. Çünkü mahiyetini Allah'dan isimlerini ve sıfatlarını anlamak için bir alet, bir ölçü birimi olduğunu bilemeyen şu haldeki "ene"nin rengi şirk ve ta'kil yani Allah'ı inkârdır. Bütün kâinat parlak âyetlerle dolsa o "ene"deki karanlıklı bir nokta onları söndürür göstermez."

Bu hususta Bediüzzaman Hazretlerinin 11. Söz'deki ifadelerini bazı tasarruflarla naklediyorum:

Hâlbuki "ene"ye bağlı insan hayatının (9) gayesi vardır.

"1- Ene'ye bağlanan ve insan vücuduna konulan duygular bir terazi olarak Allah'ın rahmet hazinelerine yığın yığın depolanan hizmetlerini tartmak ve şükretmekle vazifelendirilmiştir.

2- İnsanın bünyesine yerleştirilen cihazların anahtarlarıyla Cenâb-ı Hakk'ın mukaddes ve ilahî isimlerinin gizli definelerini açıp O'nu o güzel isimlerle tanımaktır.

3- Şu dünya bir sergi bir teşhir yeridir. Allah'ın yarattığı her şey diğer şuurlu varlıkların da karşısında Allah'ın tecelli eden isimlerini arz etmektedirler. Hatta bir saat ne yaptığını bilmese bile ona bakanlar vakti onunla ölçebildikleri gibi bir kâfir dahi kendisini nasıl ilâhî antika bir sanat olduğunu bilmese dahi her şuurlu varlık onda tecelli eden ilahî isim ve sıfatları mütâlâa etmektedir. İşte insan da ilahî güzel isimlerin kendine

taktıkları garip mânâları ve hoş tecellileri “kâfir gibi farkında olmayarak değil” bilerek hayatıyla teşhir ve izhar etmekle vazifelidir.

4- Lisan-ı hâliyle ve bizzat diliyle Yaratan’ın huzurunda kulluğunu ilan etmektir.

5- Nasıl bir asker padişahından aldığı türlü türlü nişanları resmî vakitlerde takıp padişahın nazarında görünmekle O’nun iltifatının eserlerini gösterdiği gibi insan da Cenâb-ı Hakk’ın diğer mahlûkatlarından farklı olarak ilâhî isimlerinin tecellisi ile kendisine verdiği ince duyguları acz, hafa ve ahfa gibi latifelerin yaldızlarıyla bilerek süslenip bilhassa namaz vakitlerinde bizzat Cenâb-ı Hakk’ın nazar-ı şuhuduna, yani görüşüne aynı zamanda işhadına yani başkalara göstermesine kendini arz etmektir. Çünkü Cenâb-ı Hak kullarının rızasına uygun davranışlarından hoşnut olduğu gibi kendilerine şehvet ve gazap verilmemiş ve şeytan musallat edilmemiş olan hatta Hazreti Âdem’in yaradılışına karşı yeryüzünde *“Bozgunculuk yapacak, kan dökecek birisini mi yaratacaksın? Hâlbuki biz seni överek tespih ediyor ve seni takdis ediyoruz.”* (Bakara, 2/30) diyen meleklerine karşı bu kullarının güzel davranışlarını gösterip iftihar eder.

6- İnsanların bir başka vazifesi de mahlûkatın Allah’a karşı tespihlerini ubudiyetlerini kendi halleriyle şehadetlerini bilerek müşahede etmek, tefekkür ederek anlamak ve başkalarına da göstermektir (Yunus Emre’nin “Benim bir karıncaya ulu bir nazarım vardır” dediği mânâda Allah’ın yarattıkları üzerinde tefekkür etmektir.)

7- Cenâb-ı Hakk'ın kendisine verdiği cüz'î ilim ve kudret gibi vasıflarla Yaradanı'nın küllî ilim ve kudretini anlamaktır.

8- Şu âlemde her varlık kendine mahsus bir dille Cenâb-ı Hakk'ın birliğini ve rabbülâlemin olduğunu ifade ve ilan etmektedir. İşte insan manevî sözleri anlamakla vazifelidir.

9- Kendi acizliği ve ihtiyaçlarının şiddeti ölçüsünde Allah'ın kudretinin zenginliğinin tecelli derecelerini anlamakla vazifelidir. Nasıl ki açlığın dereceleri nispetinde ve ihtiyacın çeşitleri miktarınca yemeklerin lezzetleri anlaşılır onun gibi insanın nihayetsiz acizliği ve fakirliği ile de Cenâb-ı Hakk'ın sonsuz kudret ve zenginliği de anlaşılır.

İnsanın hayatının mahiyetine gelince: Mahiyetimiz ilâhî isimlere ait hayret ve hayranlık veren garip tecellilerin fihristesi ve ilâhî sıfatların bir mikyası (ölçeği); kâinattaki alemlerin bir mizanı, bu büyük alemin bir listesi; şu kâinatın bir haritası, şu büyük kitabın bir fezlekesi (özeti) ilâhî kudretin gizli definelerini açacak bir anahtar külçesi mevcudata serpilen ve vakitlere takılan ilahî kemâlatın en güzel bir takvimidir."

ÂLEM VE ÂDEM

Yukarıda geçen ifadeleri kısaca izah edecek olursak "Her ne var ise âlemde, Âdem'dedir Âdem'de" mânâsında Hazreti Ali'nin "Sen kendini küçük bir cirim mi zannedersin? Hâlbuki bütün âlemler sende dürülmüştür." Ve Şeyh Galib'in "Zübde-i âlemsin" yani kâinatın özü, kaymağısın

dediği gibi insanın maddî unsurları, kâinatın unsurlarından; kemikleri taş ve kayalardan, saçları nebat ve ağaçlardan; bedeninde cereyan eden kan, gözünden, kulağından, burnundan ve ağzından akan ayrı ayrı suları, arzın çeşmelerinden ve madenî sularından haber veriyorlar, delâlet edip işaret ediyorlar. Aynen öyle de insanın ruhu, ruhlar âleminden; hafızası Levh-i Mahfuzdan, hayal gücü misal âleminden; kalbi Arş-ı Azamdan, haber veriyor.

İnsan hayatının sureti ve vazifesi tarzı ise yine 11. Söz'de şöyle anlatılmıştır:

"İnsan hayatı kudret kalemi ile yazılmış hikmetli bir sözdür. Bu söz görülüp işitilerek Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimlerine delâlet edecektir. İnsan hayatının hakikî gayesi ise şudur ki bütün âleme tecelli eden ilâhî güzel isimlerin (Esma-i Hüsnanın) odak noktası hükmünde bir camiiyyetle Cenâb-ı Hakk'ın zatına bir aynalıktır."

"İnsan hayatının saadet içindeki kemali ise; hayat aynasında temessül edip görünen Ezel Güneşinin nurlarını hissedip sevmektir. Şuurlu olarak ona şevk göstermektir. O'nun muhabbeti ile kendinden geçmektir. Kalbin gözbebeğinde nurunun akislerini yerleştirmektir. İşte şu sırdandır ki, insanı a'la-yı illiyyine (yücelerin yücesine çıkaran) bir hadis-i kudsinin meali şöyledir. "Ben göklere ve yere sığmam ama ne gariptir ki mü'min kulumun kalbine sığarım." Evet bu izahtan sonra anlıyoruz ki, gerçekten, âlemin anahtarı insanın elindedir. Ve nefsine takılmıştır. Kâinat kapıları zahirden açık görünürken, hakikaten kapalıdır.

Cenâb-ı Hak, emanet cihetiyle insana (ene) namında öyle bir anahtar vermiş ki, âlemin bütün kapılarını açar ve öyle tılsımlı bir benlik vermiş ki kâinatın Yaradanının bütün hazine ve definelerini onunla keşfeder. Hâlbuki ilâhî mesaj vahiy hakikati olmadan değil "ene-benlik"; ona bağlı hayatı bile mahiyet ve künhüyle anlayamıyoruz. Aslında hayat Cenâb-ı Hakk'ın birliğinin en parlak delili, nimetlerinin en büyük kaynak ve madeni; merhametinin en hoş bir tecellisi ve sanatının en gizli ve bilinmez bir nakışıdır. Evet gizli ve incedir, çünkü hayat çeşitlerinin en aşağı tabakası olan bitki hayatının en birinci derece ve basamağındaki çekirdekte bulunan hayat düğümünün uyanıp açılarak büyüyüp gelişmesi o derece göz önünde herkesin bildiği apaçık bir gerçek olduğu halde Hazreti Âdem zamanından beri insanların ilim ve fenlerinin nazarında gizli kalmıştır. Hakikati hakiki olarak insan aklı ile keşfedilmemiştir.

ÖYLE İSE HAYAT NEDİR?

Evet hayat Cenâb-ı Hakk'ın "Hayy" sıfatından ve "Muhyi" isminden gelen bir tecellidir. Maddecilerin onu, sadece madde içinde atomun hareket ve enerjisinde, sebeplerde ve tabiatın yeknesak tavırlarında aramaları boşunadır. Çünkü *"Ölümü ve hayatı yaratan Allah'tır."* (Mülk, 67/2) Bu durumda hayatta bir gayesizlik düşünülemez... Hayat hikmet ve gayelerle doludur, öyle ki şu kâinatın en ehemmiyetli gayesi.. Çünkü cansız maddeler süzülüp lâtifleştirilerek, terbiye edilip güzelleştirilerek hayatiyet kazandırılıyor. Sanki katı mad-

deler yontulup inceltilerek hayatla yaldızlanıp ziynetlendiriliyor.

Bediüzzaman 30. Lem'a'da hayat için şöyle demektedir:

"Evet hayat şu kâinatın en ehemmiyetli gayesi olduğu gibi aynı zamanda en büyük neticesidir. Çünkü ağaçtan gaye ve netice meyve olduğu gibi, kâinatın olgun meyvesi hayattır. Hayat vücudun nuru olduğu gibi her şeyin başı ve esasıdır. Çünkü hayat her şeyi her bir canlıya mal eder bir şeyi bütün eşyaya malik hükmüne geçirir. Hayat ile bir canlı diyebilir ki "Şu bütün eşya malımdır. Dünya hanemdir. Kâinat malikim tarafından verilmiş bir mülkümdür."

"Bak, hayatsız bir cisim büyük bir dağ dahi olsa yetimdir, gariptir, yalnızdır. Münasebeti yalnız oturduğu yerle ve ona karışan şeylerle vardır. Kâinatta, başka ne varsa, o dağa nispeten yok hükmündedir. Çünkü dağın, ne hayatı var ki, hayat ile alâkadar olsun; ne şuuru var ki taalluk etsin. Şimdi bak küçücük bir cisme, mesela bal arısına... Hayat ona girdiği anda, bütün kâinatla öyle münasebet kurar ki, bütün kâinatla bilhassa zeminin çiçekleriyle ve bitkileriyle öyle bir ticaret anlaşması yapar ki, diyebilir: "Şu dünya benim bahçemdir, ticarethanemdir."

Hem hayat kâinatın en parlak nurudur. (Çünkü bitkilerde, hayvanlarda ve insanlarda görülen temâşâ edilen güzellikler, hayat çekilip ayrılması ile silinip gidiyor. Yunus Emre'nin müşahedesiyle:

Teferrue eyleyû vardım
Sabahın sinleri gördüm.
Karışmış kara toprağa,
Şu nazik tenleri gördüm

Çürümüş toprak olmuş ten,
Sin içinde yatar pinhan
Boşanmış damar, akmış kan,
Batmış kefenleri gördüm

Bar tutmuş söylemez olmuş,
Ağızda dilleri gördüm

Soğulmuş şol kara gözler,
Belirsiz olmuş ay yüzler
Kara toprağın altında,
Gül deren elleri gördüm

Kimisi boynunu eğmiş,
Tenini toprağa salmış
Anasına küsüp gitmiş,
Boynun buranları gördüm"

"Toprağa gark olmuş nazik tenleri
Söylemeden kalmış tatlı dilleri
Gelin, duada unutman bunları
Ne söylerler, ne bir haber verirler

Yunus der ki, gör takdirin işleri
Dökülmüştür kirpikleri kaşları
Başları ucunda hece taşları
Ne söylerler ne bir haber verirler"

"Tutmaz olur tutan eller,
Çürür şol söyleyen diller
Sevip kazandığın mallar,
Varislere kalır bir gün"

"Doğru varırdı yolları,
Kalem tutardı elleri
Bülbüle benzer dilleri
Danişmend alimler yatır

"Elleri durur kınalı,
Hem karavaşlu dayelu
Kara gibi kara saçlı,
Gül yüzlü hatunlar yatır

Uşakçıklar, oğlancıklar,
Oynar güler bülbül gibi
Ayrılmışlar; anaları
Sinlerini bekler yatır"

"Kani ol şirin sözlüler,
Kani ol güneş yüzlüler
Şöyle kaybolmuş bunlar,
Hiç belirmez nişanları

Bunlar bir vakit beğler idi,
Kapıcılar korlar idi
Gel imdi gör, bilmeyesin,
Beğ hangidir ya kulları"

Hayat kâinatın en parlak nuru olduğu gibi hem en latif mayasıdır. Hem gayet süzülmüş bir hülâsası, hem de mükemmel meyvesi hem en yüksek kemali, hem en güzel cemali, hem en güzel ziynetidir...

"Gökten bereketli bir su indirdik, onunla bahçeler ve biçilecek taneli ekinleri bitirdik. Birbirine girmiş kat kat tomurcukları olan yüksek hurma ağaçları yetiştirdik. (yerin her tarafını o güzellerle güzelleştirdik)" (Kaf/9-10)

“Evet, her bir nebatın çiçek açması zamanında ve sümbül vermesi anında, tebessüm eder gibi manevî konuşmaları hengamındaki tespihleri kendileri gibi güzel ve zahirdir. Çünkü her bir çiçeğin güzel ağzı ile muntazam sümbülün diliyle ve ölçülü tohumların ve muntazam tanelerin kelimeleriyle hikmeti gösteren o nizam, görüyoruz ki ilmi gösteren bir mizan içindedir. O mizan ise, sanat maharetini gösteren bir sanat nakşı içindedir. O sanat nakşı, lütuf ve keremi gösteren bir ziynet içindedir. O ziynet de, rahmet ve ihsanı gösteren hoş kokular içindedir.”

“İşte bahar mevsiminde yaprakların muntazam olarak açması, çiçeklerin ölçüyle açılması, meyvelerin hikmetle rahmetle büyümesi ve dalların ellerinde masum çocuklar gibi, nesimin esmesiyle oynaması içindeki lâtif ağzını gör.”

Hem hayat kâinatın vahdet sırrıdır. Çünkü canlıdan hayat çekilince bin bir parçaya ayrılır. Artık elin kulakla, dilin dudakla alâkası kalmaz. Mikro âlemde durum böyle olduğu gibi makro alemde de durum aynen böyledir. Çünkü Cenâb-ı Hak, güneş ve ay’ı unsurlar ve maddeleri, büyük bir nakşın atkı ipleri gibi, bin bir isminin şuaları ile tanzim ederek hayata hizmetkâr yapıyor. Evet dikkat edersek görürüz ki, alemin yaratılışında, varlıklar bir daire tarzında teşkil edilip içinde, merkez noktası olarak hayat yaratılmış. Bütün mevcudat hayata bakar, hayata hizmet eder buna göre hayatın kâinatta bir bütünlük meydana getirdiğini “Sırr-ı Vahdet” olduğunu söyleyebiliriz.

Evet hayat, kâinatta birleştirici bir bağ, bir ittihat rabıtası olduğu gibi kemâlâtın da kaynağıdır. Hayat olmazsa olgunluk ve güzellik nerede görünecektir?

“Hayat, sanat ve mahiyet yönünden en harika bir canlıyı en küçük varlığı bir kâinat hükmüne getiren mucizeli bir hakikattir. Güya hayat kâinatın küçük bir canlıda yerleşmesine vesile oluyor.”

“Hem hayat, bu kâinatın büyük tezgâhında öyle bir istihale makinesidir ki, mütemadiyen her tarafta tasfiye yapıyor; temizlendiriyor; terakki veriyor, nurlandırıyor. Kafile, kafile gelen zerreler güya hayatın yuvası olan cesede vazife görmek nurlanmak, talimat yapmak için geliyorlar. Ceset de onlara bir misafirhane, bir mektep, bir kışla hükmündedir. Âdeta Cenâb-ı Hak bu hayat makinesi vasıtasıyla bu karanlıklı, fanî ve süflî olan dünya âlemini lâtifleştiriyor, ışıklandırıyor bir nevi beka veriyor, baki bir âleme gitmeye hazırlattırıyor.”

“Hem hayat bütün kâinattan süzülmüş en safî bir hülasa olduğu gibi, kâinattaki en mühim ilâhî bir maksat, âlemin yaradılışının en mühim neticesi olan şükür ve ibadeti, hamd ve muhabbeti netice veren en büyük bir sırdır.”

İKİ FİKİR SİLSİLESİ

Kâinat ve insan benliğinin, hayat ve ölüm sırrını keşfedenlerle her şeyi bomboş, hadiseleri gayesiz ve hedefsiz bilen ve insana hayret, hatta dehşet veren düşündürücü vaziyetlere tesadüflere

havale edip izah edenler arasında Hazreti Adem (a.s) zamanından şimdiye kadar iki büyük cereyan, iki fikir silsilesi, insanlık âleminin her tarafında her tabakasında dal budak salmış, iki büyük ağaç hükmünde biri nübüvvet ve diyanet silsilesi diğeri felsefe ve hikmet silsilesi gelmiş gidiyor.

"Her ne vakit o iki silsile birleşip kaynaşmış ise yani felsefe silsilesi diyanet silsilesine dahil olup itaat ederek hizmet etmiş ise insanlık âlemi, parlak bir surette bir saadet, bir içtimaî hayat geçirmiştir."

"Ne vakit ayrı gitmişlerse, bütün hayır ve nur, nübüvvet ve diyanet silsilesi etrafında toplanmıştır. Bütün şerler ve dalâletler ise, felsefe silsilesinin etrafında birikmiştir."

"İşte, diyanet silsilesine itaat etmeyen felsefe silsilesi, bir zakkum ağacı gibi şirk tohumlarını ve dalâlet karanlıklarını etrafa dağıtır."

"Hatta, kuvve-i akliyye dalında: Dehriyyun, maddiyyun, tabiiyyun meyvelerini, insan aklının eline vermiş.

Kuvve-i gazabiyye dalında: Nemrudları, Firavunları, Şeddadları insanların başına atmış.

Kuvve-i şeheviyye dalında: İlâhları, putları ve ilâhlık dava edenleri semere vermiş, yetiştirmiş.

Ubudiyyetin tuba ağacı hükmünde olan nübüvvet silsilesinin yeryüzünün bağında mübarek dalları kuvve-i akliye dalında; enbiya ve mürselin, evliya ve sıddıkîn meyvelerini yetiştirdiği gibi, kuvve-i dafia dalında; adil hakimleri, melek gibi

melikler meyvesini vermiştir. Kuvve-i cazibe dalında; güzel ahlâklı, günahtan uzak, cemali suret sahibi cömert insanlar meyvesini yetiştirerek, insanlığın nasıl şu kâinatın en mükemmel bir meyvesi olduğunu göstermiştir.”

Şimdi de bu iki çeşit ağacın kaynağı ve çekirdeği olan enenin iki yönünü ele alalım:

Enenin bir veçhini peygamberlik (nübüvvet) tutmuş gidiyor; bir veçhini de felsefe tutmuş gidiyor.

Nübüvvetin veçhi olan birinci vecih: Ubudiyet-i mahzanın (kulluğun) menşeidir. Yani; ene, kendini kul bilir. Yaradanına hizmet ettiğini anlar, mahiyeti harf gibidir. Yani başkasının mânâsını taşıdığını anlar. Vücudu tebeidir. Yani başka birisinin varlığı ile ayakta durduğuna ve bir Yaratıcının icadı ile var olduğuna iman eder. Malikiyeti, vehmi ve hayalidir. Yani, kendi malikinin izniyle görünüşte ve geçici bir malikiyeti var olduğunu bilir. Hakikati bir gölgeden ibarettir. Yani hak ve vacip bir hakikatin tecellisini taşıyan mümkün ve miskin bir gölgedir. Vazifesi ise, kendi Yaradanının sıfatlarına mikyas (ölçek) ve mizan olarak, şuurluca bir hizmettir.”

“İşte Peygamberler ve peygamberler silsilesindeki evliya ve asfiya; eneye şu vecihle bakmışlar, öyle görmüşler, hakikati anlamışlar. Bütün mülkü, mülkün gerçek sahibi Cenâb-ı Hakk’a teslim etmişler ve hükmetmişler ki: O Celâl sahibi malikin, ne mülkünde ne rububiyetinde ne uluhiyetinde şerik ve naziri yoktur, yardımcı ve vezire

muhtaç değil; her şeyin anahtarı onun elindedir. Mutlak kudreti her şeye yeter; sebepler zahirî bir perdedir; tabiat fıtrî (yaratılışa ait) kanunlarının bir mecmuasıdır. Ve kudretinin bir mistarıdır. İşte şu parlak, nuranî güzel yüz hayattar ve manidar bir çekirdek hükmüne geçmiş ki Cenâb-ı Hak kulluğun tuba ağacını onda yaratmıştır ki, onun mübarek dalları insanlığın her tarafını, nuranî meyvelerle süslemiştir. Bütün geçmiş zamandaki karanlıkları dağıtıp, o uzun geçmiş zaman; felsefenin gördüğü gibi büyük bir mezar bir yokluk âlemi olmadığını bilakis istikbale ve ebedî saadete atlamak için, dünyadan göçüp giden ruhlara en nuranî bir barınak, muhtelif basamaklı nurlu bir miraç, ağır yüklerini bırakan ve serbest kalan ve dünyadan göçüp giden ruhların nuranî bir sureti ve bir bostanı olduğunu gösterir."

"İkinci vecih ise: Felsefe tutmuştur. Felsefe ise eneye ism-i mânâ ile bakmış. Yani, 'kendi kendine delâlet eder' der. Mânâsı kendindendir. Kendi hesabına çalışır diye hükmeder. Vücudunun aslî, zatî olduğunu telâkki eder. Yani zatında bizzat bir vücudu vardır der. Bir hayat hakkı var tasarruf dairesinde hakiki maliktir diye yanlış iddiada bulunur. Vücudunu sabit bir hakikat zanneder. Vazifesini zatına muhabbetten doğan bir zatî tekâmül olduğunu bilir. İşte bunlara benzer çok fasit (bozuk) esaslar üzerine, mesleklerini kurmuşlar. Onların şu prensiplerinin ne kadar esassız ve çürük olduğu pek çok yerde ispatlanmıştır."

"Hatta felsefe silsilesinin en mükemmel fertleri olan ve o silsilesinin dahileri olan Eflatun,

Aristo, İbni Sina ve Farabî gibi adamlar: "İnsanlığın en büyük gayesi Cenâb-ı Hakk'a benzemektir" deyip firavun gibi bir hüküm vermişler ve enaniyeti kamçılayıp serbest koşturmak; sebeplere ve putlara tapanlar, tabiat ve yıldızlara tapanlar gibi çok çeşitli şirk taifelerine meydan açmışlar. İnsanlığın esasında yerleştirilmiş olan acizlik, zayıflık, fakirlik ve ihtiyacın kusur ve noksanlığın yollarını kapayıp kulluğun yolunu reddetmişlerdir."

"Peygamberlik ise: İnsanlığın gaye ve vazifesinin, ilâhî ahlâk ve güzel seciyelerle ahlâklanmakla beraber;

a) Acizliğini bilip ilâhî kudrete sığınmak.

b) Zayıflığını görüp ilâhî kuvvete dayanmak.

c) Fakirliğini görüp ilâhî rahmete itimat.

d) İhtiyacını görüp ilâhî zenginlikten medet istemek.

e) Kusurunu görüp ilâhî aftan mağfiret dilemek.

f) Noksanlığını görüp ilâhî kemale tesbih etmek olduğuna hükmetmiştir."

"İşte din ve diyanete itaat etmeyen felsefenin böyle yolu şaşırmasından dolayıdır ki ene kendi dizginini eline almış sapıklık ve dalaletin her bir çeşidine koşmuştur. İşte şu vecihte ki enenin başı üstünde bir zakkum ağacı büyüyüp gelişerek insanlık âleminin yarısından fazlasını kaplamıştır."

"İşte o zakkum ağacının kuvve-i şeheviyye dalında insanların nazarlarına verdiği meyveler ise putlar ve ilahlardır."

DİŞİLERE TAPANLAR

"Allah'ı bırakıp ta sadece dişilere tapıyorlar. Sadece yalabık bir şeytana tapıyorlar." (Nisa, 4/117)

Hak Dini Kur'ân Dili'nin (1468-1471) sayfalarında Elmalılı bu ayetin tefsirinde kuvve-i şehevi-yelerine uyarak nasıl sapıklık içine daldıklarını şöyle anlatıyor:

"Allah'a şirk koşanlar, Allah'ı bırakarak ancak dişilere dua ederler, kancıkları çağırır, kancıklara taparlar. Onların en ziyade perestiş ettikleri, gönül verip yalvardıkları veya namına davet ettikleri kadıncıklar olur. Bunların nazarında ilâh mefhumu, mabut tasavvuru her şeyden evvel bir kadın hayalidir ve bunun içindir ki putlarının ekserisi dişiler suretinde dişilerin ismindedir. Bunlar nefislerinden başka bir fail görmek istemediklerinden mabutlarını müessir, hakim, faal olmak üzere değil kendilerine boyun eğme mevkiinde bulunacak, heva ve heveslerine ram olacak dişi unsurlarda münfail (arzuları kabule hazır) mahiyetlerde ararlar. Bu halet-i ruhiyeden dolayıdır ki, bir işte kendilerine bir reis seçecek olsalar böyle yumuşakları, acizleri seçerler.

Tefsirciler burada (inâs-dişiler) kelimesini putlar diye tevil etmişlerdir. Putperestler, putlarını dişiler şeklinde süsleyip kadın isimleriyle yad

ederlerdi. Birtakım putlara perestij edildiğini göstermişlerdir. Arap müşriklerinin "el-Lat", "el-Uzza", "Menat" gibi kadın isimleriyle isimlendirilmiş birçok putları vardır ki, "el-Lat", "el-Lah'in" dişisi "el-Uzza", "el-Aziz'in" dişisidir, denilmiştir. Arabın her kabilesinin bir putu vardı ve onları "falan kabilenin dişisi", "falan oymağın dişisi" diye yad ederlerdi yani "dişi putu" derlerdi.

Yunanlılar ve diğerleri gibi putperest kavimlerin çoğunun putlarının da dişi olduğu malumdur. Binaenaleyh bu mânâ hatt-ı zatında doğrudur. Fakat bunu anlamak için "inâs" kelimesini hakiki mânâsından çıkarmaya lüzum yoktur. Her hayal bir hakikatın yansıması olduğundan bu hayal dişilere cezb olmanın bir neticesi olarak düşünülmek ve "inâs'ı" hakiki mânâsı ile mütâlâa etmek hem asıldır, hem de ayetin ruhu mazmununa (özündeki mânâya) daha uygundur. Yani müşrik ruhunun gaye-i mabudu kadındır. Onun nazarında tapınmanın en büyük misali "kadınlara tapma" (Culte de femme) dir. O bütün zevkini, bütün ilhamını kadından almak ister, kadın zevki onun için lezzetlerin en büyüğü olur. Onun hayallerinin başında bir kadın hayali vardır. Bundan dolayı her oturduğu yerde her hükümet edeceği mevkide güzel bir kadın resmi arar. Putların ve hele çoğu putların kadın ismiyle isimlendirilmiş olması da kadına tapmanın ruha hakim olmasından ortaya çıkmıştır. Putların mevkii buna bir remz (işaret) bir timsal olmaktan ibarettir.

Bu suretle fevkalade hayallerde tasavvur edilen güzellerin suretleri tamim olup yayılarak onla-

rın hayalleri karşısında diğer kadınlar tahkir edilir. Aslında en çirkin bir kadın bile en güzel bir puttan daha güzeldir. Ve daha kıymetli olmak lazım gelirken mabudunu kadın kabul eden müşriklerin elinde hakiki kadınlar öyle bir değersizliğe düşerler ki hürmet şöyle dursun en basit insanî haklardan bile mahrum edilirler. Davaya bakarsanız kadın her şeydir. Reklâmlara varıncaya kadar kadın istismar edilmektedir. Fiiliyata bakarsanız kadın oyuncakların en sefili olmuştur. Bu hâl müşriklerin öyle bir dalâleti ve şeytanların öyle gizli bir hilesidir ki herhangi bir şeyi sevecek olsalar ona mutlaka bir kadın tasavvuru karıştırırlar. Güneşe taparlar dişi tasavvur ederler, yıldıza taparlar dişi tasavvur ederler, melaikeye taparlar inâs tasavvur ederler. Ve bu suretle bütün tapınma zevkini şehvetlerde toplayıp hakları hakikatleri hayallere feda ederek kadın hayalleri karşısında hakiki kadınları payimal ederler. Burada şunu da ihtar etmek lâzım gelir ki, tapınmanın bir muhabbet ve ümit, bir de korku ve haşyet yönü vardır. Dua ilk önce muhabbetle ümit ifade eder bir ibadettir. Hâlbuki müşriklerin korku ve haşyet mabudları da yok değildir. Böyle korku ve dehşet mabudları da ekseriyetle erkeklerden seçilmiştir.

Nitekim Arapların da “Hübel” ve “Zil Huleysa” gibi erkek isimli putları vardır. Bunlardan, şerlerinden kurtulmak için kaçılırdı. Bu hakiki bir tapınma değil bir nevi yağcılıktan ibaretti. Bunlar bir “Veliy” olmaktan ziyade bir “Nasir-Yardımcı” gibi tutulur ve birinin şerrinden diğerinin kuvvetine sığınılır. Müşriklerin karşısında

birer kadın kesilirler. Ve bir kahramana arzı endam veya dehalet eden kancık bir kadın halinde döşenir yalvarır yaltaklanırlar. Binaenaleyh "İllâ İnâsen" diye "Sadece dişilere (kadınlara)" ifadesi nasıl doğru olur denilmemelidir. Evvelâ böyle bir sual sorulmaması için mutlaka "İn ya'büdûne" şekliyle "ibâdet" ifadesi kullanılmamış "İn yed'une" diye "dua" ve "davet" ifadesi kullanılmıştır. Bununla da müşriklerin ileri seviyedeki sapıklıkları (dalâl-i baidleri) asıl muhabbet ve ümit yolundan başlamış olduğu anlaşılmıştır.

Ayrıca "illa inâsen" ifadesi mef'ul olduğu gibi hal olması da caiz olduğundan müşriklerin Allah'ı bırakmakla O'ndan başka kuvvetler karşısında kadınlar haline düştüklerine de işaret olunmuş olur.

Evet, müşrikler Allah'ı bırakırlar da ancak dişilere dua ve ibadet ederler. Veya Allah'tan başka şeylere kadın gibi yalvarırlar. Böyle yapmakla da Allah'ı bırakıp kaypak bir şeytana dua ve ibadet etmiş olmaktan başka bir şey de yapmış olmazlar. Bunu onlara yaptıran, teşvik eden şeytandır. Onların dişilere tapmaları ve şeytana tapmanın aynı veya başlangıcı yahut da neticesidir. En ileri muhabbetlerini Allah'a hasretmeyip de kadınlara hasretmiş olanlar şeytana aldanmaktan, şeytana kul olmaktan kurtulamazlar. Nitekim "Kadınlar şeytanların ağları" denilmiştir. Şeytanlar başka yollarla aldatamadıklarını en ziyade kadınlarla aldatırlar. Böylece müşriklerin putlara perestişleri de şeytanın emridir. Keza bütün güç ve kudretin menbağı olan Allah'ı bırakıp da ondan başkalara

kadın gibi yalvaranlar kendilerini kaypak bir şeytana teslim etmiş olmaktan başka bir şey yapmış olmazlar."

Bediüzzaman Hazretleri diyor ki:

"Öbür taraftan felsefenin esasında kuvvet beğenilmektedir. Hatta "El-hükmü lil'ğalib" bir düsturudur. "Galebe edende bir kuvvet var" "kuvvette hak vardır" der. Zulmü mânen alkışlamış; zalimleri teşvik etmiştir ve cebbarları ilahlık davasına sevk etmiştir. Hem Allah'ın yarattığı sanat harikalarındaki güzelliği ve nakışlardaki hüsnü, sanata ve nakşa mal edip Cenâb-ı Hakk'ın mukaddes cemalinin tecellisine nispet etmeyerek "Ne güzel yapılmış, yaratılmış" yerine "Ne güzeldir" der. Perestişe layık bir put hükmüne getirir, hem herkese satılan gösterişçi riyakâr bir güzelliği beğendiği için riyakârları alkışlamış, puta benzeyenleri kendine tapanlara taptırmıştır. Yani o puta benzeyenler, pereştişkârlarının heva ve heveslerine hoş görünmek ve teveccühlerini kazanmak için riyakârane gösteriş ile ibadet gibi bir vaziyet gösteriyorlar.

O ağacın kuvve-i gazabiyye dalında, biçare beşerin başına küçük büyük nemrutlar, firavunlar, şeddadlar meyvelerini yetiştirmiş."

"Kuvve-i akliyye dalında, insanlık âleminin beynine dehriyyun, maddiyyun, tabiiyyun gibi meyveleri vermiş. Beşerin beynini bin parça etmiştir."

BİR MUKAYESE

HİKMET/97

“Şimdi felsefe mesleğinin bozuk esaslarından doğan neticeleriyle nübüvvet silsilesinin sadık esaslarından meydana gelen neticelerinin binlerce mukayesesinden numune olarak üç-dört misal verelim:

Mesela: Peygamberliğin şahsî hayatla ilgili düsturlarından “Tehallekû bi ahlâk’illah” kaidesiyle “İlâhî ahlâk ile ahlâklanıp Cenâb-ı Hakk’a mütezel-lilane teveccüh edip, acizliğinizi, fakirliğinizi, kusurunuzu bilip ilâhî dergâha kul olunuz.” düsturu nerede? Felsefenin “Teşebbühü bil’Vacib” insanlığın en son gayesidir, kaidesiyle “Vacibül Vücuda (Cenâb-ı Hakk’a) benzemeye çalışınız” düsturu nerede? Evet, nihayetsiz acz, zaaf, fakr, ihtiyaç ile yoğrulmuş olan insanın mahiyeti nerede, nihayetsiz kadir, kavi, ğani ve müstağni olan Vacibü’l-Vücudun (Cenâb-ı Hakk’ın) mahiyeti nerede.”

“İkinci misal: Peygamberliğin içtimaî hayattaki düsturlarının neticelerinden olan, güneş ve ay’dan tut tâ nebatat ve hayvanatın imdadına, insanın imdadına hatta yiyecek zerreleri beden hücrelerinin imdadına ve yardımına koşturulan yardımlaşma düsturu, kerem kanunu, ikram prensibi nerede?. Felsefenin içtimaî hayattaki düsturundan ve yalnız bir kısım zalim ve canavar insanların ve vahşi hayvanların, fıtratlarının suiistimallerinden doğan mücadele düsturu nerede!. Evet mücadele düsturunu o kadar esaslı ve külli kabul etmişler ki: “Hayat bir mücadeleden ibarettir” diye hükmetmişler.”

“Üçüncü misal: Peygamberliğin “tevhid-i ilâhî” hakkındaki yüce neticelerinden ve kıymetli düsturlarından olan: “Her birliği (tenasüp ve ölçüsü, âhenk ve bütünlüğü) bulunan yalnız birden südur etmiştir. Madem her şeyde ve bütün eşyada bir birlik var; demek, bir tek zatın icadıdır” şeklindeki tevhid-kârane düsturu nerede? Eski felsefenin itikadî bir düsturu olan “Birden bir südur eder” yani “Bir zattan, bizzat bir tek südûr edebilir. Diğer şeyler vasıtalar vasıtasıyla ondan südûr eder” diye hiçbir şeye muhtaç olmayan ve mutlak kudret sahibi bulunan Cenâb-ı Hakk’ı aciz vasıtalara muhtaç göstererek, bütün sebeplere ve vasıtalara, rububiyette bir nevi şirke verip Allah’a şirk koşmuşlardır. Cenâb-ı Hakk’a “akl-ı evvel’ namında bir mahluku verip âdeta diğer mülkünü sebepler ve vasıtalara taksim ederek büyük bir şirke yol açan şirkle karışık, dalâlet yolunu tutan sapık felsefenin düsturu nerede? Filozofların yüksek kısmı olan işrakiyyun böyle büyük yanlışlarda bulunsalar, maddiyyun, tabiiyyun gibi aşağı kısımları ne kadar büyük yanlışlarda bulunacakları kıyas edilebilir.”

“Dördüncü misal: Nübüvvetin hikmetli düsturlarından olan *“O’nu hamd ile tespih etmeyen hiçbir şey yoktur.”* (İsra, 17/44) sırrıyla “Her şeyin, her canlının neticesi ve hikmeti, kendine ait, bir ise; Yaradanına ait neticeleri ve hikmetleri, binlerdir. Her bir şeyin, hatta bir meyvenin bir ağacın meyveleri kadar hikmetleri, neticeleri bulunmaktadır.” şeklindeki tamamen hakikat olan hikmet düsturu nerede? Felsefenin: “Her bir can-

lının neticesi kendine bakar ve yahut insanların menfaatine aittir." şeklinde, koca bir dağ gibi ağaca, hardal gibi bir meyve bir netice takmak isteyen gayet mânâsız bir abesiyet içinde gördüğü hikmetsiz bozuk felsefenin düsturları nerede?"

Evet her şeyin yaradılışında çok geniş hikmetler vardır. Kimisi Cenâb-ı Hakk'ın binlerce isimlerinin tecellisine bakar, kimisi şuurlu varlıkların o mahluku bir kitap gibi mütalâa etmesine bakar, kimisi de bizzat Cenâb-ı Hakk'ın kendi sanatlarının kendi nazar-ı ilminden geçirmesine bakar. Çok cüzî bir yönü de o varlığın kendisine ve insanların ondan istifadesine bakar. Bu hikmetlerin hepsi de birden nazar-ı itibara alınmazsa tezatlar ortaya çıkar. Çünkü bir tarafta müthiş bir israfsızlık hâkim, her şey hikmetlerle dopdolu... Diğer taraftan da doğmadan ölenler, insanlar görmeden çürüyüp giden, istifade edilemeyenler var. Evet asker yetiştirmekten maksat sadece sınırların beklenmesidir diye düşünürsek, hata etmiş oluruz. Çünkü asker hazırlamaktan maksat, sırf bu değildir. İçeride asayişin korunması, düşmana karşı devamlı hazır olma, haşmeti izhar etme yanında sınırların korunması da vardır. Bu bakımdan bütün hikmetleri Kur'ân'ın işaret ettiği gibi düşünmek mecburiyetindeyiz. Aksi halde altınla yaldızlanmış gibi hârika nâzik canlı varlıkların birkaç dakika süren ömürleri, inci-mercanla donatılmış kıymetli mücevherler gibi açan çiçeklerin bir anda kırağıya tutulması ile sönüp gitmeleri, Levh-i Mahfuzun, ahiret âlemlerinin ve ilâhî

isimlerin himayesinde ebedî bir varlığa intikal etmiyorsa durum ne olacaktır?

İman ve tevhid nuru ile bakılmadığı müddetçe, sel gibi gelip geçen mahlukat kafileleri nereden geliyor ve nereye gidiyor? Niçin gelmişler ve ne yapıyorlar? Bu durmayanlar niye durmuyorlar?.. sorularına kat'iyen cevap bulunamaz.

Yine Bediüzzaman Hazretleri bu mevzuda şöyle diyor:

"Bir zaman, bahar mevsiminde temâşâ ederken gördüm ki, yeryüzünde büyük mahşerin yüz binler numunesini gösteren bir seyeran ve seyelan içinde kafile kafile arkasında gelen geçen mevcudatın, bilhassa canlıların hususiyle küçücük canlıların kısa bir zamanda görünüp hemen arkasından kaybolmaları ve daimî müthiş bir faaliyet içinde ölüp yok olma levhaları, bana çok hazin görünüp, rikkatime şiddetle dokunarak beni ağlatıyordu. O güzel hayvancıkların vefatlarını gördükçe kalbim acıyordu: "Of, yazık! Ah, yazık!" diyerek bu ahların, ofların altında derinden derine ruhî bir feryat hissediyordum. Bu akıbete uğrayan hayatı ise, ölümden beter bir azap gördüm."

"Hem nebatat ve hayvanat âleminde gayet güzel, sevimli ve çok kıymetli sanat içinde yaratılmış olan canlılar bir dakikada gözünü açıp bu kâinat seyrangâhına bakar, dakikasında mahvolur gider."

"Bu hâli temâşâ ettikçe ciğerlerim sızlıyordu. Ağlayarak şikâyet etmek istiyor: "Neden geliyorlar, hiç durmadan gidiyorlar?" diye feleğe karşı

kalbim dehşetli sualler soruyor ve böylece faydasız, gayesiz, neticesiz, çabuk idam edilen bu sanat harikası varlıklar gözümüz önünde bu kadar ihtimam, dikkat, sanat, cihazat, terbiye ve tedbir ile kıymettar bir surette yaratıldıktan sonra gayet ehemmiyetsiz paçavralar gibi parçalanıp, hiçlik karanlıklarına atılmalarını gördükçe, güzelliklere meftun ve müptela ve kıymetli şeylere âşık olan bütün ince duygularım ve hissiyâtım feryat edip bağırıyorlardı: “Neden bunlara merhamet edilmiyor? Yazık değil mi? Bu baş döndürücü deverandaki fenâ ve zevâl nereden gelip, bu bîçârelere musallat olmuş?” diye hayata ait mukadderâtın dış yüzünde bulunan acı ve elem veren durumları ile kadere karşı müthiş itirazlar başladığı sırada birden Kur’ân’ın nuru, imanın sırrı, Rahmân’ın lütfu ile tevhid imdadıma yetişti; karanlıkları aydınlattı. Benim bütün “Ah!” ve “Of!”larımı ve ağlamalarımı, sürûrlara ve “Yazık!” demelerimi “Mâşâallah, Bârekallah!”lara çevirdi. “Elhamdülillâhi alâ nur’il-iman” dedirtti. Çünkü vahdet sırrı ile şöyle gördüm ki, her bir mahluk, bilhassa her bir canlının tevhid sırrı ile çok büyük neticeleri ve umumî faydaları vardır. Bu cümleden olarak:

Her bir canlı meselâ bu süslü çiçek ve şu tatlıcı sinek, öyle mânidar, İlâhî manzum bir kasideciktir ki, hadsiz şuurlu varlıklar onu derin bir lezzetle mütalâa ederler. Ve öyle kıymetli bir kudret mucizesidir ve bir hikmet ilânnamesidir ki, Cenâb-ı Hakk’ın sanatını nihayetsiz takdir edicilere câzibedarâne teşhir eder. Hem kendi sanatını

kendisi temâşa etmek ve kendi yarattığı cemâlleri kendisi müşâhede etmek ve kendi mukaddes isimlerinin tecellilerini ve güzelliklerini aynacıklarda kendisi seyretmek isteyen Cenâb-ı Hak'ın nazar-ı şuhuduna görünmek ve mazhar olmak, gayet yüksek bir yaratılış neticesidir."

"Hem kâinattaki hadsiz faaliyeti gerektiren hikmetlere beş vecihle hizmetleri ulvî bir fıtrat vazifesidir. Böyle faydaları ve neticeleri vermekle beraber; kendi yerinde, bu şehâdet âleminde ruh sahibi bir varlık ise ruhunu ve hadsiz hâfızalarda ve diğer elvah-ı mahfuzlarda (lâhûtî tablolarda) suretini ve hüviyetini, tohumlarda ve yumurtacıklarında mâhiyetinin kanunlarını ve bir nevi müstakbel hayatını, gayb âleminde ve ilâhî isimler dâiresinde aynalık yaptığı kemâlleri ve güzellikleri bırakıp, sevinçle (terhis mânâsında bir zâhirî) ölüm ile bir yokluk perdesi altına girer: Yalnız dünyevî gözlerden saklanır mâhiyetinde gördüm "Oh Elhamdülillah!" dedim."

İşte felsefenin yukarıda izah edilen fasit esaslarından ve vahîm neticelerindendir ki, İslâm hükemâsından İbn-i Sîna ve Fârâbî gibi dâhîler dış yüzündeki şaşaasına meftun olup, o mesleğe aldanıp, o mesleğe girdiklerinden; âdî bir mümin derecesini ancak kazanabilmişler. Hatta İmam-ı Gazalî gibi bir Hüccet'ül İslâm, onlara o dereceyi de vermemiş."

"Hem kelamcıların büyük âlimlerinden olan Mutezile mezhebinin imamları, (felsefenin) dış yüzündeki ziynetine meftun olup o mesleğe ciddî temas ederek, aklı hakim kabul ettiklerinden, an-

cak fâsık, bid'atçı bir mümin derecesine çıkabilmişler."

"Hem İslâm ediblerinin meşhurlarından bedbinlikle (karamsarlıkla) maruf Ebu'l-A'lâ-i Maarrî ve yetîmâne ağlayışla mevsuf Ömer Hayyam gibilerin, o mesleğin, nefs-i emmâreyi okşayan zevkiyle zevklenmesi sebebiyle ehl-i hakikat ve kemâl onlara bir tahkir ve tekfîr sillesi vurarak "Edepsizlik ediyorsunuz, zındıklığa giriyorsunuz, zındıkları yetiştiriyorsunuz!" demiş ve onları tokatlamışlardır."

"Hem felsefe mesleğinin fasit esaslarındandır ki, "ene" kendi zâtında "hava" gibi zayıf bir mahiyeti olduğu halde:

a) Felsefenin uğursuz nazarı ile mânâ-yı ismî cihetiyle bakıldığı için güya buhara benzeyen o "ene" mâyi (sıvı) hâle geliyor.

b) Sonra ülfet cihetiyle ve maddiyata çok dalmak sebebiyle güya katılaşıyor.

c) Sonra gaflet ve inkâr ile o enaniyet donuyor.

d) Sonra isyân ile bulanarak, şeffafiyetini kaybeder.

e) Sonra gittikçe kalınlaşıp sâhibini yutar. Nev-i insanın efkârı ile şişer.

f) Sonra diğer insanları, hatta sebepleri kendine ve nefsine kıyas edip, onlara -kabul etmedikleri ve çekindikleri halde- birer firavunluk verir. İşte o vakit Cenâb-ı Hakk'ın emirlerine karşı mübâreze vaziyetini alır. *"Çürümüş kemikleri kim*

diriltecek?” (Yâsin, 36/78) der. Meydan okur gibi mutlak kudret sahibi Cenâb-ı Hakk’ı âcizlikle ittiham eder. Hatta yüce Yaradanın evsafına müdahale eder. İşine gelme-yenleri ve nefs-i emmarenin firavunluğunun hoşuna gitmeyenleri ya red, ya inkâr, ya tahrif eder. Bu cümleden olarak: Felsefecilerin bir tâifesi, Cenâb-ı Hakk’a “mucib-i bizzat” (yani ister istemez kendisi iş yapmaya mecbur olduğundan serbest ve istediği gibi hareket edemeyen iradesiz bir varlık) demişler, fâil-i muhtar olduğunu nefyetmişler. İradesini ispat eden bütün kâinatın nihayetsiz şehadetlerini yalanlamışlardır. Şu kâinatta atom zerresinden güneş sistemine kadar bütün mevcudat; kendi apayrı muayyen şekilleriyle, intizamlarıyla, hikmetleriyle, mizanlarıyla Cenâb-ı Hakk’ın iradesini ve fâil-i muhtar olduğunu gösterdikleri halde, maalesef şu felsefenin gözü bunları görüp anlamıyor.”

“Hem bir kısım filozoflar “Cüziyyata ilâhî ilim taalluk etmiyor” diye Allah’ın ilminin en küçükten en büyüğe her şeyi kuşatan azametini nefyedip, bütün varlıkların sâdık şehâdetlerini reddetmişlerdir. (Hâlbuki gelişen ilim, atomun elektronunun da ötesinde çekirdek fiziğinde çok daha ince noktalarda ilâhî ilmin harika tecellilerini keşfetmiştir.)”

“Hem felsefe, sebeplere tesir verip, tabiat eline yaratıcılık verir. Yerinde katî bir şekilde ispat edildiği gibi; her şeyde Yaradana has parlak mührü görmeyip, âciz, şuursuz, kör ve iki eli tesadüf ve kuvvet gibi iki körün elinde olan tabiata sapık

felsefe, masdariyet (her şeyin kuvvet kaynağı olma hususiyeti) verip binlerce yüksek hikmeti ifade eden ve her biri birer ilâhî mektup hükmünde olan mevcudatın bir kısmını ona mal eder."

"Hem Cenâb-ı Hak, bütün mukaddes isimleriyle; kâinat bütün hakikatleriyle; nübüvvet silsilesi bütün tahkikatiyle; semavî kitaplar bütün âyetleriyle gösterdikleri haşir ve âhiret kapısını bu felsefe bulmayıp, öldükten sonra dirilmeyi nefyedip, ruhlara bir ezeliyet isnat etmiştir."

"İşte bu hurafelere, felsefenin diğer meselelerini kıyas edebilirsin."

"Evet, şeytanlar, güyâ enenin gaga ve pençesiyle, dinsiz filozofların akıllarını havaya kaldırıp, dalâlet derelerine atıp dağıtmışlardır."

"Küçük âlemde ene, büyük âlemdeki tabiat gibi tağutlardandır."

"Dinde zorlama yoktur. Rüşd (doğruluk) sapıklıktan seçilip belli olmuştur. Kim tâğutu (şeytanı, putu...) inkâr edip Allah'a iman ederse, muhakkak ki, o kopmayan, sağlam bir kulpa yapışmıştır. Allah, işitendir, bilendir. Allah, iman edenlerin dostudur. Onları karanlıklardan nura çıkarır. Kâfirlerin dostları da tâğutlardır. O da, onları nurdan zulmetlere çıkarır." (Bakara/256-257)

Hakikatleri kendisinden iktibas edip naklettiğimiz Bediüzzaman Hazretleri başından geçen bir hâtırasında şöyle diyor:

"Bir Ramazan-ı Şerif'te, Fatiha-i Şerîfenin âhirinde *"Sıratellezîne enamte aleyhim gayril mağdûbi aleyhim ve leddâllîn"* ile işaret edilen üç mesleği (yani) kendilerine nimet verilen nebîlerin, sıddıkların yolunu, gazaba uğrayan Yahudilerin tuttuğu yolu, sebeplere tapanların, vasıtalara icat, tesir ve yaratma gücü verenlerin ve tabiata saplananların yolunu düşünürken şöyle bir hayalî vaka, misâli bir hâdise, rüyaya benzer bir hâdise gördüm ki: Kendimi, büyük bir sahrada görüyorum. Bütün yeryüzünü; karanlık, sıkıcı ve boğucu bir bulut tabakası kaplamış. Ne nesim (hoş bir esinti) var, ne ziyâ, ne âb-ı hayat... Hiçbirisi bulunmuyor. Her tarafın canavarlarla, zararlı ve vahşî mahluklarla dolu olduğu zannına kapıldım. Kalbime geldi ki, şu yerin öteki tarafında ziyâ, nesîm var. Oraya geçmek lâzım. Baktım ki, iradem olmadan sevk olunuyorum. Zeminin içinde, tünelvârî bir mağaraya sokuldum. Gitgide zeminin içinde seyahat ettim. Bakıyorum ki, benden evvel o yer altındaki yolda çok kimseler gitmişler. Her tarafta boğulup kalmışlar. Onların ayak izlerini görüyordum. Bazılarının bir zaman seslerini işitiyordum, sonra sesleri kesiliyordu."

"Ey hayâli ile benim hayâli seyahatime iştirak eden arkadaş! O zemin tabiattır ve tabiat felsefesidir. Tünel ise filozofların fikirleri ile hakikata yol açmak için açtıkları meslektir. Gördüğüm ayak izleri, Eflâtun ve Aristo gibi meşhurlarındır. İşittiğim sesler İbn-i Sînâ ve Fârâbî gibi dâhilerindir. Evet İbn-i Sînâ'nın bazı sözlerini, kanunlarını bazı yerlerde görüyordum. Sonra bütün bütün kesili-

yordu. Daha ileri gidememiş. Demek boğulmuş. Her ne ise, seni meraktan kurtarmak için hayâlin altındaki hakikatin bir köşesini gösterdim. Şimdi seyahatime dönüyorum. Gitgide baktım ki, benim elime iki şey verildi: Biri bir elektrik; o yer altındaki tabiatın karanlıklarını dağıtır. Diğeri; bir âlet ki, onunla büyük kayalar, dağ gibi taşlar parçalanıp bana yol açılıyor. Kulağıma denildi ki: "Bu elektrik ile o âlet, Kur'ân'ın hazinesinden size verilmiştir." Her ne ise, çok zaman öylece gittim, baktım ki, öteki tarafa çıktım. Gayet güzel bir bahar mevsiminde bulutsuz bir güneş, ruhu açan bir nesim, bir esinti, hayat bahşeden lezzetli bir su, her taraf şenlik içinde bir âlem gördüm. Elhamdülillâh dedim. Sonra baktım ki, ben kendi kendime mâlik değilim. Birisi beni tecrübe ediyor. Yine evvelki vaziyette kendimi o büyük sahrada, boğucu bulut altında gördüm. Daha başka bir yolda bir sâik, beni sevk ediyordu. Bu defa yer altından değil, belki seyir ve seyahatle yeryüzünü kat edip öteki yüze geçmek için gidiyordum. O seyahatimde öyle acâip ve garâibi görüyordum ki, tarif edilmez. Deniz bana hiddet ediyor. Fırtına beni tehdit eder, her şey bana müşkilat peyda eder. Fakat yine Kur'ân'dan bana verilen bir seyahat vâsıtamla, geçiyordum, galebe çalıyordum. Gitgide bakıyordum, her tarafta seyyahların cenazeleri bulunuyor. O seyahati bitirenler, binde ancak birdir. Her ne ise... O buluttan kurtulup, zeminin öteki yüzüne geçip güzel güneşle karşılaştım. Ruhu açan nesîmi teneffüs ederek, Elhamdülillah dedim. O cennet gibi âlemi seyre başladım."

“Sonra baktım, biri var ki, beni orada bırakmıyor. Başka yolu bana gösterecek gibi, yine beni bir anda o müthiş sahraya getirdi. Baktım ki, yukarıdan inmiş aynı asansörler gibi muhtelif tarzlarda; bazısı tayyare, bazısı otomobil, bazısı zembil gibi şeyler görünüyor. Kuvvet ve istidada göre onlara atlansa yukarıya çekiliyor. Ben de birisine atladım. Baktım bir dakika zarfında beni bulutun üstüne çıkardı. Gayet güzel, müzeyyen, yeşil dağların üstüne çıktım. O bulut tabakası, dağın yarısına kadar gelmemişti ki, en hoş bir esinti, en leziz bir su, en şirin bir ziya her tarafta görünmeye başladı. Baktım ki, o asansörler gibi nuranî menziller her tarafta var. Hatta daha önceki iki seyahatimde ve zeminin öteki yüzünde onları görmüştüm, anlamamıştım. Şimdi anlıyorum ki, şunlar Kur’ân-ı Hakîmin âyetlerinin tecellileridir.”

“İşte “Ve laddâllîn” ile işaret olunan evvelki yol tabiata saplananların ve tabiatçılık fikrini taşıyanların mesleğidir ki, onda, hakikate ve nura geçmek için ne kadar müşkilat olduğunu hissettiniz.”

“Gayr’il mağdûbi” ile işaret olunan ikinci yol, sebeplere perestiş edenlerin, vasıtalara icat ve tesir verenlerin, Meşâiyyun filozofların gibi, yalnız akıl ile, fikir ile hakikatlerin hakikatine ve Vacibü’l-Vücudun marifetine yol açanların mesleğidir.”

“Ellezîne en’amte aleyhim” ile işaret olunan üçüncü yol ise; sırat-ı müstakim ehli olan ehl-i Kur’ân’ın nuranî caddesidir ki, en kısa, en rahat,

en selâmet ve herkese açık, semavî, rahmanî ve nurânî bir meslektir."

ŞAHSÎ HAYATA VERDİKLERİ

Kur'ân-ı Hakîm'in hikmetinin şahsî hayata verdiği ahlâkî terbiye ile felsefenin verdiği dersi Bediüzzaman Hazretlerinin tespitleriyle karşılaştıracak olursak:

"Felsefenin talebesi bir firavundur. Fakat menfaati için en değersiz şeye ibadet eden zelîl bir firavundur. Her menfaatli şeyi kendine Rab tanır."

"Evet nemrutları, firavunları yetiştiren ve dâyelik edip emziren; eski Mısır ve Bâbil'in, ya sihir derecesine çıkmış veyahut hususî olduğu için etrafında sihir telakkî edilen eski felsefeleri olduğu gibi, ilâhları eski Yunan kafasında yerleştiren ve putları doğuran tabiat felsefesi bataklığıdır. Evet tabiatın perdesi ile Allah'ın nurunu görmeyen insan, her şeye bir ilâhlık verip, kendi başına musallat eder."

"Hem felsefenin dinsiz talebesi inadında ısrarlıdır. Fakat, bir lezzet için nihayet zilleti kabul eden miskin bir inatçıdır. Şeytan gibi şahısların, değersiz bir menfaati için ayağını öpmekle zillet gösterir aşağılık bir muanniddir."

"Hem o dinsiz talebe, cebbar bir mağrurdur. Fakat kalbinde dayanacak bir nokta bulmadığı için, zâtında gayet acz ile âciz hodfürûş bir cebbardır..."

“Hem o talebe, menfaatperest ve egoisttir ki, gaye ve himmeti nefis ve şehvetin arzularını tatmin ve şahsî menfaatini cemiyetin bazı menfaatleri içinde arayan hilekâr bir bencildir.”

“Ama Kur’ân hikmetinin hâlis talebesi ise; bir kuldur. Fakat en büyük mahluklara da ibadete tenezzül etmez. Hem cennet gibi en büyük menfaati, ibadetine gaye kabul etmez, aziz bir kuldur.”

Hem Kur’ân’ın talebesi mütevâzidir; selîm, halîmdir. Fakat Yaradanından başkasına izninin dışında kendi isteğiyle zillete tenezzül etmez.”

“Hem fakir ve zayıftır. Fakirliğini ve zayıflığını bilir. Fakat onun Mâlik-i Kerîmi, kendisi için yığın hazırladığı uhrevî servet ile müstağnîdir ve Efendisinin sonsuz kudretine dayandığı için kuvvetlidir...”

“Hem yalnız Allah rızası için, fazilet için amel eder, çalışır.”

Bu mevzuda da Bediüzzaman Hazretleri hakîki İsevîlik dininden uzaklaşan Avrupa’ya hitaben şöyle diyor:

“Bil ey ikinci Avrupa! Sen sağ elinle sakîm (hasta) ve dalâletli bir felsefeyi ve sol elinle sefîh ve zararlı bir medeniyeti tutup dâva edersin ki; “İnsanların saadeti bu ikisi iledir.” Senin bu iki elin kırılsın ve şu iki pis hediyen senin başını yesin ve yiyecek.”

“Ey küfür ve küfrânı dağıtıp neşreden bedbaht ruh! Acaba hem ruhunda, hem vicdanında, hem aklında, hem kalbinde dehşetli musîbetlerle

musîbetzede olmuş ve azaba düşmüş bir adamın cismiyle, zâhirî bir surette aldatıcı bir ziynet ve servet içinde bulunmasıyla saadeti mümkün olabilir mi. Ona mesut denilebilir mi? Acaba görmüyor musun ki, bir adamın cüzî bir şeyden ümitsizliğe kapılması ve vehmî bir emelden ümidi kesilmesi ve ehemmiyetsiz bir işten hayâl kırıklığına uğraması sebebiyle tatlı hayâller ona acılaşıyor, şirin vaziyetler onu azap içinde bırakıyor, dünya ona dar geliyor, zindan oluyor. Hâlbuki senin uğursuzluğunla, kalbinin en derin köşelerinde ve ruhunun tâ esasında dalâlet darbesini yiyen ve o dalâlet cihetiyle bütün emelleri kesilen ve bütün elemleri ondan meydana gelen bir bîçâre insana hangi saadeti temin ediyorsun? Acaba geçici, yalancı bir Cennette cismi bulunan ve kalbi, ruhu Cehennemde azap içinde bir insana mesut denilebilir mi? İşte sen bîçâre insanları böyle baştan çıkardın. Yalancı bir Cennet içinde Cehennemî bir azap çektiriyorsun."

"Ey insanlığın nefs-i emmaresi (kötülük emreden nefsi): Bu temsile bak, insanlığı nereye sevk ettiğini bil. Meselâ bizim önümüzde iki yol var: Birisinden gidiyoruz, görüyoruz ki, her adam başında bîçâre âciz bir adam bulunur. Zâlimler hücum edip malını, eşyasını gasp ederek kulübeciğini harap ediyorlar. Öyle bir tarzda ki acınacak hâline semâ ağlıyor. Nereye bakılsa hâl bu minval üzere gidiyor. O yoldan işitilen sesler, zâlimlerin gürültüleri, mazlumların ağlayışları olduğundan umumî bir mâtem, o yolu kaplıyor. İnsan, insaniyet yönüyle başkasının elemiyle müteessir oldu-

ğundan, hadsiz bir eleme giriftar oluyor. Hâlbuki vicdan bu derece acı ve elem çekmeye tahammül edemediğinden; o yolda giden iki şeyden birisine mecbur olur. Ya insanlıktan sıyrılıp nihayetsiz bir vahşet yolunu tutarak öyle bir kalbi taşıyacak ki kendi selâmetiyle beraber, kendisinin dışında kalanların helâk olması onu müteessir etmesin veyahut kalb ve aklın gerektirdiği şeyleri iptâl etsin."

"Ey sefahat ve dalâlette bozulmuş ve İsevî dininden uzaklaşmış Avrupa! Bir tek gözü taşıyan kör dehan ile insan ruhuna cehennem gibi bir vaziyeti hediye ettin! Sonra anladın ki bu böyle ilaçsız bir illettir ki insanı a'lâ-yı illiyyînden (yücelerin yücesinden) esfel-i sâfiline (aşağıların aşağısına) atar, hayvanâtın en bedbaht derecesine indirir."

"Bu illete karşı bulduğun ilaç muvakkaten ibtâl-i his hizmeti gören câzibedar oyuncakların, uyutucu hevesât ve fantaziyelerindir. Senin bu ilacın, senin başını yesin ve yiyecek! İşte insanlara açtığın yol ve verdiğin saâdet, bu misâle benzer."

"İkinci yol ki: Kur'ân-ı Hakîm, hidayetiyle insanlara hediye etmiştir. Şöyledir, görüyoruz ki, o yolun her menzilinde, her mekânında, her şehrinde, âdil bir sultanın doğru askerleri her tarafta bulunuyorlar, geziyorlar. Ara sıra o sultanın emriyle o askerlerin bir kısmını terhis ediyorlar. Silahlarını, atlarını ve devlete ait levâzımatlarını alıyorlar, onlara izin tezkeresini veriyorlar. O terhis olunan neferler, gerçi alıştıkları at ve silahların teslim alınmasından zâhiren mahzun oluyorlar. Fakat hakikat noktasında terhisle ferahlayıp,

Sultanın ziyaretine, padişahın payitahtına dönmesi ve padişahı ziyaret etmesi cihetinde gayet memnun oluyorlar.”

“Bazen terhis memurları acemi bir nefere rast geliyorlar. Nefer onları tanımıyor:

“Silahını teslim et!” diyorlar. Nefer diyor:

“Ben pâdişahın askeriyim, onun hizmetindeyim. Sonra onun yanına gideceğim. Sen neci oluyorsunuz? Eğer onun izin ve rızasıyla gelmiş iseniz, göz ve baş üstüne geldiniz, emrini gösteriniz; yoksa çekiliniz, benden uzak olunuz. Ben tek başımla kalsam, sizler binler dahi olsanız, yine sizinle dövüşeceğim. Kendi nefsim için değil, çünkü nefsim benim değil, benim sultanımındır. Belki bendeki nefsim ve silahım mâlikimin emanetidir. Emâneti muhafaza ve sultanımın haysiyetini himâye ve izzetini korumak için size baş eğmeyeceğim!”

“İşte ikinci yoldaki sevinç ve saadete sebep olan binler ahvalden bu hâl bir numûnedir. Diğerlerini sen kıyas et.”

“Bütün o ikinci yolun seferinde, doğumlar nâmında sevinç ve şenlikle bir tahşîdat ve askerî sevkiyat vardır. Vefatlar namında da sürûr ve mızıka ile askerî terhîsat görünüyor. İşte Kur’ân-ı Hakîm, insanlara bu yolu hediye etmiştir. Bu hediyeyi kim tam kabul etse, böyle iki cihanın saadetine giden bu ikinci yolda gider. Ne geçmiş şeyden mahzun olur ve ne de gelecek şeyden korku duyar.”

“Ey ikinci bozuk Avrupa! Senin çürük ve esassız esaslarının bir kısmı şunlardır: “En büyük melekten en küçük semeğe (balığa) kadar her bir canlı kendi nefsine mâliktir, kendi zâtı için çalışır ve kendi lezzeti için çabalar. Onun bir hayat hakkı var. Gaye-i himmeti ve hedef-i maksadı, yaşamak ve varlığının devamını temin etmektir” diyorsun. Cenâb-ı Hakk’ın kerem düsturlarından ve kâinatta tam bir itaatle yerine getirilen yardımlaşma düsturu ile getirilen nebatat hayvanların imdadına, hayvanat insanların yardımına koşmasından tezâhür eden o umumî kanunun merhametli ve ikramlı tecellîlerini mücadele zannedip “Hayat bir mücadeleden ibarettir.” diye hükmetmişsin!”

“Acaba o yardımlaşma düsturundan olan yiyecek zerrelerinin, tam bir sevk ile beden hücrelerinin gıdalandırılması için koşmaları nasıl mücadeledir? Nasıl bir çarpışmaktır? Belki o imdat ve o koşmak, Kerîm bir Rabbin emriyle bir yardımlaşmadır.”

“Hem çürük bir esasın: “Her şey kendi nefsine mâliktir” diyorsun. Hiçbir şey kendi nefsine mâlik olmadığına katî bir delil şudur ki, sebeplerin içinde en şerefli, en üstün ve irade noktasında en geniş imkâna sahip olan, insandır. Hâlbuki bu insanın; düşünmek, söylemek ve yemek gibi en zâhir iradî fiillerinden yüz parçasından onun iradesinin eline verilen ve iktidar dairesine giren yalnız şüpheli tek bir parçadır.”

“Böyle en açık fiilin yüz cüz’ünden bir cüz’üne mâlik olmayan, nasıl kendine mâliktir denilir? Böyle en üstün, en şerefli ve iradesi en geniş olan

insanın, bu derece hakîkî tasarruftan ve mâlikiyetten eli bağlanmış bulunsa" diğer hayvanlar ve cansızlar kendi kendine mâliktir" diyenlerin ne kadar yanıldıkları meydandadır. Seni bu hataya atıp bu uçuruma düşüren, bir gözlü dehândır. Yani hârika, uğursuz zekândır. O kör dehân ile, her şeyin yaradanı olan Rabbini unuttun; hayalî bir tabiata isnat ettin; eserlerini sebeblere verdin; o Yaradan'ın malını, bâtıl mabud olan tağutlara taksim ettin."

"Şu noktada ve o dehân nazarında her canlı, her bir insan, tek başıyla hadsiz düşmanlara karşı mukavemet etmek ve nihayetsiz ihtiyaçların elde edilmesine çabalamak lâzım geliyor. Zerre gibi bir iktidar, ince tel gibi bir irade, geçici parıltı gibi bir şuur, çabuk söner şu'le gibi bir hayat, çabuk geçen dakika gibi bir ömür ile, o hadsiz düşmanlara ve ihtiyaçlara karşı dayanmaya mecbur oluyor. Hâlbuki o biçâre canlının sermâyesi, binler isteklerinden birisine kâfî gelmiyor. Musîbete giriftar olduğu zaman, sağır, kör sebeplerden başka derdine derman beklemiyor. *"Kâfirlerin duası, boşa gitmektedir."* (Ra'd, 13/14) sırrına hedef oluyor."

"Senin karanlık dehân, insanların gündüzünü geceye döndürmüş. Yalnız o sıkıntılı, zulümlü ve zulmetli geceye ısındırmak için, yalancı, muvakkat lâmbalarla aydınlattın. O lâmbalar sürur ile insanların yüzüne tebessüm etmiyorlar. Belki insanların ağlanacak acı hallerindeki ahmakçasına gülmelerine, o ışıklar, istihzâ ederek gülüp eğleniyor."

“Her bir canlı senin talebelerin nazarında zâlimlerin hücumuna maruz, miskin birer musibetze-dedirler. Dünya, umumî bir matem yeridir. Dünyadaki sadâlar; ölümlerden, elemlerden gelen feryatlardır.”

“Hem hasta ve sakat felsefenin talebeleriyle Kur’ân-ı Hakim’in talebelerini hamiyetkârlık ve fedakârlıklarını bununla mukayese edebilirsiniz. Şöyle ki: Felsefenin talebesi, kendi nefsi için kardeşinden kaçar, onun aleyhinde dava açar. Kur’ân’ın talebesi ise, gökler ve yerdeki bütün sâlih kulları kendine kardeş telakki ederek, gayet samimi bir surette onlara dua eder. Saadetleriyle mesut olur. Ruhunda şiddetli bir alâkayı onlara karşı hisseder.”

“Hem en büyük şey olan Arş ve Güneşi, emre âmâde bir memur ve kendisi gibi bir kul, bir mahlûk telakkî eder.”

“Hem iki talebenin ulviyetlerini ruhî kapasitelerini, bundan kıyas et ki, Kur’ân kendi talebelerinin ruhuna öyle bir genişlik ve yücelik verir ki, doksan dokuz taneli tespih yerine, doksan dokuz Esmâ-i İlâhiyyenin tecellîlerini gösteren doksan dokuz âlemlerin zerrelerini, birer tespih taneleri olarak talebelerinin ellerine verir. “Evradlarınızı bununla okuyu-nuz.” der. İşte Kur’ân’ın talebelerinden Şâh-ı Geylânî, Rufâî, Şâzelî, (r.anhüm) gibileri, virdlerini okudukları vakit dinle, bak! Ellerinde zerrelerin silsilelerini, katrelerin adetlerini, mahlûkatın nefeslerinin sayısını tutmuşlar, onunla evradlarını okuyorlar. Cenâb-ı Hakk’ı zikir ve tespih ediyorlar.”

"İşte Kur'ân-ı Kerim'in, mucizeli terbiyesine bak ki, nasıl azıcık bir kederle ve küçük bir gam ile başı dönüp sersemleşen ve küçük bir mikroba mağlub olan bu küçük insan, Kur'ân'ın terbiyesi ile ne kadar yükseliyor. Ne derece duyguları gelişir ki, koca dünya mevcudatını; zikir ve virdine tespih olmakta kısa görüyor. Cenneti; ezkâr ve evrâdına gaye olmakta az gördüğü halde, kendi nefsini Cenâb-ı Hakk'ın en küçük bir mahlûkunun üstünde büyük tutmuyor. Nihayet izzet içinde, nihayet tevazuu birleştiriyor. Felsefe talebelerinin buna nispeten ne derece aşağı olduğu kıyas edilebilir."

"İşte Avrupa'nın hasta ve sakat felsefesinin tek göz olan dehâsının yanlış gördüğü hakikatleri; iki cihana bakan, gaybı görüp bilen iki gözü ile iki âleme nazar eden, insanlar için iki saadete iki eliyle işaret eden Kur'ân'ın hidayeti der ki: "Ey insan! Senin elinde bulunan nefis ve malın senin mülkün değil, belki sana emanettir. O emanetin mâliki, her şeye kudreti yeten, her şeyi bilen bir Rahîm-i Kerim'dir. O senin yanındaki mülkünü senden satın almak istiyor. Tâ senin için muhafaza etsin, zâyi olmasın. İleride mühim bir fiyat sana verecek. Sen muvazzaf ve memur bir askersin. O'nun nâmıyla çalış ve hesabiyle amel et. O'dur ki, muhtaç olduğun şeyleri sana rızık olarak gönderiyor ve senin tâkatin yetmediği şeylerden seni muhafaza eder. Senin şu hayatının gayesi, neticesi; o Mâlik'in Esma-i Hüsnâsına bir mazhariyettir. Sana bir musîbet geldiği vakit, de: "İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn." Yani, ben Mâlikimin hizme-

tindeyim. Ey musibet! Eğer O'nun izin ve rızası ile geldin ise, merhaba, safâ geldin! Çünkü, elbette bir vakit O'na döneceğiz ve O'nun huzuruna gideceğiz ve O'na iştiyak ve arzu duyuyoruz. Madem herhalde bir zaman bizi hayatın mükellefiyetlerinden azat edecektir. Haydi ey musîbet! O terhis ve o azat etmek, senin elinle olsun, râzıyım. Eğer benim emânet muhafazasında ve vazifeperverliğimi tecrübe suretinde sana emir ve irade etmiş, fakat sana teslim olmaklığıma izin ve rızası olmazsa, benim tâkatim yettikçe, emin olmayana Mâlik'imin emânetini teslim etmem."

MEDENİYET ANLAYIŞLARI

Felsefe hikmeti ile Kur'ân hikmetinin insanların içtimaî hayatına verdikleri terbiyeleri Bediüzza-man'ın tespitleriyle mukayese edersek görürüz ki, felsefe hikmeti içtimaî hayatta nokta-i istinadı "kuvvet" kabul eder. Bu felsefenin yetiştirdiği günümüz medeniyet temsilcileri devletlerin tutumlarına dikkat edersek "kuvvetli haklıdır" prensibine göre hareket ettiklerini müşahede ederiz. Sırf kuvvetli oldukları için, kuvvetlerine güvendikleri için zayıf ve kuvvetsiz milletleri istilaları altında bulundurmaktadırlar. Dünya üzerindeki sömürgeler bunu gösterir. Ayrıca, Birleşmiş Milletlerdeki "Veto" hakkı da bu kuvvetten doğmaktadır.

Ama Kur'ânî hikmet ise, nokta-i istinadı kuvvete bedel hakkı kabul eder. Efendimiz Aleyhisselam, alacaklı bir şahsın zamanı gelme-

den kendi yakasına yapışıp hırpalamak istemesi karşısında sahabenin o kimseye karşı sert tutumlarına karşılık: “Siz alacak sahibinin (haklının) yanında olmalı değil miydiniz?” buyurmuştur. Hz. Ebu Bekir halife olduğu zaman şöyle hitap etmişti: *“Benim yanımda en kuvvetliniz, zâlimden hakkı alınmamış mazlumdur. En zayıfınız da mazluma hakkını vermeyen zâlimdir.”* Böylece medeniyetimizin temel prensibi ilân edilmiş oluyordu.

Netice olarak, kuvvete dayanan bir medeniyet tecavüze başvurmuş, insanlığı rahatsız etmiştir. Hâlbuki hakka dayanan bir medeniyet anlayışı huzur ve ittifaka vesile olmuştur. çünkü ittifak hak ve hüdâdadır.

Felsefe hikmeti, hedefi “menfaat” bilir. Menfaat düşüncesinin neticesi, boğuşmayı doğurur. Çünkü her arzuya kâfi gelmez... Bu durumu günümüz medeniyet temsilcisi süper güçlerde görüyoruz. Hatta Birinci ve İkinci Cihan Harpleri’nin sebepleri incelendiği zaman “menfaat çatışması” ve “açık pazar arama” gibi menfaat üstünde boğuşma bir gerçek görülür.

Kur’ân’ın hikmeti ise, gayede menfaate bedel “fazilet ve rıza-yı ilâhi”yi kabul eder. Fazilet düşüncesinin neticesi, dayanışmadır. İslâm medeniyetinde bunun misalleri çok görülmüştür.

Müslümanlar İskenderiye’yi fethetmişlerdi, fakat şehri zapteden komutan, çok büyük bir kuvvetle Bizans ordusunun geldiğini tespit edince, Hıristiyan halkın liderlerini çağırıp daha önce

vergi olarak toplanan bütün her şeyi onlara teslim etmiştir. Karşı tarafın sebep araştıran hayretli bakışlarından şu izahı vermeye mecbur olmuştur: “Biz sizlerin işlerinizi görmek ve sizleri muhafaza etmek için vergi topladık. Fakat gelen düşmana karşı koyacak güce sahip değiliz onun için bu topladıklarımızda hiçbir hakkımız yok.”

İslâm’a Giriş, kitabında Prof. Muhammed Hamidullah, Semerkand’ın fethiyle ilgili şu ibretli malumatı vermektedir:

“Klâsik zamanların müteaddit vak’aları İslâm adaletinin özel çehresini belirtir. Muahedelerin sadakatle yerine getirilmesini sağlamak için rehineler mübadele edilirdi. Taraflardan biri diğer tarafın rehinelerini katledecek olursa o taraf da kendi elinde bulunan rehinelerden intikam almak hakkına malik olacağını şart koşarlardı. Bu gibi durumlar halife, Muaviye ve Mansur zamanında vakî oldu. Müslüman hukukçular, ihanet ve gaddarlığın bu rehineler tarafından değil hükümdarları tarafından icra edildiğini göz önüne alarak düşman rehinelerin öldürülemeyeceğine ittifakla karar verdiler. Çünkü Kur’ân (16/154. 55/38 vs.) kat’î olarak bir kimsenin diğer bir kimse yerine ceza göremeyeceğini ve bir kimsenin suçu için diğerine misilleme yapılamayacağını beyan eder.”

“İslâm harp hukuku insanîdir. Muharip devletin tebaası ile bilfiil dövüşenler arasında ayırım yapar, çocukların, kadınların, ihtiyarların, hastaların ve keşişlerin topyekûn öldürülmesine müsaade etmez, harp ilanı düşman memleketin vatandaşlarına karşı olan borçlar aleyhine bir tesir

yapmaz; asgarî ve zarurî ihtiyacın ötesinde bütün tahrip ve katil yasaktır, esirlere iyi muamele edilir ve onların harp hareketleri suç sayılmaz. Galip askerin tamamını azaltmak için, ganimet onu eline geçirene değil hükümete ait sayılır. Hükümet de bütün ganimetleri toplar beşte dördü askeri harekete iştirak edenlere tevzi edilir ve beşte biri hükümet kasasına gider; bir askerin ve bir başkumandanın bu ganimette hissesi birbirinin aynıdır."

"Ömer İbn-i Abdülaziz (817-820), zâlimin Müslüman ve mağdurun gayr-i müslim olduğu hallerde dahi tarafgir adâlete karşı sert ve müsâmahasız idi. İslâm ordularının eline ihânet suretiyle geçmiş şehirlerin (meselâ Semerkant) boşaltılmasını emretti. Gasbedilmiş bir arsa üzerinde kurulan büyük câmiin yıkılmasını emretti."

"Vukuu muhakkak ve tehlikeli Yermûk muharebesinden ötürü İslâm ordusu Suriye'nin batı bölgesinden çekilmek zorunda kalıp kendilerinden evvelce cizye almış bulundukları Humus, Şam ve diğer şehirlerin sakinlerinin koruma mesuliyetini artık yüklenme imkânı kalmadığını anlayınca evvelce tahsil edilen meblağın tümünü, onların himaye etme mesuliyetini üzerlerine alamayacaklarından vergide, bir hakları olmadığını söyleyerek halka iade ettiler."

"Müslümanlar Yermûk'te muharebe vermek üzere Humus'tan çekilmek zorunda kaldıkları zaman Yahudiler hayatta oldukları müddetçe Romalıları şehre sokmayacaklarına Tevrat üzerine yemin ettiler. Hıristiyanlar da Müslümanları

Romalılar'dan daha çok kabule şayan bulduklarını büyük bir arzu ile açıktan açığa söylediler."

Felsefe hikmeti, içtimaî hayatta, hayat düsturunu "Mücadele" kabul eder. Mücadele düsturu çarpışmayı netice verir. Devletler arası rekabetler insanlığı günümüzde acınacak perişaniyetlere itmişlerdir. Çünkü bu hırslı rekabetler, devletlerin yıllık bütçelerini aşan miktarları feza yarışlarına ayırmaya mecbur etmiş, bu masraflar içinde daha çok insanı sömürme silah satıp imkân elde etmek için daha çok milletlerin arasına fitne ve fesat sokup birbirine düşürme meydan alır olmuştur.

Kur'ân'ın hikmet-i düsturu ise hayatta mücadele yerine "yardımlaşma"yı esas alır. Kur'ân-ı Kerim "İyilik ve takva üzerine yardımlaşın; günah ve düşmanlık üzerine yardımlaşmayın" (Mâide, 5/2) buyurur. Yardımlaşma esası üzerine kurulan bir medeniyetin mensupları birbirlerinin imdadına, hatta Kur'ân'da anlatılan Zülkarneyn kıssasında geçtiği üzere, dini, dili, milliyeti ayrı da olsa zulme uğramış bütün insanların yardımına koşma vazifesiyle kendilerini muvazzaf göreceklerdir.

Felsefe, cemaatlerin rabıtasını "Irkçılık ve menfî millîyet" kabul eder. Böyle bir anlayışa sahip topluluklar başkasını yutmakla beslenmeye çalışacaklardır. Bu felsefenin yetiştirdiği günümüz medeniyet temsilcilerinin davranışlarında bunu açıkça görmekteyiz.

Hâlbuki Kur'ân'ın hikmeti insanları birbirine bağlayan râbıtayı unsuriyet ve menfî milliyet yerine "dinî, sınıfî ve vatanî" bir bağı kabul eder.

Böyle bir prensipten de kardeşlik doğar. Avrupalı hâin ve zâlimler ırkçılık hastalığını içimize atıncaya kadar her ırktan insan, huzur içinde bizim medeniyetimizin gölgesinde yaşamıştır.

Felsefenin ortaya koyduğu medeniyetin insanlara arz ettiği meyveler ise, "Nefsin heva ve hevesini tatmin, arzularını teskin ve insanların ihtiyaçlarını çoğaltmaktır. Bundan sefahet çıkar." İnsanlık ahlâken değişikliğe uğrar. Artık sûretâ insan görünse bile sîretler başkalaşmıştır. Bu bir manevî "mesh"dir." Şu medenîlerden çoğunun, eğer içi dışına çevrilse, başta maymunla tilki, yılanla ayı, hınzır; sîreti olur suret. Gelir hayali karşına, postlarıyla tüyleri..."

"Kur'ân hikmetinin içtimaî hayatta gayesi nefsanî arzuların tecâvüzlerine set çekip, ruhu yüceliklere teşvik ve ulvî hissiyatı tatmin eder ve insanı, kemâlât-ı insâniyeye sevk edip insan eder. Nefsi gemlemekle bağlamak, ruhu kemâlâta kamçılamakla serbest bırakmanın neticesi dünya ve âhiret saadetidir."

Felsefeye bağlı ve maddeci bir anlayış üzerine kurulmuş olan günümüz medeniyeti, insanlara zehir olmuştur. Yüzde seksenini meşakkat ve bedbahtlığa atmıştır. Yüzde onunu yalancı ve yaldızlı bir saadete kavuşturmuştur. Diğer onunu da ikisinin arasında rahatsız bırakmıştır. Ticaretten gelen kazanç zâlim azınlığın olmuştur."

Lakin saadet herkese olmalıdır. Hiç olmazsa çoğunluğun kurtuluşuna sebep olmalıdır."

“Bütün insanlığa rahmet olarak inen Kur’ân-ı Kerim, umuma veya ekseriyete saadet veren bir medeniyet tarzını kabul eder.”

“Şimdiki bu tarzda, heves serbest olmuştur, hevâ da hür olmuştur; insana yakışmayan bir hürriyet... Heves tahakküm eder, heva da müstebittir... Gayr-i zarurî ihtiyaçlar zarurî ihtiyaçlar hükmüne geçmiştir. Bu durum insanın rahatını gidermiştir. Çünkü, insan daha önce dört şeye muhtaç iken ve insanların çoğu bunları elde ediyorken, şu medeniyet, yüz şeye muhtaç ve fakir etmiştir. Görenek ve reklâmlarla aslî ihtiyaçlardan olmayan şeyler zarurî ihtiyaçlar listesine girmiş fakat bu kadar şeyin elde edilmesi çok zor olduğundan insanlar yok yere sıkıntılara düşmüşlerdir. Çünkü helâl kazanç masrafa kifâyet etmediğinden insanları hile ve harama sevk etmiştir. Ahlâkın esasını şu noktadan bozmuştur. Gerçi insanlığa servet ve haşmet vermiştir ama, fertleri ve şahısları hem fakir hem ahlâksız etmiştir. Bunun şahidi çoktur.”

“İlk çağlardaki bütün vahşet ve cinayetleri gadr ve hıyanetleri şu medeniyet tek bir defada kustu, midesi daha bulanmaktadır. Evet dünya savaşları ile öyle kustu ki, hava, deniz ve karanın yüzlerini bulandırdı, kanla lekeledi...”

Meselenin temeline inecek olursak, felsefî dehâ ile Kur’ânî hüdâ ve hidayetin kaynaklarının ayrı olduğu görülür.

“Hüdâ, semâdan indi.

Dehâ zeminden çıktı.

Hüdâ kalbte işliyor; beyni de işletir.

Dehâ beyinde işler; kalbi de karıştırır.

Hüdâ ruhu tenvir eder, ruhta ilâhî kudretle ekilen kabiliyet çekirdeklerini geliştirip sümbüllenmiş vaziyete getirir. Karanlık tabiat onunla ışıklanır, istidatlar kemâle ermek için birden bir yol alır. Nefis ve cismâniyeti, ruh ve maneviyatın emrinde bir hizmetkâr yapar. Bu yolda himmetli ve gayretli insanları melek-sîmâ bir hâle yükseltir."

"Dehâ ise, (hidayetin aksine) evvelâ nefse ve cisme bakıyor, tabiata giriyor, nefsi tarla ediyor. Nefsânî istidatlar gelişmeye başlıyor. Ruhu hizmetkâr ediyor. Böylece hayırlı kabiliyetler, istidat çekirdekleri gelişme imkânı bulamayınca, kuruyor. Şeytanın sîmâsını insanda gösteriyor."

"Hüdâ, hayatına saadet veriyor, dünya ve âhirete ziyâ neşrediyor. İnsanı yükseltiyor."

"Şaşı dehâ, âhireti bilmediğinden sadece dünya hayatını görür ve maddeperest olur. İnsanları birer canavar yapar. Evet dehâ, sağır tabiata tapar. Kör kuvvete fermanber."

"Fakat, hüdâ, şuurlu sanatı tanır, hikmetli kudrete bakar."

"Dehâ, zemîne küfrân (nankörlük) perdesi çeker."

"Hüdâ, şükran nûrunu serper."

"Bu sırdandır: Dehâ kör-sağır; hüdâ işitir, görür."

“Dehânın nazarında, zemindeki nimetler sâhipsiz ganîmettir. Minnetsizce gasbetmek ve hırsız gibi çalıp çarpmak, canavarca bir hisle tabiattan koparmak duygusu verir.”

Hüdânın nazarında, zemînin sînesinde kâinatın yüzünde serpilmiş olan nimetler, rahmetin meyveleridir. Her nimetin altında ihsan eden bir el görür, şükran ile öptürür.”

EDEBİYAT ANLAYIŞI
(ÜÇ CEVELAN MEYDANI)

Bediüzzaman Hazretlerinin edebiyatla ilgili tespitleri de şöyle:

“Edebiyatta üç cevelan meydanı vardır, onlar içinde gezer, hâricine çıkamaz:

a) Aşk, hüsün,

b) Kahramanlık, yiğitlik,

c) Hakikatın tasviri.”

“Avrupaî anlayıştaki edebiyat; kahramanlık noktasında hakperestlik etmez. Belki zâlim insanların gaddarlıklarını alkışlamakla kuvvetperestlik hissini telkîn eder.”

“Hüsün ve aşk noktasında, hakîkî aşkı bilmez. Şehvet-engîz bir zevki nefislere de zerk eder.”

“Hakikatin tasviri maddesinde, kâinata İlâhî bir sanat suretinde bakmaz; Rahmânî bir boya suretinde göremez. Belki tabiat noktasında tutar, tasvîr ediyor; hem ondan da çıkamaz. Onun için telkini, tabiat aşkı olur. Maddeperestlik, hissi,

kalbe de yerleştirir; ondan ucuza kendini kurtaramaz. Yine maddecilik anlayışından gelen, dalâletten doğan ruhun ızdıraplarına, o Avrupaî edebiyat müsekkin ve münevvim (hakîki çâre ve ilâç değil; teskin edici, uyutucu ve yatıştırıcı şeylerdir.); onun için hakîki fayda vermez. Tek bir ilâcı bulmuş, o da romanlarıymış. Kitap gibi bir "hayy-ı meyyit", sinema gibi "hareketli ölüler"! Ölü bir şey, hayat veremez. Hem tiyatro gibi, "tenasüh'e benzeyen, mazi denilen geniş kabrin hortlakları gibi şu üç nevi romanları ile hiç de utanmaz."

"Beşerin ağzına yalancı bir dil koymuş, (tiyatro ve sinemada sadece taklit yapılıyor) hem insanın yüzüne fâsık bir göz takmış, dünyaya bir âlûfte fistanı giydirmiş... Mücerret güzelliği tanımaz; güneş gösterirse, sarı saçlı güzel bir aktrisi okuyucuya ihtar eder..."

"Zâhiren: "Sefâhet fenâdır; insanlara yakışmaz" der, zararlı neticeyi gösterir. Hâlbuki bunu gösteriyorum derken, sefahete öyle teşvikli bir tasvir yapar ki, ağzın suyunu akıtır, akıl hâkim kalamaz. İştihâyı kabartır, hevesi heyecana getirir, his daha söz dinlemez."

"Kur'ân edebiyatı ise, hevâyı karıştırmaz. Hakperestlik hissi, hüsn-ü mücerred aşkı, cemâlperestlik zevki, hakikat-perestlik şevki verir; hem de aldatmaz."

Kâinata tabiat cihetinde bakmıyor; belki İlâhî bir sanat, Rahmanî bir boya noktasında bahseder; akılları şaşırtmaz. Cenâb-ı Hakk'ın marifetinin nurunu telkin eder. Her şeyde âyetini gösterir."

“Her iki edebiyat anlayışı, rikkatli birer hüzün de veriyor; fakat birbirine benzemez.”

“Avrupaî edebiyat, ahbapsızlıktan, sâhipsizlikten ileri gelen gamlı bir hüznü veriyor; ulvî hüznü veremez. Zira sağır tabiat, hem de bir kör kuvvetten ilhamla aldığı hüzünlü ve gamlı bir his, âlemi bir vâhşet yeri tanır; başka çeşit gösteremez. O şekilde gösterir. Hem de mahzunu tutar; sâhipsiz de olarak yabanîler içinde koyar; hiçbir ümit bırakmaz.”

“Kendine verdiği şu heyecan hissiyle git gide dinsizliğe kadar gider, inkâra kadar yol verir, dönmesi müşkil olur; belki daha dönemez.”

“Kur’ân’ın edebiyatı ise, öyle bir hüznü verir ki, âşıkane hüzündür, yetîmâne değildir. Ahbaplardan ayrılıktan ileri gelir; ahbapsızlıktan gelmez.”

“Kâinatta nazarı, kör tabiat yerine, şuurlu, hem rahmetli İlâhî bir sanat onun medar-ı bahsi; tabiattan bahsetmez. Kör kuvvetin yerine; inâyetli, hikmetli İlâhî bir Kudret ona medar-ı beyan... Onun için kâinat, vahşet yeri gibi bir suret giymez. Belki mahzun olan muhatabın nazarında bu kâinat, ahbapların toplandığı bir yer oluyor. Her tarafta karşılıklı yardımlaşma, (birbirine cevap verme), her yerde karşılıklı muhabbet; ona sıkıntı vermez. Her köşede ülfet ve ünsiyet... O cemiyet içinde mahzun olan kimseyi, iştiyak ve arzu dolu bir hüzün veriyor... Ulvî bir his verir; gamlı bir hüznü vermez.”

“İkisi birer şevki de verir:

O Avrupaî edebiyatın verdiği bir şevk ile nefis heyecana düşer, heves ve kötü arzular yaygın hale gelir; ruha ferah veremez.”

“Kur’ân’ın şevki ise ruh heyecana düşer, ulvî bir şevk ve neşe verir. Evet Kur’ân’ın verdiği manevî ve ruhanî neş’e ile nefsi susturur, ruhu, kalbi, aklı, sırrı, aslî vatanlarına, ebedî karargâhlarına, uhrevî ahbablarına yetişmek için hoş ve edebli mâsumâne bir teşvikte bulunur. Böylece Kur’ân, insanları Cennet’e ebedî saadete Cenâb-ı Hakk’ın cemâlini görmeye arzu ve şevk verir.”

ÖLÜM VE ÖTESİ

“Allah’ın rahmet eserlerine bak ki, ölümünden sonra arzı nasıl diriltiyor; muhakkak işte böyle ölüleri de diriltecektir. O, her şey üzerine Kâdirdir.” (Rum, 30/50)

Kur’ân-ı Kerim’in üçte bir ayetleri öldükten sonra dirilmekten ve âhiret hayatından bahsetmektedirler. Kur’ân’ın başvurduğu bir ifade tarzına bağlı olarak, İslâm büyükleri de bazı derin hakikatleri ve ince meseleleri, teşbihleri, temsiller ve hikâyeler şeklinde ifade etmişlerdir. Bunun hikmeti hem bir kolaylık, hem de İslâmî hakikatlerin çok makbul, uygun ve sağlam esaslar olduğunu göstermektir.

Haşir ve âhiretle ilgili olarak da, Bediüzzaman Hazretlerinin getirdiği temsîlî bir hikâyeciği naklediyoruz:

“Bir zaman iki adam, Cennet gibi güzel bir memlekete (şu dünyaya işarettir) gidiyorlar. Ba-

karlar ki herkes, ev, hane, dükkân kapılarını açık bırakıp muhafazasına dikkat etmiyorlar. Mal ve para, meydanda sahipsiz kalır. O adamlardan birisi, her istediği şeye elini uzatıp, ya çalıyor, ya gasbediyor. Hevesine uyup her nevi zulmü, sefaheti irtikâp ediyor. Ahali de ona çok ilişmiyorlar. Arkadaşı ona dedi ki:

- Ne yapıyorsun? Ceza çekeceksin, beni de belaya sokacaksın. Bu mallar mîrî malıdır (devlete aittir). Bu ahâli çoluk çocuğu ile asker olmuşlar; şu işlerde sivil olarak çalıştırılıyorlar. Onun için sana çok ilişmiyorlar. Fakat intizam şiddetlidir. Padişahın her yerde telefonu var ve memurları bulunur. Çabuk git, dehalet et (sığınıp aman dile)! dedi. Fakat o sersem inat edip:

- Yok, mîrî değil, belki vakıf malıdır, sahipsizdir. Herkes istediği gibi tasarruf edebilir. Bu güzel şeylerden istifadeyi men edecek hiçbir sebep görmüyorum. Gözümle görmezsem inanmayacağım, dedi. Hem filozof gibi çok safsataları söyledi.

İkisi arasında ciddî bir münâzara başladı. Evvelâ o sersem dedi:

- Padişah kimdir? Tanımam.

Sonra arkadaşı ona cevaben:

- Bir köy muhtarsız olmaz. Bir iğne ustasız olmaz; sâhipsiz olamaz. Bir harf kâtipsiz olamaz, biliyorsun. Nasıl oluyor ki, nihayet derece muntazam şu memleket hâkimsiz olur? Ve bu kadar çok servet ki, her saatte bir tren gâipten gelir gibi, kıymetli, sanatlı mallarla dolu gelir. Evet her sene bir trendir. Her bahar erzak mahzeni bir vagon-

dur, gâipten gelir. Burada dökülüyor, gidiyor. Nasıl sâhipsiz olur? Ve her yerde görünen ilânnâmeler ve beyannâmeler, her mal üstünde görünen turra, mühür ve damgalar ve her köşesinde sallanan bayraklar nasıl mâliksiz olabilir? Sen anlaşılıyor ki, bir parça Frenkçe okumuşsun. Bu İslâm yazılarını okuyamıyorsun. Hem de bir bilenden sormuyorsun. İşte gel, en büyük fermanı sana okuyacağım.

O sersem döndü, dedi:

- Haydi padişah var; fakat benim azıcık istifadem ona ne zarar verebilir. Hazinesinden ne noksan eder? Hem burada hapis mapis yoktur; ceza görünmüyor.

Arkadaşı ona cevaben dedi:

- Yâhu şu görünen memleket bir manevra meydanıdır. Hem Sultanın garip sanatlarının sergi yeridir. Hem muvakkat temelsiz misafirhaneleridir. Görmüyor musun ki, her gün bir kafile gelir, biri gider, kaybolur. Daima dolar boşalır. Bir zaman sonra şu memleket değiştirilecek. Bu ahali başka ve daimî bir memlekete nakledilecek. Orada herkes hizmetine karşılık ya ceza veya mükâfat görecek.

Yine o hâin sersem, inat edip:

- İnanmam. Hiç mümkün müdür ki, bu memleket harap edilsin, başka bir memlekete göç etsin, dedi. Bunun üzerine emîn arkadaşı,

- Madem bu derece inat edersin. Gel, had ve hesabı olmayan deliller içinde “On İki Suret” ile

sana göstereceğim ki: Büyük bir mahkeme var, bir mükâfat ve ihsan diyârı, bir de ceza ve zindan diyarı var. Bu memleket her gün bir derece boşandığı gibi, bir gün gelir ki, bütün bütün boşanıp harap edilecek dedi.

Bu temsil (ve gelecek temsillerle) ile ilgili olarak bilinmelidir ki, o temsîlî hikâyelerde geçen sersem adam ile emin arkadaşı üç hakikate işarettir:

1-) Nefs-i emmare (kötülük emreden nefis) ile kalb.

2-) Felsefe talebeleriyle, Kur'ân-ı Hakîm'in talebeleri.

3-) Müslümanlar ile kâfirler.

Felsefe talebeleriyle küfür milleti ve nefs-i emmârenin en müthiş dalâleti, Cenâb-ı Hakk'ı tanımamaktadır. Hikâyede nasıl emin adam demişti ki, "Bir harf kâtipsiz olmaz, bir kanun hâkimsiz olmaz." Biz de deriz:

Nasıl ki bir kitap bilhassa öyle bir kitap ki: Her kelimesi içinde küçük kalemle bir kitap yazılmış. Her harfi içinde ince kalem ile muntazam bir kasîde yazılmış. Kâtipsiz olmak, son derece imkânsızdır.

Öyle de, şu kâinat nakkaşsız olmak son derece imkânsızlık içinde imkânsızdır. Zira bu kâinat öyle bir kitaptır ki, her sayfası çok kitapları içine alır. Hatta her kelimesi içinde bir kitap vardır. Her bir harfi içinde bir kasîde vardır.

Yeryüzü bir sayfadır; ne kadar; kitap içinde var. Bir ağaç bir kelimedir; ne kadar sayfası vardır. Bir meyve bir harf; bir çekirdek bir noktadır. O noktada koca bir ağacın programı fihristesi var. İşte böyle bir kitap, celâl ve cemâl sıfatlarına sahip, nihayetsiz kudret ve hikmete mâlik olan Cenâb-ı Hakk'ın Kudret kaleminin nakşı olabilir. Demek, âlemin müşâhedesiyle bu imân lâzım gelir. İllâ ki, dalâletten sarhoş olmuş ola...

Hem nasıl ki, bir hane ustasız olmaz. Bilhassa öyle bir hâne ki, harika sanatlarla, acîb nakışlarla, garip ziynetlerle tezyin edilmiş. Hatta her bir taşında, bir saray kadar sanat dercedilmiş. Böyle bir hânenin ustasız olmasını hiçbir akıl kabul edemez, gayet mâhir bir sanatkâr ister. Bilhassa o saray içinde sinema perdeleri gibi her saatte hakîkî menziller teşkil edilip, tam bir intizamla elbise değiştirir gibi değiştiriliyor. Hatta, her bir hakîkî perde içinde, devamlı şekilde küçük küçük menziller îcat ediliyor. Öyle de, şu kâinat nihayetsiz hakîm, alîm, kadîr bir Yaradan ister. Çünkü şu muhteşem kâinat öyle bir saraydır ki, Ay, Güneş lâmbaları, yıldızlar, mumları; zaman, bir ip, bir şerittir ki, o Celâl sahibi Yaradan, her sene bir başka âlemi ona takıp gösteriyor. O taktığı âlemin içinde 360 tarzda muntazam sûretlerini yeniliyor. Mükemmel bir intizam ve hikmetle değiştiriyor. Yeryüzünü bir nimet sofrası yapmış ki, her bahar mevsiminde, 300.000 çeşit hârika sanatları ile tezyin ediyor. Had ve hesaba gelmez ihsan ve ikrâmlarının çeşitleriyle dolduruyor. Öyle bir tarzda ki, nihayet karışıklık içinde ve karışmış oldukları

halde, nihayet derecede imtiyaz (seçkinlik) ve farkla birbirlerinden ayrılıyor. Başka cihetleri buna kıyas et... Nasıl böyle bir sarayın sanatkârından gaflet edilebilir?"

İMAN NİMETİ

İman nimetinin büyüklüğünü ifade etmek için Bediüzzaman Hazretleri şöyle bir izahta bulunur:

"İmanda ne kadar büyük bir saadet ve nimet, ne kadar büyük bir lezzet ve rahat bulunduğunu anlamak istersen; şu temsîlî hikâyeciğe bak, dinle:

Bir vakit iki adam, hem keyif, hem ticaret için seyahate giderler. Kendini düşünen ve talihsiz olan bir tarafa, hakkı düşünen ve bahtiyar olan diğer tarafa ayrılıp giderler.

Kendini düşünen adam, hem egoist, hem bencil, hem bedbin (karamsar) olduğundan, bedbinlik cezası olarak nazarında pek fena bir memlekete düşer. Bakar ki, her yerde âciz bîçareler, zorba müthiş adamların ellerinden tahribatlarından feryât ediyorlar. Bütün gezdiği yerlerde böyle hazîn, elîm bir hâli görür. Bütün memleket, umumî bir mâtemhâne şeklini almış. Kendisi, şu elemli ve karanlık durumu hissetmemek için sarhoşluktan başka çare bulamaz. Çünkü, herkes ona düşman ve ecnebî görünüyor. Ve ortalıkta dahi, müthiş cenazeleri ve ümitsizce ağlayan yetimleri görür. Vicdanı azap içinde kalır.

Diğer: Hakkı gören adam hakperest ve güzel ahlâklı idi. Bu yüzden, nazarında pek güzel bir

memlekete düştü. İşte bu iyi adam, girdiği memlekette bir umumî şenlik görüyor. Her tarafta bir sürur, bir şenlik, bir cezbe ve neşe içinde zikirhâneler... Herkes ona dost ve akraba görünür. Bütün memlekette yaşasınlar ve teşekkürler ile umumî bir terhis şenliği görüyor. Hem tekbîr ve tehlîl ise sevinç içinde askere almak için bir davul bir musikî sesi işitiyor.

Evvelki bedbahtın hem kendi, hem umum halkın elemi ile müteessir olmasına bedel, şu bahtiyar, hem kendi, hem umum halkın sevinci ile sürur ve ferah duyar. Hem güzelce bir ticaret eline geçer. Allah'a şükreder.

Sonra döner, öteki adama rast gelir. Hâlini anlar. Ona der:

- Yâhu sen dîvâne olmuşsun. İçindeki çirkinlikler dışına aksetmiş olmalı ki; gülmeyi ağlamak, terhisatı soymak ve talan etmek zannetmişsin. Aklını başına al. Kalbini temizle. Tâ, şu musîbetli perde senin nazarından kalksın, hakikati görebilesin. Zira nihayet derecede âdil, merhametkâr, halkını seven, koruyan, muktedir, intizamlı, disiplinli, şefkatli bir melikin memleketi, hem bu derece göz önünde terakkî ve kemâlât eserleri gösteren bir memleket, senin evhamının gösterdiği şekilde olamaz."

Bunları dinleyip düşündükten sonra o bedbahtın aklı başına gelir, pişman olur:

- Evet ben sarhoşluk ve sefahatten divane olmuştum. Allah senden râzı olsun ki, cehennem gibi bir vaziyetten beni kurtardın" der.

Bil ki, evvelki adam, kâfirdir. Veya fâsık, gâfildir. Şu dünya onun nazarında umumî bir matem yeridir. Bütün canlılar, ayrılık ve yokluğa gidiş sillesiyle ağlayan yetimlerdir. Hayvanlar ve insanlar ise, ecel pençesiyle parçalanan kimsesiz başı bozuklardır. Dağlar ve denizler gibi büyük varlıklar, ruhsuz müthiş cenâzeler hükmündedirler. Daha bunun gibi çok elîm, ezici ve dehşetli evham, küfründen ve dalâletinden doğup onu mânen azap içinde bırakır.

Diğer adam ise mü'mindir. Cenâb-ı Hakk'ı tanır, tasdik eder. Onun nazarında şu dünya, İlâhî bir zikirhane, insanların ve hayvanların bir talimgâhı, insanların ve cinlerin bir imtihan meydanıdır. Bütün insanların ve hayvanların vefatları ise, terhisâttır. Hayat vazifesini bitirenler, bu fâni diyardan, mânen mesrûrâne, gürültüsüz ve ızdırapsız diğer bir âleme giderler. Tâ yeni vazifedarlara yer açılsın, gelip çalışsınlar. İnsanların ve hayvanların doğumları ise; askere almak, silah altına, vazife başına gelmektir. Bütün canlılar, birer vazifeli mesrur asker, birer müstakim memnun memurlardır. Bütün sadalar ise, ya vazife başlamasındaki zikir, tespih ve paydostan gelen şükür ve ferah veya işlemek neşesinden doğan nağmelerdir. Bütün varlıklar, o müminin nazarında, Kerîm ve Rahîm olan Cenâb-ı Hakk'ın birer mûnis (cana yakın) hizmetkârı, birer dost memuru, birer şirin kitabıdır. Daha bunun gibi pek çok hoş, ulvî ve leziz, tatlı hakikatler, imanından tecellî eder, tezahür eder.

Demek iman, bir manevî Tûba-i Cennet çekirdeğini taşıyor. Küfür ise, manevî bir cehennem zakkumu tohumunu saklıyor.

Demek selâmet ve emniyet, yalnız İslâmiyet'te ve imandadır. Öyle ise, biz daima: "Elhamdülillahi alâ dîn'il-İslâm ve kemâl-i îman" demeliyiz."[1]

İBADET VE SEFÂHET

Mücerred hakikatlerden bazılarını müşahhaslaştırmak için Bediüzzaman Hazretleri şöyle bir üslûp kullanır:

"İbadet, ne büyük bir ticaret ve saâdet; fısk (isyan, günah) ve sefâhet, ne büyük bir zarar ve helâket olduğunu anlamak istersen; şu temsîlî hikâyeciğe bak, dinle...

Bir vakit iki asker, uzak bir şehre gitmek için emir alıyorlar. Beraber giderler; tâ yol ikileşir. Bir adam orada bulunur, onlara der:

- Şu sağdaki yol, hiç zararı olmamakla beraber, onda giden yolculardan, ondan dokuzu büyük kâr ve rahat görür. Soldaki yol ise, menfaati olmamakla beraber, on yolcusundan dokuzu zarar görür. Hem ikisi, kısa ve uzunlukta birdirler. Yalnız bir fark var ki, intizamsız, hükümetsiz olan sol yolun yolcusu çantasız, silâhsız gider. Zâhîrî bir hafiflik, yalancı bir rahatlık görür. Askerî intizam altındaki sağ yolun yolcusu ise, besin değeri yüksek hülâsalarla dolu dört okkalık bir çanta ve her

---

[1] Bediüzzaman Said Nursî İkinci Söz.

düşmanı alt ve mağlup edecek iki okkalık mükemmel bir mîrî (devlete ait) silahı taşımaya mecburdur.

O iki asker, yolları tarif eden o adamın sözünü dinledikten sonra, şu bahtiyar nefer, sağa gider. Bir batman ağırlığı omuzuna ve beline yükler. Fakat kalbi ve ruhu, binler batman minnetlerden ve korkulardan kurtulur. Öteki bedbaht nefer ise, askerliğini bırakır. Nizama tâbi olmak istemez. Sola gider. Cismi, bir batman ağırlıktan kurtulur. Fakat kalbi, binler batman minnetler altında ve ruhu, hadsiz korkular altında ezilir. Hem herkese dilenci, hem her şeyden, her hâdiseden titrer bir surette gider. Tâ istenilen yere varır. Orada âsî ve kaçak cezasını görür.

Askerlik nizamını seven, çanta ve silâhını muhafaza eden ve sağa giden nefer ise, kimseden minnet almayarak, kimseden korkmayarak kalb ve vicdan rahatı ile gider. Tâ istenilen şehre yetişir. Orada, vazifesini güzelce yapan bir namuslu askere münâsip bir mükâfat görür.

İşte ey serkeş nefis! Bil ki, o iki yolcu, biri, İlâhî kanuna itaat eden, birisi de, âsî ve hevâya tâbi insanlardır. O yol ise, hayat yoludur ki, ruhlar âleminden gelip kabirden geçer; âhirete gider. O çanta ve silâh ise, ibadet ve takvâdır. İbâdetin gerçi zâhirî bir ağırlığı var. Fakat mânâsında öyle bir rahatlık ve hafiflik var ki, tarif edilmez. Çünkü kul namazında der: "Eşhedü en lâ ilâhe illallâh." Yani Yaratan ve rızık veren O'ndan başka yoktur. Zarar ve menfaat, O'nun elindedir. O, hem Hakîmdir; abes iş yapmaz, her fiilinde bir hikmet

vardır. Hem Rahîm'dir; ihsanı, merhameti çoktur" diye itikat ettiğinden her şeyde bir rahmet hazinesinin kapısını bulur. Dua ile çalar. Hem, her şeyi kendi Rabbisinin emrine boyun eğmiş görür. Rabbisine ilticâ eder, tevekkül ile dayanıp her musibete karşı O'na sığınır. İmanı ona tam bir emniyet verir. Evet, her hakîkî güzellik ve iyilik gibi cesaretin de menbaı, imandır, kulluktur. Her kötülük gibi korkaklığın da kaynağı, dalâlettir.

Evet kalbi nurlanmış bir kulu, küre-i arz bomba olup patlasa, ihtimâldir ki, onu korkutmaz. Belki, hârika bir İlâhî Kudreti, lezzetli bir hayret ile seyredecek.

Fakat, sadece aklı aydınlanmış, kalpsiz bir fâsık filozof ise, gökte kuyruklu yıldızı görse, yerde titrer: "Bu serserî yıldız arzımıza çarpmasın mı?" der, evhama düşer. (Bir vakit böyle bir yıldızdan Amerika titredi. Çokları gece vakti hânelerini terk ettiler.)

Evet, insan, nihayetsiz şeylere muhtaç olduğu halde, sermayesi hiç hükmünde; hem nihayetsiz musîbetlere maruz olduğu halde, iktidarı hiç hükmünde bir şey. Âdetâ sermâye ve iktidarının dâiresi, eli nereye yetişirse, o kadardır. Fakat emelleri, arzuları, elemleri ve belaları ise; dairesi, gözü hayali nereye yetişirse ve nereye kadar gidebilirse, o kadar geniştir. Bu derece âciz ve zayıf, fakîr ve muhtaç olan insan ruhuna ibadet, tevekkül, tevhid, teslim; ne kadar büyük bir kâr, bir saadet, bir nimet olduğunu, bütün bütün kör olmayan görür, idrâk eder.

Mâlumdur ki, zararsız yol, zararlı yola -velev on ihtimalden bir ihtimal ile olsa- tercih edilir. Hâlbuki meselemiz olan kul olma yolu, zararsız olmakla beraber ondan dokuzu ihtimal ebedî bir saadet yolunun hazinesi vardır. Günah ve sefahet yolu ise, hatta günahkâr insanların itirafıyla dahi- menfaatsiz olduğu halde, ondan dokuz ihtimal ile ebedî bedbahtlık helâketi bulunduğu; icmâ ve tevatür derecesinde hadsiz ihtisas ve müşâhede ehlinin şehadetiyle sâbittir. Zevk ve keşif ehlinin verdikleri haberler muhakkaktır.

Elhasıl: Âhiret gibi, dünya saâdeti dahi, ibadet ve Allah'a asker olmaktır. Öyle ise biz daima "Elhamdülillahi ale'ttâati vet'tevfik" demeliyiz ve Müslüman olduğumuza şükretmeliyiz."[2]

NAMAZ

"Namaz, ne kadar kıymetli ve mühim, hem ne kadar ucuz ve az bir masraf ile kazanılır, hem namazsız adam ne kadar divâne ve zararlı olduğunu, iki kere iki dört eder derecesinde katî anlamak istersen; şu temsilî hikâyeciğe bak, gör:

Bir zaman bir büyük hâkim, iki hizmetkârının her birisine yirmi dört altın verip iki ay uzaklıkta has ve güzel bir çiftliğine ikamet etmek için gönderiyor. Ve onlara emreder ki:

- Şu para ile yol ve bilet masrafı yapınız. Hem oradaki evinize lâzım bazı şeyleri satın alınız. Bir günlük mesafede bir istasyon vardır. Hem araba,

[2] Bediüzzaman Said Nursî, Üçüncü Söz.

hem gemi, hem tren, hem uçak bulunur. Sermayeye göre binilir.”

İki hizmetkâr, ders aldıktan sonra giderler. Birisi, bahtiyar idi ki, istasyona kadar bir parça para masraf eder. Fakat, o masraf içinde efendisinin hoşuna gidecek öyle güzel bir ticaret elde eder ki, sermâyesi, birden bine çıkar. Öteki hizmetkâr, bedbaht, serseri olduğundan; istasyona kadar 23 altınını sarfeder. Kumara mumara verip zâyi eder. Bir tek altını kalır. Arkadaşı ona der:

- Yâhu, şu liranı bir bilete ver. Tâ, bu uzun yolda yayan ve aç kalmayasın. Hem bizim Efendimiz kerîmdir; belki merhamet eder; ettiğin kusuru affeder. Seni de uçağa bindirirler. Bir günde ikamet yerimize gideriz. Yoksa, iki aylık bir çölde aç, yayan, yalnız gitmeye mecbur olursun.

Acaba, şu adam inat edip, o tek lirasını bir defîne anahtarı hükmünde olan bir bilete vermeyip muvakkat bir lezzet için sefâhete sarfetse; gayet akılsız, zararlı bedbaht olduğunu, en akılsız adam dahi anlamaz mı?

Ey nefsim! O hakîm ise; Rabbimiz, Hâlikımızdır. O iki hizmetkâr yolcu ise; biri: Dindar, namazını şevk ile kılar. Diğeri, gâfil, namazsız insanlardır. O 24 altın ise, 24 saat her gündeki ömürdür. O has çiftlik ise, Cennettir. O istasyon ise, kabirdir. O seyahat ise; kabre, mahşere, ebede gidecek beşer yolculuğudur. Amele göre, takvâ kuvvetine göre, o uzun yolu değişik derecede kat’ederler.

Bir kısım ehl-i takva, şimşek gibi 1000 senelik yolu, bir günde keser. Bir kısmı da, hayâl gibi 50.000 senelik bir mesafeyi bir günde kat'eder. Kur'ân-ı Azimüşşan, şu hakikate iki âyetiyle işaret eder.

“Rabbinin yanında bir gün, sizin saydıklarınızdan bin yıl gibidir.” (Hac, 22/47) âyeti, gene bu mealde: “Sonra sizin saydığınızdan bin yıl kadar süren bir günde O'na çıkar.” (Secde/5) âyeti, bin seneye, Meâric Suresinin 4. âyeti ise “Melekler ve ruh, miktarı elli bin yıl süren bir gün içinde O'na yükselir” ifadesi ise elli bin seneye işaret eder.

O bilet ise, namazdır. Bir tek saat, beş vakit namaza abdestle kâfi gelir. Acaba, 23 saatini şu kısacık dünya hayatına sarf eden ve o uzun ebedî hayata bir tek saatini sarf etmeyen; ne kadar zarar eder, ne kadar nefsine zulmeder ne kadar akla aykırı hareket eder.

Zira, bin adamın iştirak ettiği bir piyango kumarına yarı malını vermeyi akıl kabul ederse; hâlbuki kazanç ihtimali binde birdir. Sonra yirmi dörtten bir malını, yüzde doksan dokuz ihtimal ile kazancı tasdiklenmiş ebedî bir hazineye vermemek ne kadar akıl ve hikmete muhalif hareket ettiğini, ne kadar akıldan uzak düştüğünü, kendini akıllı zanneden adam anlamaz mı?

Hâlbuki, namazda ruhun, kalbin ve aklın büyük bir rahatı vardır. Hem cisme de o kadar ağır bir iş değildir. Hem namaz kılanın diğer mubah dünyevî amelleri, güzel bir niyet ile ibadet hükmünü alır. Bu surette bütün ömür sermayesini,

ahirete mal edebilir. Fâni ömrünü, bir cihetle bâkileştirir.” [3]

TAKVA

“Namaz kılmak ve büyük günahları işlememek, ne derece hakîkî, insanî bir vazife ve ne kadar fıtrî, münasip bir yaratılış vazifesi olduğunu görmek istersen; şu temsîli hikâyeciğe bak, dinle:

Seferberlikte, bir taburda, biri talim görmüş, vazifeperver; diğeri acemi, nefisperver iki asker beraber bulunuyordu. Vazifeperver nefer, talime ve cihada dikkat eder, erzak ve tayinâtını hiç düşünmezdi. Çünkü, anlamış ki, onu beslemek ve cihâzatını vermek, hasta olsa, tedavi etmek, hattâ ihtiyaç anında lokmayı ağzına koymaya kadar devletin vazifesidir. Ve onun asıl vazifesi, talim ve cihattır. Fakat, bazı erzak ve cihazat işlerinde işler. Kazan kaynatır, karavanayı yıkar, getirir. Ona sorulsa:

- Ne yapıyorsun?

- Devletin angaryasını çekiyorum, der. Demiyor.

- Nafakam için çalışıyorum.

Diğer midesini düşünen, acemi nefer ise, talime ve harbe dikkat etmezdi:

- O devlet işidir. Bana ne! derdi. Daima nafakasını düşünüp onun peşine dolaşır, taburu terk

[3] Bediüzzaman Said Nursî, Dördüncü Söz.

eder, çarşıya gider, alışveriş ederdi. Bir gün, talim görmüş arkadaşı ona dedi:

- Birader, asıl vazifen, talim ve muharebedir. Sen, onun için buraya getirilmişsin. Padişaha itimat et. O, seni aç bırakmaz. O, onun vazifesidir. Hem sen, âciz ve fakirsin; her yerde kendini besleyemezsin. Hem mücâhede ve seferberlik zamanıdır. Hem sana, âsidir, der, ceza verirler.

Evet iki vazife, peşimizde görünüyor. Biri, padişahın vazifesidir ki, bizi beslemektir. (Bunun için bizde onun angaryasını çekeriz). Diğeri bizim vazifemizdir ki, talim ve harptir. (Bunun için de padişah bize kolaylık göstererek yardımda bulunur.)

Acaba o serseri nefer, o mücâhid, talim görmüş, yetişkin askere kulak vermezse, ne kadar tehlikede kalır anlarsın!

İşte ey tembel nefsim! O dalgalı harp meydanı, bu gürültülü dünya hayatıdır. O taburlara taksim edilen ordu ise, insan cemiyetidir. O tabur ise, şu asrın İslâm cemaatidir. O iki nefer ise, biri, dinî farzları bilen ve işleyen, kebâiri (büyük günahları) terk ederek günahları işlememek için nefis ve şeytanla mücâhede eden müttaki Müslümandır. Diğeri, rızkın hakîkî sahibi olan ve her şeyin rızkını veren Cenâb-ı Hakk'ı ittiham etmek derecesinde geçim derdine dalıp, farzları terk eden ve geçim yolunda rastgelen günahları işleyen günahkâr insandır. O talim ve talimat ise, başta namaz, ibadettir. O harf ise, nefis ve hevâ, cin ve insan şeytanlarına karşı mücâhede edip günahlardan ve

rezâletlerden, kalbini ve ruhunu ebedî helâk ve felâketlerden kurtarmaktır. O iki vazife ise, birisi, hayatı verip beslemektir. Diğeri, hayatı verene ve besleyene ibadet edip yalvarmaktır. Ona tevekkül edip emniyet etmektir.

Evet, en parlak, İlâhî bir sanat mucizesi ve Rabbanî bir hikmet hârikası olan hayatı kim vermiş, kim yaratmış ise, rızıkla o hayatı besleyen ve devam ettiren de O'dur. O'ndan başka olmaz. Delil mi istersin? En zayıf, en aptal hayvan, en iyi beslenir. Meyve kurtları ve balıklar gibi... En âciz, en nâzik mahlûk, en iyi rızkı yer. Çocuklar ve yavrular gibi.

Evet, helâl rızkın vasıtası, canlıların iktidar ve iradeleri olmadığını, belki âcizlikleri ve zayıflıkları olduğunu anlamak için balıklar ile tilkileri, yavrular ile canavarları, ağaçlar ile hayvanları karşılaştırmak yeter. Demek geçim derdi için namazını terk eden, o nefere benzer ki, talimi ve siperini bırakıp çarşıda dilencilik eder. Fakat, namazını kıldıktan sonra Cenâb-ı Hakk'ın rahmet mutfağından tâyinatını aramak, başkalara yük olmamak için bizzat gitmek, güzeldir, mertliktir; o da bir ibadettir.

Hem insanın ibadet için yaratıldığını, fıtratı ve manevî cihazları gösteriyor. Zira dünya hayatına lâzım olan amel ve iktidar cihetinde en küçük bir serçe kuşuna yetişmez. Fakat manevî ve uhrevî hayatına lâzım olan ilim ve tevazu ile tazarruu (yalvarmak) ve ibadet cihetinde hayvanatın sultanı ve kumandanı hükmündedir.

Demek ey nefsim! Eğer dünya hayatını gaye ve maksat yapsan ve daima onun için çalışsan, en küçük bir serçe kuşunun bir neferi hükmünde olursun. Eğer âhiret hayatını gaye-i maksat yapsan, şu hayatı da ona vesîle ve fidanlık ve ona göre çalışsan; o vakit hayvânâtın büyük bir kumandanı hükmünde ve şu dünyada Cenâb-ı Hakk'ın nazlı ve niyazlı bir kulu, şerefli ve muhterem bir misafiri olursun.

İşte sana iki yol, istediğini seçebilirsin. Hidayet ve muvaffakiyeti Cenâb-ı Hakk'tan iste..." [4]

NEFİS VE MALINI ALLAH'A SATMAK

"Muhakkak Allah, Cennet karşılığında mü'min-lerden nefislerini ve mallarını satın almıştır." (Tevbe, 9/111)

"Nefis ve malını Cenâb-ı Hakk'a satmak ve O'na kul ve asker olmak ne kadar kârlı bir ticaret, ne kadar şerefli bir rütbe olduğunu anlamak istersen, şu temsîlî hikâyeciği dinle:

Bir zaman bir padişah, raiyyetinden iki adama, her birisine emaneten birer çiftlik verir ki, içinde fabrika, makine, at, silah gibi her şey var. Fakat, fırtınalı bir muharebe zamanı olduğundan hiçbir şey kararında kalmaz. Ya mahvolur veya değişik gider. Padişah, o iki nefere fevkalâde merhametinden bir yaver-i ekremini gönderdi. Gayet merhametkâr bir ferman ile onlara diyordu:

---

[4] Bediüzzaman Said Nursî, Beşinci Söz.

- Elinizde olan emanetimi bana satınız. Tâ, sizin için muhafaza edeyim. Beyhûde zâyi olmasın. Hem, muharebe bittikten sonra size daha güzel bir surette iade edeceğim. Hem, gûya o emanet malınızdır; pek büyük bir fiyat vereceğim. Hem o makine ve fabrikadaki âletler, benim namımla ve benim tezgâhımda işlettirilecek. Hem fiyatı, hem ücretleri, birden bine yükselecek. Bütün kârı size vereceğim. Hem de siz âciz ve fakirsiniz. O koca işlerin masraflarını tedarik edemezsiniz. Bütün masrafları ve levâzımâtı, ben deruhte ederim. Bütün gelirleri ve menfaati size vereceğim. Hem de, terhisât zamanına kadar elinizde bırakacağım. İşte, beş mertebe kâr içinde kâr... Eğer bana satmazsanız, zaten görüyorsunuz ki, hiç kimse elindekini muhafaza edemiyor. Herkes gibi elinizden çıkacaktır. Hem beyhûde gidecek, hem o yüksek fiyattan mahrum kalacaksınız. Hem o nâzik kıymetli âletler, mizanlar, kullanacak şâhâne madenler ve işler bulmadığından; bütün bütün kıymetten düşecekler. Hem idare ve muhafaza zahmeti ve külfeti başınıza kalacak. Hem emanette hıyanet cezasını göreceksiniz. İşte beş derece zarar içinde zarar.

Hem de bana satmak ise, bana asker olup benim namımla tasarruf etmek demektir. Âdi bir esir ve başı bozuğa bedel, âli bir padişahın has, serbest bir yâver-i askeri olursunuz.

Onlar, şu iltifatı ve fermanı dinledikten sonra, o iki adamdan aklı başında olanı dedi:

- Baş üstüne, ben iftiharla satarım. Hem bin teşekkür ederim.

Diğeri mağrur, nefsi firavunlaşmış, egoist, ayyaş, gûyâ ebedî o çiftlikte kalacak gibi, dünya zelzelelerinden, gürültülerinden haberi yok, Dedi:

- Yok! Padişah kimdir? Ben mülkümü satmam, keyfimi bozmam...

Biraz zaman sonra birinci adam öyle bir mertebeye çıktı ki, herkes hâline gıpta ederdi. Padişahın lütfuna mazhar olmuş, has sarayında saadetle yaşıyor. Diğeri, öyle bir hâle giriftar olmuş ki; hem herkes ona acıyor, hem de "Müstahak!" diyor. Çünkü, hatasının neticesi olarak, hem saadeti ve mülkü gitmiş, hem ceza ve azap çekiyor.

İşte ey nefis! Şu misâlin dürbünü ile hakikatin yüzüne bak.

O padişah, ezel-ebet Sultanı olan Rabbin, Hâlık'ındır.

Ve o çiftlikler, makineler, âletler, mizanlar ise, senin daire-i hayatın içindeki mâlik olduğun şeyler ve o mâlikiyetin altında bulunan cisim, ruh ve kalbin ve onlar içindeki göz ve dil, akıl ve hayâl gibi zâhirî ve bâtınî duygularındır.

Ve o Yaver-i Ekrem ise, Resûl-i Kerim Muhammed Aleyhisselâtü Vesselâmdır.

Ve o Ferman-ı Ahkem ise, Kur'ân-ı Hakîmdir ki, bahsinde bulunduğumuz büyük ticareti, şu âyetle ilân ediyor: *"Muhakkak Allah, Cennet karşılığında müminlerden nefislerini ve mallarını satın almıştır."* (Tevbe, 9/111)

Ve o dalgalı muharebe meydanı ise, şu fırtınalı dünya yüzüdür ki, durmuyor, dönüyor, bozulu-

yor ve her insanın aklına şu fikri veriyor: "Madem her şey elimizden çıkacak, fâni olup kaybolacak. Acaba bâkiye çevirip bâkileştirmek çâresi yok mu?" deyip, düşünürken birden semavî Kur'ân sadası işitiliyor. Der:

- Evet var. Hem, beş mertebe kârlı bir surette güzel ve rahat bir çâresi var.

Sual: Nedir?

Elcevap: Emaneti, hakîkî sâhibine satmak. İşte o satışta, beş derece kâr içinde kâr var.

Birinci Kâr: Fânî mal, bekâ bulur. Çünkü: Kayyûm ve Bâkî olan Cenâb-ı Hakk'a verilen ve O'nun yolunda sarfedilen şu geçici ömür, bâkiye çevrilir. Bâki meyveler verir. O vakit ömür dakikaları, âdeta tohumlar, çekirdekler hükmünde zâhiren fenâ bulur, çürür. Fakat, Âlem-i bekâda, saadet çiçekleri açarlar. Ve sümbüllenirler. Ve Âlem-i Berzahta, ziyâdar, mûnis birer manzara olurlar.

İkinci Kâr: Cennet gibi bir fiyat veriliyor.

Üçüncü Kâr: Her âza ve hasselerin, duyguların kıymeti, birden bine çıkar. Meselâ: Akıl bir âlettir. Eğer Cenâb-ı Hakk'a satmayıp belki nefis hesabına çalıştırsan, öyle uğursuz, bunaltıcı, rahatsız edici bir âlet olur ki, geçmiş zamanın hazin elemlerini ve gelecek zamanın korkutucu dehşetlerini senin bu bîçare başına yükletecek, bereketsiz ve zararlı bir âlet derecesine iner. İşte bunun içindir ki, fâsık, günahkâr adam, aklın bunaltıcı ve rahatsız edici durumlarından kurtulmak için, çoğu defa ya sarhoşluğa veya eğlenceye kaçar.

Eğer akıl, hakîkî Mâlik'ine satılsa, O'nun hesabına çalıştırılsa, öyle tılsımlı bir anahtar olur ki; şu kâinatta olan nihayetsiz rahmet hazinelerini ve hikmet definelerini açar. Ve bununla sâhibini, ebedî saâdete hazırlayan Rabbanî bir mürşit derecesine çıkar.

Meselâ, göz, bir hassedir ki, ruh bu âlemi o pencere ile seyreder.

Eğer Cenâb-ı Hakk'a satmayıp belki nefis hesabına çalıştırsan; geçici, devamsız bazı güzellikleri, manzaraları seyir ile şehvet ve heves-i nefsaniyeye bir kavvat alçaklığında bir hizmetkâr olur. Eğer gözü, gözü Yaratana satsan ve O'nun hesabına ve izni dairesinde çalıştırsan; o zaman şu göz, şu büyük kâinat kitabının bir mütâlâacısı; şu âlemdeki İlâhî sanat mucizelerinin bir seyircisi; şu küre-i arz bahçesindeki rahmet çiçeklerinin mübarek bir arısı derecesine çıkar.

Meselâ, dildeki tat alma duygusunu, hikmet sâhibi Yaradanına satmazsan, belki nefis hesabına, mide namına çalıştırsan o vakit, midenin tavlasına ve fabrikasına bir kapıcı aşağılığına iner.

Eğer rızkı veren kerem sahibi Cenâb-ı Hakk'a satsan, o zaman, dildeki tat alma duygusu, İlâhî rahmet hazinelerinin mâhir bir nâzırı ve İlâhî Kudret mutfaklarının şükreden bir müfettişi rütbesine çıkar.

İşte ey akıl! Dikkat et! Uğursuz bir âlet nerede? Kâinat anahtarı nerede? Ey göz! Güzel bak! Âdî bir kavvat nerede İlâhî kütüphanenin incelikleri araştıran, derin meseleleri kavramaya çalışan

bir nâzırı nerede? Ey dil! İyi tat! Bir tavla kapıcısı ve bir fabrika yasakçısı nerede? Rahmetin has hazinesinin nâzırı nerede?

Daha bunlar gibi başka âletleri ve âzâları kıyas etsen anlarsın ki, hakikaten mümin Cennete lâyık; kâfir Cehenneme uygun bir mâhiyet kazanır. Onların her biri öyle bir kıymet almalarının sebebi mümin imanıyla Yaradanının emânetini, O'nun nâmına ve izni dairesinde kullanmasıdır. Kâfir ise, hıyanet edip nefs-i emmâre (kötülük emreden nefis) hesabına çalıştırmasıdır.

Dördüncü Kâr: İnsan zayıftır, belâları çok. Fakirdir, ihtiyacı pek ziyâde. Âcizdir, hayat yükü pek ağır. Eğer sonsuz kudret sâhibi Cenâb-ı Hakk'a dayanıp tevekkül etmezse ve itimat edip teslim olmazsa vicdanı dâima azap içinde kalır. Neticesiz meşakkatler, elemler, teessüfler onu boğar. Ya sarhoş veya canavar eder.

Beşinci Kâr: Bütün o âzâ ve âletlerin ibadeti ve tesbîhatı ve o yüksek ücretleri, en muhtaç olduğun bir zamanda, Cennet yemişleri suretinde sana verileceğine, zevk ve keşif ehli veliler, ihtisas ve müşâhede ehli evliya ittifak etmişler.

İşte beş mertebe kârlı ticareti yapmazsan, şu kârlardan mahrumiyetten başka, beş derece zarar içinde zarara düşeceksin.

Birinci Zarar: O kadar sevdiğin mal ve evlât, perestiş ettiğin nefis ve hevâ, meftun olduğun gençlik ve hayat zâyi olup kaybolacak. Senin elinden çıkacaklar. Fakat günahlarını, elemlerini, sana bırakıp boynuna yükletecekler.

İkinci Zarar: Emânette hıyanet cezası çekeceksin. Çünkü, en kıymetli âletleri, en kıymetsiz şeylerde sarf edip nefsine zulmettin.

Üçüncü Zarar: Bütün o kıymetli insânî cihazları hayvanlıktan çok aşağı bir seviyeye düşürüp İlâhî hikmete iftira ve zulmettin.

Dördüncü Zarar: Âciz ve fakir olduğun halde, o pek ağır hayat yükünü, zayıf beline yükleyip ayrılık sillesi altında daima feryat edeceksin.

Beşinci Zarar: Ebedî hayatın esaslarını ve âhiret saadetinin levazımâtını tedârik etmek için verilen akıl, kalb, göz ve dil gibi Rahmân'ın güzel hediyelerini Cehennem kapılarını sana açacak çirkin bir şekle çevirmektir.

Şimdi satmaya bakacağız... Acaba o kadar ağır bir şey midir ki, çokları satmaktan kaçıyorlar. Yok!.. Kat'iyen ve asla! Hiç öyle ağırlığı yoktur. Zira helâl dairesi geniştir, keyfe kâfi gelir. Harama girmeye hiç lüzum yoktur. Allah'ın farz kıldığı şeyler ise, hafiftir, azdır. Allah'a kul ve asker olmak, öyle lezzetli bir şereftir ki, tarif edilmez. Vazife ise yalnız bir asker gibi Allah namına işlemeli, başlamalı ve Allah hesabiyle vermeli ve almalı, izni ve kanunu dairesinde hareket etmeli, sükûnet bulmalı... Kusur etse istiğfar etmeli: "Yâ Rab! Kusurumuzu affet... Bizi kendine kul kabul et. Emaneti almak zamanına kadar, bizi emanette emîn kıl. Âmin!.." demeli ve ona yalvarmalı..." [5]

[5] Bediüzzaman Said Nursî, Altıncı Söz.

“Şu kâinatın kapalı tılsımını açan “Âmentü billahi ve bil-yevmil âhiri” insan ruhu için saâdet kapısını açan, ne kadar kıymetli müşkül hallerden iki tılsım olduklarını; sabır ile Yaradanına tevekkül, iltica ve şükür ile rızıkların gerçek sahibi Cenâb-ı Hak’tan istemek ve dua etmek ne kadar faydalı iki ilâç olduklarını; Kur’ân’ı dinlemek, hükmüne boyun eğmek, namazı kılmak, büyük günahları terk etmek; ebedî saadet yolculuğunda ne kadar mühim, değerli, parlak bir bilet, bir âhiret azığı, bir kabir nuru olduklarını anlamak istersen, şu temsîlî hikâyeciğe bak, dinle..

Bir zaman bir asker, harp ve imtihan meydanında, kâr ve zarar deverânında pek müthiş bir vaziyete düşer. Şöyle ki:

Sağ ve sol iki tarafından dehşetli derin iki yara ile yaralı ve arkasında büyük bir aslan, ona saldırmak için bekliyor gibi duruyor. Gözü önünde de bir darağacı (idam sehpası) dikilmiş, bütün sevdiklerini asıp mahvediyor. Onu da bekliyor. Hem bu hali ile beraber uzun bir yolculuğu var. Sürgüne gönderiyor.

O biçâre, şu dehşet içinde ümitsizce düşünürken, sağ tarafından Hızır gibi hayırlı, nurânî bir zat peyda olur. Ona der:

- Ümitsizliğe kapılma! Sana iki tılsım verip öğreteceğim. Güzelce kullansan, o aslan senin emrine âmâde bir at olur. Hem o darağacı, sana keyif ve gezinti için hoş bir salıncağa döner. Hem sana iki ilâç vereceğim. Güzelce kullansan, o iki

kokuşmuş yaraların, iki güzel Gül-ü Muhammedî Aleyhissalâtü Vesselam denilen lâtif çiçeğe döner. Hem, sana bir bilet vereceğim. Onunla uçar gibi bir senelik bir yolu bir günde kesersin. İşte eğer inanmıyorsan, bir parça tecrübe et. Tâ doğru olduğunu anlayasın."

Hakikaten bir parça tecrübe etti. Doğru olduğunu tasdik etti.

Bundan sonra birden gördü ki, sol cihetinden şeytan gibi hilekâr, ayyaş, aldatıcı bir adam; çok ziynetler, süslü suretler, fanteziyeler, içkiler beraber olduğu halde geldi. Karşısında durdu. Ona dedi:

Hey arkadaş! Gel, gel beraber eğlenip işret edelim. Şu müstehcen resimlere bakalım. Şu hoş şarkıları dinleyelim. Şu tatlı yemekleri yiyelim" dedikten sonra bu uğursuz, ahlâksız adam soru sormaya başladı:

- Hâ hâ.. Nedir ağzında gizli okuyorsun?

- Bir tılsım.

- Bırak şu anlaşılmaz işi... Hazır keyfimizi bozmayalım.

- Hâ şu ellerindeki nedir?

- Bir ilâç.

- At şunu. Sağlamsın. Neyin var. Alkış zamanıdır.

- Hâ şu beş nişanlı kâğıt nedir?

- Bir bilet. Bir tayinat senedi.

-Yırt bunları. Şu güzel bahar mevsiminde yolculuk bizim nemize lâzım... der, her bir hile ile onu iknaya çalışır. Hatta o bîçâre ona biraz meyleder. Evet, insan aldanır. O da öyle bir hilekâra aldandı.

Birden sağ tarafından, gök gürültüsü gibi bir ses gelir. Der:

-Sakın aldanma! Ve o hilekâra de ki: Eğer arkamdaki aslanı öldürüp, önümdeki darağacını kaldırıp sağ ve solumdaki yaraları giderip peşimdeki yolculuğu durduracak bir çare sende varsa, bulursan; haydi yap, göster, görelim. Sonra de: Gel keyfedelim. Yoksa sus hey sersem!.. Tâ Hızır gibi bu semâvî zât dediğini desin...

İşte ey gençliğinde gülmüş, şimdi güldüğüne ağlayan nefsim. Bil!.. O bîçâre asker ise sensin ve insandır. O aslan, eceldir o darağacı, ölüm ve ayrılıktır ki, gece-gündüzün dönmesinde, her dost veda eder... Kaybolur. O iki yaradan birisi, rahatsız edici ve hadsiz bir acizlik. Diğeri elim, nihayetsiz bir fakirlik. O sürgün ve yolculuk ise, ruhlar âleminden, ana karnından, çocukluktan, ihtiyarlıktan, dünyadan, kabirden, berzahtan, mahşerden, sırattan geçer bir uzun imtihan seferidir. O iki tılsım ise, Cenâb-ı Hakk'a iman ve âhirete imandır. Evet, şu kudsî tılsım ile ölüm; mümin insanı, dünya zindanından, cennet bostanlarına, Rahmanın huzuruna götüren emre âmâde bir at ve burak suretini alır.

Onun içindir ki, ölümün hakikatini gören kâmil insanlar, ölümü sevmişler. Daha ölüm gelmeden ölmek istemişler.

Hem ölüm, ayrılık ve darağacı olan "zamanın geçmesi", o iman tılsımı ile Cenâb-ı Hakk'ın taze taze, renk renk, çeşit çeşit mucizeli nakışlarını, kudret hârikalarını, rahmet tecellîlerini, derin bir lezzetle seyir ve temâşâya vasıta şeklini alır. Evet, güneşin nurundaki renkleri gösteren aynaların değişip tazelenmesi ve sinema perdelerinin yenilenip değişmesi daha hoş, daha güzel manzaralar teşkil eder.

O iki ilaç ise biri, sabır ile tevekküldür. Yaradanın kudretine istinat, hikmetine itimattır. Öyle mi? Evet, "Kün fe yekûn" emrine mâlik "Ol! deyince her şeyi hemen var eden" bir kudrete sâhip bir Cihan Sultanına dayanan bir adamın ne pervası olabilir? Zira en müthiş bir musîbet karşısında "İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn" deyip itminân-ı kalb ile Rahîm olan Rabbine itimat eder.

Evet, kalbi marifetullah hazzı ile dolu ârif-i billah; kendi âcizliğini idraktan, Allah korkusundan lezzet alır. Evet havf (korku) da lezzet vardır. Eğer bir yaşındaki bir çocuğun aklı bulunsa ve ondan sorulsa:

"- En hoş, en lezîz ve en tatlı hâlin nedir?" Belki diyecek:"

"- Âcizliğimi, zayıflığımı anlayıp, vâlidemin tatlı tokatından korkarak, yine vâlidemin şefkatli sinesine sığındığım zamandaki hâldir." Hâlbuki, bütün vâlidelerin şefkatleri, ancak Rahmet tecellî-

sinin bir parıltısıdır. Onun içindir ki, kâmil insanlar, kendi âcizliklerini idrak edip sonsuz kudrete dayanmada ve Allah korkusunda öyle bir lezzet bulmuşlar ki, kendi kudret ve kuvvetlerinden şiddetle teberri edip, Allah'a acz ile sığınmışlar. Aczi ve havfı, kendilerine şefaatçı yapmışlar.

Diğer ilâç ise, şükür ve kanaat ile talep ve dua ve Rezzak-ı Rahîmin rahmetine itimattır. Öyle mi? Evet bütün yeryüzünü bir nimet sofrası haline getirip bahar mevsimini bir çiçek destesi yaparak o sofranın yanına koyan ve üstüne serpen sonsuz cömertlik ve kerem sâhibi Cenâb-ı Hakk'ın misâfirine, fakirlik ve ihtiyaç nasıl elîm ve ağır olabilir? Belki fakirlik ve ihtiyaç, hoş bir iştiha suretini alır. İştihâ gibi, fakrın ziyadeleşmesine çalışır. Onun içindir ki, kâmil insanlar, fakr ile övünmüşler. (Sakın yanlış anlama! Allah'a karşı fakrını hissedip yalvarmak demektir. Yoksa, fakrını halka gösterip, dilencilik vaziyetini almak demek değildir.)

O bilet, senet ise, başta namaz olarak farzları eda etmek, büyük günahları terk etmektir. Öyle mi? evet bütün ihtisas ve müşâhede ehlinin, bütün zevk ve keşif velilerinin ittifakı ile, o uzun ve karanlık ebediyet yolunda azık ve zahîre, ışık ve burak; ancak Kur'ân'ın emirlerine sımsıkı sarılmak ve yasaklarından kaçınmakla elde edilebilir. Yoksa, fen ve felsefe, sanat ve hikmet, o yolda beş para etmez. Onların ışıkları kabrin kapısına kadardır.

İşte ey tembel nefsim! Beş vakit namazı kılmak, yedi büyük günahı terk etmek, ne kadar az ve rahat ve hafiftir. Neticesi, meyvesi ve faydası ne

kadar çok, mühim ve büyük olduğunu aklın varsa, bozulmamış ise anlarsın ve o isyan ve günaha seni teşvik eden şeytana ve o adama dersin:

"- Eğer ölümü öldürüp, ayrılığı dünyadan giderip, âcizlik ve fakirliği insanlardan kaldırıp kabir kapısını kapamak çâresi varsa, söyle dinleyelim. Yoksa sus! Büyük kâinat mescidinde, Kur'ân kâinatı okuyor. Onu dinleyelim. O nur ile nurlanalım. Hidâyetiyle amel edelim. Onu dilimize vird edelim. Evet, söz O'dur, O'na derler. Hak olarak Hak'tan gelen, Hak diyen ve hakikati gösteren ve nuranî hikmeti neşreden O'dur!.." [6]

KAPALI TILSIM

"Şu dünyanın durumunu; insan ruhunun mâhiyetini; dînin kıymetini; eğer insan hayatında din olmazsa, dünyanın bir zindan olacağını; dinsiz insanın en bedbaht bir mahlûk durumuna düşeceğini; şu âlemin tılsımını açacak, insan ruhunu karanlıklardan kurtaracak "Yâ Allah!" ve "Lâ ilâhe illallah" ifadeleri olduğunu anlamak istersen, şu temsilî hikâyeciğe bak, dinle:

Eski zamanda iki kardeş uzun bir seyahate beraber gidiyorlar. Git gide tâ yol ikileşti. O iki yol başında, ciddî bir adamı gördüler. Ondan sordular:

- Hangi yol iyidir?

---

[6] Bediüzzaman Said Nursî, Yedinci Söz

O da onlara dedi ki:

- Sağ yolda, kanun ve nizama tâbi olma mecburiyeti vardır. Fakat o külfet içinde bir emniyet ve saadet vardır. Sol yolda ise serbestiyet ve hürriyet vardır. Fakat o serbestiyet içinde bir tehlike ve bedbahtlık vardır. Şimdi seçme iradesi sizindir.

Bunu dinledikten sonra güzel huylu kardeş sağ yola “Tevekkeltü alalllâh” deyip gitti. Nizam ve intizama uymayı kabul etti. Ahlâksız ve serseri olan diğer kardeş, sırf serbestlik için sol yolu tercih etti. Zahiren hafif, mânen ağır vaziyette giden bu adamı hayâlen takip ediyoruz. İşte bu adam, dereden tepeden aşıp git gide tâ boş bir sahraya girdi. Birden müthiş bir ses işitti. Baktı ki, dehşetli bir aslan, meşelikten çıkıp ona hücum ediyor. O da kaçtı. Tâ altmış metre derinliğinde susuz bir kuyuya rast geldi. Korkusundan kendini içine attı. Yarısına kadar düşüp elleri bir ağaca rast geldi, yapıştı. Kuyunun duvarında göğermiş olan o ağacın iki kökü var. İki fare, biri beyaz, biri siyah, o iki köke musallat olup kesiyorlar. Yukarıya baktı gördü ki, aslan nöbetçi gibi kuyunun başında bekliyor. Aşağıya baktı gördü ki, dehşetli bir ejderha içindedir. Başını kaldırmış otuz metre yukarıdaki ayağına yaklaşmış. Ağzı kuyu ağzı gibi geniştir. Kuyunun duvarına baktı gördü ki, ısırıcı zararlı haşarat etrafını almışlar. Ağacın başına baktı gördü ki, bir incir ağacıdır. Fakat hârika olarak muhtelif çok ağaçların meyveleri, cevizden nara kadar başında yemişleri var.

İşte bu adam, kötü anlayışından, akılsızlığından anlamıyor ki, bu âdi bir iş değildir. Bu işler

tesâdüfî olamaz. Bu acâyip işler içinde garîb sırların ve pek büyük bir işleyicinin var olduğunu intikal etmedi. Şimdi bunun kalbi, ruhu ve aklı, şu elîm vaziyetten gizli feryat ve figan ettikleri halde nefs-i emmâresi (kötülük emreden nefsi), gûya bir şey yokmuş gibi bilmezlikten gelerek, ruh ve kalbin ağlamasından kulağını kapayıp, kendi kendini aldatarak bir bahçede bulunuyor gibi o ağacın meyvelerini yemeğe başladı. Hâlbuki, o meyvelerin bir kısmı zehirli ve zararlı idi. Bir kudsî hadîste Cenâb-ı Hak buyurmuş: “Ben kulumun zannına göreyim.” Yani “Kulum beni nasıl tanırsa, onunla öyle muamele ederim.” İşte bu bedbaht adam, kötü zannı ve akılsızlığı ile gördüğünü, normal ve hakikat telâkki etti. Öyle de muamele gördü, görecek de.. Ne ölüyor ki kurtulsun, ne de yaşıyor. Böylece azap çekiyor. Biz de şu uğursuzu bu azapta bırakıp döneceğiz. Tâ öteki kardeşin hâlini anlayacağız.

İşte şu mübarek akıllı zât gidiyor. Fakat biraderi gibi sıkıntı çekmiyor. Çünkü güzel ahlâklı olduğundan güzel şeyleri düşünür, güzel hülyalar eder. Kendi kendine ünsiyet eder. Hem biraderi gibi zahmet ve meşakkat çekmiyor. Çünkü nizamı bilir, tâbi olur. Kolaylık görür. Asâyiş ve emniyet içinde serbest gidiyor. İşte bir bahçeye rast geldi. İçinde hem güzel çiçek ve meyveler var. Hem bakılmadığı için murdar şeyler de bulunuyor. Kardeşi de böyle birisine girmişti. Fakat murdar şeylere dikkat edip meşgul olmuş, midesini bulandırmış. Hiç istirahat etmeden çıkıp gitmişti. Bu zât ise, “Her şeyin iyisine bak” kaidesiyle amel

edip, murdar şeylere hiç bakmadı. İyi şeylerden iyi istifade etti. Güzelce istirahat ederek çıkıp gidiyor.

Sonra gitgide bu da evvelki biraderi gibi büyük bir sahraya girdi. Birden hücum eden bir aslanın sesini işitti. Korktu. Fakat biraderi kadar korkmadı. Çünkü hüsn-ü zannı ile ve güzel fikriyle: "Şu sahranın bir Hâkimi var. Bu aslan da o Hâkimin emri altında bir hizmetkâr olması ihtimali var" diye düşünüp teselli buldu. Fakat yine kaçtı. Tâ altmış metre derinliğinde bir susuz kuyuya rast geldi; kendini içine attı. Birâderi gibi ortasında bir ağaca eli yapıştı; havada muallak kaldı. Baktı iki hayvan, o ağacın iki kökünü kesiyorlar. Yukarıya baktı, aslan; aşağıya baktı, bir ejderha gördü. Aynı kardeşi gibi bir acayip vaziyet gördü. Bu da dehşete düştü. Fakat kardeşinin dehşetinden bin derece hafif... Çünkü güzel ahlâkı ona güzel fikir vermiş. Güzel fikir ise, ona her şeyin güzel tarafını gösteriyor. İşte bu sebepten şöyle düşündü ki: "Bu acayip işler, birbiriyle alâkadardır. Hem bir emir ile hareket ederler gibi görünüyor. Öyle ise bu işlerde bir tılsım vardır. Evet bunlar bir gizli Hâkimin emriyle dönerler. Öyle ise ben yalnız değilim; o gizil Hâkim bana bakıyor, beni tecrübe ediyor, bir maksat için beni bir yere sevk edip davet ediyor."

Şu tatlı korku ve güzel fikirden bir merak doğar ki, "Acaba beni tecrübe edip kendini bana tanıttırmak isteyen ve bu acayip yolla bir maksada sevk eden kimdir?"

Sonra tanımak merakından kalbinde tılsım sahibinin muhabbeti uyandı. Şu muhabbetten de tılsımı açmak arzusu doğdu ve o arzudan tılsım sâhibini râzı edecek ve hoşuna gidecek bir güzel vaziyet almak iradesi doğdu.

Sonra ağacın başına baktı, gördü ki, incir ağacıdır. Fakat başında binlerle ağacın meyveleri vardır. O vakit bütün bütün korkusu gitti. Çünkü kati anladı ki, bu incir ağacı bir listedir, bir fihristedir, bir sergidir! O gizli Hâkim bağ ve bostanındaki meyvelerin numunelerini bir tılsım ve bir mucize ile o ağaca takmış ve kendi misafirlerine hazırladığı yiyeceklere birer işaret suretinde o ağacı süslemiş olmalı. Yoksa bir tek ağaç, binler ağaçların meyvelerini vermez.

Sonra niyaza başladı. Tâ tılsımın anahtarı ona ilhâm oldu. Bağırdı ki:

"- Ey bu yerlerin Hâkimi! Senin bahtına düştüm. Sana sığınıyorum ve sana hizmetkârım. Senin rızânı istiyorum ve seni arıyorum!"

Bu niyazdan sonra birden kuyunun duvarı yarılıp, şâhâne nezîh ve güzel bir bahçeye bir kapı açıldı. Belki ejderha ağzı o kapı şekline girdi. Aslan o ejderha, iki hizmetkâr suretini giydiler. Onu içeriye davet ettiler. Hatta o aslan, kendisine itaatli bir at şekline girdi.

İşte ey tembel nefsim! Ve ey hayalî arkadaşım!

Geliniz. Bu iki kardeşin vaziyetlerini mukayese edelim. Tâ iyilik nasıl iyilik getirir ve fenalık nasıl fenalık getirir. Görelim, bilelim..

Bakınız, sol yolun bedbaht yolcusu, her vakit ejderhanın ağzına girmeyi beklemektedir, titriyor.

Şu bahtiyar ise, meyveli ve parlak bir bahçeye davet ediliyor.

O bedbaht elim bir dehşette ve büyük bir korku içinde kalbi parçalanıyor.

Şu bahtiyar ise, leziz bir ibret, tatlı bir korku, muhabbetli bir marifet içinde garip şeyleri seyir ve temâşâ ediyor.

O bedbaht, vahşet, ümitsizlik ve kimsesizlik içinde azap çekiyor.

Şu bahtiyar ise, ünsiyet, ümit ve arzu içinde lezzet duyuyor.

O bedbaht kendini vahşi canavarların hücumuna maruz bir mahpus hükmünde görüyor.

Şu bahtiyar ise bir aziz misafirdir ki, misafiri olduğu Mihmandar-ı Kerîm'in acayip hizmetkârları ile ünsiyet edip eğleniyor.

O bedbaht, zâhiren leziz mânen zehirli yemişleri yemekle azabının gelmesini hızlandırıyor. Zira o meyveler nûmunelerdir. Tatmaya izin var, tâ asıllarına tâlip olup müşteri olsun. Yoksa hayvan gibi yutmaya izin yoktur. (İnkâr edip) kâfir olanlar ise (dünya hayatından biraz) zevklenir, hayvanların yediği gibi yerler, (sonunda) yerleri ateştir. (Muhammed, 47/12)

Şu bahtiyar ise tadar, işi anlar, yemesini geriye bırakır, beklemekle lezzet alır.

O bedbaht kendi kendine zulmetmiş. Gündüz gibi güzel bir hakikati ve parlak bir vaziyeti, basî-

retsizliği ile kendisine karanlık bir evham, bir cehennem şekline getirmiş. Ne şefkate müstahaktır, ne de kimseden şikâyete hakkı vardır.

Mesela: Bir adam güzel bir bahçede, ahbaplarının ortasında, yaz mevsiminde, hoş bir ziyafetteki keyfe kanaat etmeyip kendini pis içkilerle sarhoş edip, kendisini kış ortasında canavarlar içinde, aç, çıplak tahayyül edip bağırmaya ve ağlamaya başlasa, nasıl şefkate lâyık değil. Kendi kendine zulmediyor. Dostlarını canavar görüp tahkir ediyor. İşte bu bedbaht da öyledir.

Şu bahtiyar ise hakikati görür. Hakikat ise güzeldir. Hakikatin güzelliğini idrak etmekle, hakikat sahibinin kemâline hürmet eder. Rahmetine müstahak olur.

İşte "Fenalığı kendinden, iyiliği Allah'tan bil" şeklindeki Kur'ân'ın hükmünün sırrı ortaya çıkıyor. Daha bunlar gibi diğer farkları mukayese etsen anlayacaksın ki, evvelkisinin nefs-i emmaresi, ona bir mânevî cehennem hazırlamış. Ötekisinin iyi ve güzel niyeti ve hüsn-ü zannı, güzel hasleti ve güzel fikri, onu büyük bir ihsan ve saâdete, parlak bir fazilete ve feyze mazhar etmiş.

Ey nefsim ve ey nefsimle beraber bu hikâyeyi dinleyen adam!

Eğer bedbaht kardeş olmak istemezsen ve bahtiyar kardeş olmak istersen, Kur'ân'ı dinle ve hükmüne itaat et! Ona yapış ve ahkâmıyla amel et!

Şu temsîlî hikâyede olan hakikatleri eğer anladınsa; dinin, dünyanın ve imanın hakikatini ona

tatbik edebilirsin. Mühimlerini ben söyleyeceğim. İncelerini sen kendin çıkar.

İşte bak, o iki kardeş ise:

Biri, mümin ruh, sâlih kalbidir.

Diğeri, kâfir ruh, fâsık kalbidir.

O iki yoldan; sağ Kur'ân ve iman yoludur. Sol ise, isyan ve küfran yoludur.

O yoldaki bahçe, insan cemiyeti içinde geçici içtimaî hayattır ki, hayır ve şer iyi ve fenâ, temiz ve pis şeyler beraber bulunur. Akıllı insan "İyisini al, kötüsünü bırak" kaidesiyle amel eder, kalb selameti ile gider.

O sahra ise, şu arz ve dünyadır.

O aslan, ölüm ve eceldir.

O kuyu, insan bedeni ve hayat müddetidir.

O altmış metre derinlik, ortalama ömür olan altmış seneye işarettir.

O ağaç ise, ömür müddeti ve hayat maddesidir.

O siyah ve beyaz iki hayvan gece ve gündüzdür.

O ejderha ise, ağzı kabir olan berzah yolu ve uhrevî koridordur. Fakat o ağız mümin için zindandan bir bahçeye açılan bir kapıdır.

O muzır haşarât ise, dünyevî musibetlerdir. Fakat mümin için, gaflet uykusuna dalmamak için tatlı ilâhî ikazlar ve Rahmanî iltifatlar hükmündedir.

O ağaçtaki yemişler ise dünyevî nimetlerdir ki, Cenâb-ı Hak, onları âhiret nimetlerine bir liste, hem ihtar edici, hem benzerleri, hem Cennet meyvelerine müşterileri davet eden numuneler suretinde yapmış.

O ağacın birliğiyle beraber, muhtelif başka başka meyveler vermesi ise İlâhî Kudretin mührüne, İlahi Rububiyetin damgasına ve İlâhî saltanatın turrasına işarettir. Çünkü "Bir tek şeyden, her şeyi yapmak" yani bir topraktan bütün nebâtat ve meyveleri yapmak; hem bir sudan bütün hayvanatı yaratmak; hem basit bir yemekten bütün hayvanî cihazları îcat etmek; bununla beraber "Her şeyi bir tek şey yapmak" yani canlı bir varlığın yediği gayet muhtelif cinslerdeki yiyeceklerden, o canlıya hususî bir et yaratmak, bir cilt dokumak gibi sanatlar, Cenâb-ı Hakk'ın has mührüdür. Hususî damgasıdır. Taklit edilmez turrasıdır. Evet bir şeyi her şey ve her şeyi bir şey yapmak, her şeyin Yaradanına has ve her şeye kudreti yeten Zâta mahsus bir nişandır, bir âyettir.

O tılsım ise, iman sırrı ile açılan yaratılış hikmetinin sırrıdır.

O anahtar ise: "Yâ Allah!" "Lâ ilâhe illallah!" "Allahü lâ ilâhe illâhû, El'Hayy'ül-Kayyum"dur.

O ejderha ağzının bahçe kapısına dönmesi işarettir ki:

Kabir: Dalâlet ve tuğyan ehli azgın ve sapkınlar için, vahşet ve nisyan (unutma) içinde zindan gibi sıkıntılı ve bir ejderha karnı gibi dar bir mezara açılan bir kapı olduğu halde, Kur'ân ve iman

ehli için dünya zindanından, ebedî bostana; imtihan meydanından Cennet bahçelerine; hayat zahmetinden Rahmân'ın rahmetine açılan bir kapıdır.

O vahşî aslanın mûnis bir hizmetkâra dönmesi ve emre âmâde bir at olması ise işarettir ki ölüm ehl-i dalâlet için bütün sevdiklerinden elîm ve ebedî bir ayrılıktır. Hem kendi yalancı cennetlerinden çıkıp vahşet ve yalnızlık içinde mezar zindanına girip hapsolmak olduğu halde, ehl-i hidayet ve ehl-i Kur'ân için öteki âleme gitmiş eski dost ve ahbaplarına kavuşmaya vesîledir. Hem hakîkî vatanlarına ve ebedi saadet makamlarına girmeye vasıtadır. Hem dünya zindanından cennet bostanlarına bir davettir. Hem Rahman-ı Rahîm olan Cenâb-ı Hakk'ın fazl ü kereminden, kendi hizmetine karşılık ücret almaya bir nöbettir. Hem hayat vazifesinin külfetinden bir terhistir. Hem ubûdiyet ve imtihanın talim ve talimatından bir paydostur.

Hâsılı: Her kim fânî hayatı esas maksat yapsa zâhiren bir cennet içinde olsa da, mânen Cehennemdedir. Her kim bâki hayata ciddi yönelmiş ise, dünya ve âhiret saadetine mazhardır. Dünyası ne kadar fena ve sıkıntılı olsa da dünyasını, Cennetin bekleme salonu hükmünde gördüğü için hoş görür, tahammül eder, sabır içinde şükreder..." [7]

KÖTÜLÜK NEFSİNDEN,

---

[7] Bediüzzaman Said Nursî, Sekizinci Söz

İYİLİK ALLAH'TANDIR

"Sana gelen her iyilik Allah'tandır, sana gelen her kötülük de kendindendir." (Nisa, 4/79)

"Ey zayıf olduğu halde mağrur ve işlemediği işler ve yapmadığı şeylerle iftihar eden bîçare insan! Senin övünmeye ve gururlanmaya hiç hakkın yok. Çünkü senin nefsinde, kusur ve şerden başka bir şey yoktur. Eğer hayır olsa da, o hayır cüzî iraden gibi cüzîdir. Lâkin deme ki, şerrim de cüzîdir. Hayır sen, o cüzî iraden ile küllî bir şerri işleyebilirsin. Çünkü sen işlediğin bir kusur ile, senin maksadına yönelen diğer sebeplerin çalışmalarının neticelerini hükümden düşürerek küllî bir zarara sebep ve daimî bir utanca müstahak olursun. Hakikat böyle iken, şeytanın bir cihette talebesi olan nefsin, hükmün aksine olarak hayrı küllî, şerri cüzî tasavvur eder, firavunlaşır.

Bilir misin misâlin neye benzer?

Mağrur ahmak bir adam, bir gemi ile ticaret eden bir cemaate ortak olur. O cemaatin her biri bir kısım sermaye verip, gemide bir vazifeyi üzerine alır. Herkes kendi vazifesini ifâ eder. Yalnız o mağrur, geminin hareketine sebep olan vazifesini terk ederek geminin batmasına sebebiyet verir. O cemaatin hepsi bin lira zarar ederler. Ona denildi:

- Hak olan odur ki, bütün zararı sen çekeceksin. Çünkü bizim çalışmalarımızı da boşa giderdin.

O dedi:

- Yok, kabul etmem. Belki bu zarar taksim edilerek hissem miktarınca çekebilirim.

Sonra, ikinci seferde, o da onlar gibi vazifesini yerine getirdi. Bir milyon lira kazandılar. Dediler ki:

- Zarar vazifeye bakar. Kâr, sermayeye bakar. Öyle ise sermaye nispetinde taksim edelim.

- O mağrur dedi ki:

- Yok, belki bütün kâr benimdir. Çünkü gerçi evvelce zarar sana aittir, demiştiniz, ben kabul etmemiştim. Öyle ise, bütün kâr da bana olmalı.

O vakit ona denildi:

- Ey câhil! Bir şeyin varlığı, bütün parçaların ve şartların varlığına bağlıdır. Öyle ise onun vereceği meyve ve netice bütün varlık sebeplerine verilir. Kâr, varlığın meyvesidir. Zarar ise yokluğun meyvesidir. Hâlbuki bir şeyin yokluğu tek bir parçanın yokluğu ile veya bir şartın yok olması ile oluyor. Öyle ise, yokluğun neticesi, yok olmanın sebebine verilecektir.

Hâsılı: Senin övünmeye ve gururlanmaya hakkın yoktur. Çünkü:

Evvelâ: Şer senden, hayır ise başkasındandır.

İkinci olarak: Şerrin küllî, hayrın cüzîdir.

Üçüncü olarak: Sen, yaptığın hayrın ücretini, daha yapmadan önce almışsın. Belki bütün hasenatın (iyiliklerin) seni, Müslüman bir insan yapan Cenâb-ı Hakk'ın ihsanlarına karşı binde birine de mukabil gelmez. Öyle ise, daha gururun nedendir? Övünmen neden ileri geliyor?

İşte bu sırdandır ki, cennete girmek, tamamen Cenâb-ı Hakk'ın fazl ü keremindendir. O dehşetli cehennem, amelin cezasıdır ve adaletin tâ kendisidir. Çünkü insan, cüzî bir şer ile, küllî ve daimî bir cinayet işleyebilir.

Dördüncü olarak: Hayır, o vakit oluyor ki, Allah için ola... Eğer Allah için olsa, o vakit kati O'nun izniyledir. Muvaffak kılmak O'na aittir. Minnet O'nadır. Senin hakkın, şükürdür, övünmek değildir. Çünkü övünmek; gösteriş ve riya ile olur. Riyâ ise, hayrı şer eder. Şer ile iftihar edersen et. İşte bu hakikati bilmediğindendir ki, nefsinden mağrur, başkalara da gururlu oldun.

Hem sen, bir cemaatin hasenatını tutuyorsun. O hasenâtı, iş yapan tek şahsa vermekle firavunluğa vâsıta ve vesîle oluyorsun. Belki Allah'ın malını ve fiillerini, sebeplere ve tağutlara (putlara) taksim ediyorsun.

Hem şu câhilliktendir ki; nefsin ile sana ait olan kötülükleri, kadere vererek mesuliyetten kaçıyorsun.

Hem âyetle sabit olan Cenâb-ı Hakk'ın sırf fazl ü kereminin feyzinden olan hasenatı kendi nefsine veriyorsun. Tâ işlemediğin şeylerle övülüp medhe-dilesin. Kur'ân'ın şu edebi ile edeplen. Kur'ân-ı Kerim diyor ki: *"Sana gelen her iyilik Allah'tandır, sana gelen her kötülük de kendindendir."* (Nisa, 4/79). Malına sahip ol. Başkasının malını gasbetme. Hem Kur'ân-ı Kerim diyor ki: *"Kim kötülük yaparsa sadece onun dengiyle cezalandırılır."* (En'am, 6/160). Mâdem ki, hasene

(iyilik) on misline çıkar. Seyyie (kötülük) nefsinde, birde münhasır kalır. Sen de haseneden doğan muhabbeti, iyiliği yapana ve alâkalılara teşmil et. Ayıplarından göz kapa. Kötülükten doğan düşmanlığı, kötünün akrabalarına ve kötünün iyi sıfatlarına taşırma. Kur'ân'ın bu yüce adaleti ifade eden edebi ile edeplen! Kur'ân'ın edebiyle edeplenmeyenin zamanın sillesiyle edepleneceği muhakkaktır."[8]

EY KURU ÇUBUK!

"O ettiklerine sevinen, yapmadıkları şeylerle (yapmış gibi) övülmeyi sevenlerin, (onacaklarını) sanma! Onların azaptan kurtulacaklarını sanma. Onlar için acı bir azap vardır." (Âl-i İmrân, 3/188)

"Ey övünmeye meftun, şöhrete müptela, methe düşkün, bencillikte eşsiz sersem nefsim! Eğer binler meyve veren incirin kaynağı olan küçücük bir çekirdeği ve kendisine yüz salkım takılan üzümün siyah kurucuk çubuğu; bütün o meyveleri, o salkımları kendi hünerleri olduğu ve onlardan istifade edenler o çubuğa, o çekirdeğe medih ve hürmet etmek lâzım olduğu, hak bir dâva ise, senin de sana yüklenen nimetler için övünmeye, gururlanmaya belki bir hakkın olur. Hâlbuki sen, daima zemme (yerilmeye) müstahaksın. Zira o çekirdek ve o çubuk gibi değilsin. Senin cüzî bir iraden bulunmakla, o nimetlerin kıymetlerini övünmekle noksanlaştırıyorsun. Gu-

---

[8] Bediüzzaman Said Nursî, *Mesnevî-i Nuriye*

rurunla tahrip ediyorsun, küfranınla, nankörlüğünle iptâl ediyorsun ve sahip çıkmakla gasp ediyorsun. Senin vazifen övünmek değil, şükürdür. Sana layık olan şöhret değil, tevazudur. Utanç hissiyle dolu olmaktır. Senin hakkın medih değil, istiğfardır, nedâmettir. Senin olgunluğun, bencillikte değil, hakperestliktedir. Evet sen benim cismimde, âlemdeki tabiata benzersin. İkiniz hayrı kabul etmek, şerre merci olmak için yaratılmışsınız. Yani fâil ve kudret kaynağı değilsiniz. Belki fiilleri kabul etme durumundasınız. Yalnız bir tesiriniz var: O da, mutlak hayırdan gelen hayrı, güzel bir surette kabul etmemenizden dolayı şerlere sebep olmanızdır.

Hem siz birer perde yaratılmışsınız. Tâ güzelliği görülmeyen zâhirî çirkinlikler size isnat edilip mukaddes ilâhî Zât'ın tenzîhine, takdisîne vesile olasınız. Hâlbuki bütün bütün yaradılış vazifenize zıt bir suret giymişsiniz. Kabiliyetsizliğinizden hayrı şerre çevirdiğiniz halde, Yaradanınızla güya iştirak edersiniz. Demek, nefisperest, tabiatperest gayet ahmak, gayet zâlimdir."[9]

HİKMETİN MAHSULÜ

"Biz Kur'ân'dan, müminlere şifâ ve rahmet olan şeyler indiriyoruz." (İsrâ, 17/82). *"Biz ona (o Muhammed'e) şiir öğretmedik, (şiir) ona yakışmaz da."* (Yâsin, 36/69)

[9] Bediüzzaman Said Nursî, 18. Söz.

“Kur’ân-ı Hakim ile felsefe ilimlerinin hikmetlerini, mahsûlünü, ibret derslerini, ilimlerinin derecelerini mukayese etmek istersen şu gelecek sözlere dikkat et!

İşte Kur’ân, bütün kâinatta âdiyât (âdî, normal şeyler, alıştığımız için hârikulâdeliklerini göremediğimiz sathî mâlumatımıza bağlı şeyler) nâmıyla yâd olunan, hârikulâde, birer kudret mucizesi olan varlık üstündeki âdet ve ülfet perdesini, keskin beyanları ile yırtıp, o acîb hakikatleri, şuur sâhiplerine açıp ibret nazarlarını üzerlerine çekerek, akıllara tükenmez bir ilim hazinesi açar. (Kur’ân’ın incire, zeytine yemin etmesi, insanların yaratılışına dikkati çekmesi bu sebeptendir.)

Felsefe hikmeti ise, bütün hârikulâde olan kudret mucizelerini, âdet perdesi içinde saklayıp, câhilâne ve lâkaydane davranıp, üstünden bakıp geçer. Yalnız hârikulâdelikten düşen, intizamdan dışarı çıkan ve üstün yaratılıştan sükût eden nâdir fertleri nazar-ı dikkate arz eder, onları birer ibretli hikmet diye takdim eder. Meselâ; kudretin bütün mucizelerini kendinde toplayan insanın yaradılışını, bilinen şeyler diye lakaytlıkla bakar. Fakat insanın olgun ve üstün yaratılışından çıkmış, üç ayaklı yahut iki başlı bir insanı, harika ve garip görme havasında bir velvele ile ibret nazarlarına teşhir eder. Meselâ, en hoş ve umumî bir rahmet mucizesi olan bütün yavruların gayb hazinesinden muntazam olarak beslenip gözetilmelerini âdî (normal ve malum bir mesele) görüp, küfran ve nankörlük perdesini üstüne çeker. Fakat, intizamdan çıkmış, kabilesinden uzak kalmış, yalnız

olarak gurbete düşmüş, denizin altında olan bir böceğin bir yeşil yaprakla beslenmesini görür, ondan tecelli eden lütûf ve keremle orada bulunan balıkçıları ağlatmak ister. (Amerika'da aynen bu hadise olmuştur.) İşte Kur'ân-ı Kerim'in ilim, hikmet ve marifet-i İlâhiye cihetiyle servet ve zenginliğini; felsefenin de ilim, ibret ve marifetullah cihetindeki fakirliğini ve iflâsını gör, ibret al!

İşte bu sırdandır ki, Kur'ân-ı Hakîm, nihayetsiz parlak, yüksek hakikatleri içinde topladığından, şiirin hayallerinden müstağnîdir.

Şiir, küçük ve sönük hakikatleri, büyük ve parlak hayâllerle süslendirip beğendirmek ister. Hâlbuki Kur'ân'ın hakikatleri; o kadar büyük, âlî ve parlaktır ki, en büyük ve parlak hayâl, o hakikatlere nispet edilse; gayet küçük ve sönük kalır. Meselâ: *"O gün göğü, kitapları dürer gibi düreriz."* (Enbiya, 21/104) ve *"Sura üflendi. İşte onlar kabirlerinden (kalkıp) Rablerine koşuyorlar. Dediler: - Vah bize, bizi yattığımız yerden kim kaldırdı? İşte Rahmân'ın va'dettiği şey budur. Demek peygamberler doğru söylemiş! O sadece korkunç bir sesten ibarettir; (O ses yeni bir hayat başlatır.) hemen onlar toplanmış, huzurumuza getirilmişlerdir."* (Yâsin, 36/51-53) gibi hadsiz hakikatler buna şâhittir.

Âyetlerin bahsettikleri hakikatler, şiirlerin bahsettikleri hayâllerden pek geniş ve pek yüksektir. Bu itibarla âyetler şiir sayılmamıştır. Hem de âyetler, sahibinin işlerinden ve fiillerinden bahseder. Şiir ise, fuzulî olarak başkasından bahseder. Hem de, ekseriyetle âdî, normal sayılan ve ince ve

derin gerçekleri saklayan şeylerden âyetlerin bahsi hârikulâdedir. Şiirin ise, harikulâdelerden bahsi bile âdidir.

Kur'ân'da üzerlerine yemin edilen ecram-ı ulviyye ve süfliyye (zerreden seyyarelere kadar) âyetlerle hep gözler önüne serilmiştir. Dikkatleri bunlara çevirmekle âyetler bunları tefekkür edip düşünmekten gaflet edenleri daima ikaz ederler.

Evet Kur'ân'daki yeminler, gaflet uykusuna dalanlara "kar'ul-asâ" (başa çalınan, vurulup ikaz edilen asâ, sopa) dır.

İnsanları, fikren dalâlete atan sebeplerden biri; ülfeti (alıştıkları şeyleri) kendilerine malûm bilirler. Hatta ülfet dolayısıyla âdet haline gelmiş malum şeylere iyice dikkat ederek inceleyip bakmaz, dolayısıyla ehemmiyet vermezler. Hâlbuki ülfetlerinden dolayı malum zannettikleri o âdî şeyler birer hârika ve birer kudret mucizesi oldukları halde, ülfetin sevkiyle onları ince ince ele alıp derinliğine dalmaya lüzum duymazlar. Onları dikkate almadıkları için, onların üstünde olan seyyâl tecellilere "İm'an-ı nazar" etmezler. Bunların hâli, deniz kenarında durup, denizin içerisindeki hayvanata ve diğer garip hallerine bakmayarak yalnız rüzgârla meydana gelen dalgalara ve güneşin şuâlarından peyda olan parıltısına dikkat etmekle denizlerin mâliki olan Allah'ın azametine delil getiren adamın hâli gibidir. İnsanların arza ait bilgileri, ülfete bağlıdır. Ülfet ise, "cehl-i mürekkebi" (katmerli cehâlet, kara câhillik) üstüne serilmiş bir perdedir. Hakikate bakılırsa zannettikleri ilim, cehildir. Bu sırra binâendir ki, Kur'ân,

âyetleriyle insanların nazarını, ülfet ve ünsiyet ettikleri fakat inceliğinden habersiz oldukları gözleri önündeki şeylere çeviriyor. Âyetler, yıldızlar gibi ülfet perdesini deler, atar. İnsanın kulağından tutar, başını eğdirir. O ülfetin altındaki harikulâde mucizeleri o âdiyat içerisinde gösterir.

"İnsan (bir kere) yiyeceğine baksın (nasıl) biz suyu döktükçe döktük. Sonra toprağı güzelce yardık. Orada bitirdik: Tane(ler), üzüm, yoncalar.. Zeytinler, hurmalar.. iri ve sık ağaçlı bahçeler.. meyveler ve çayırlar; sizin ve hayvanlarınızın geçimi için." (Abese, 80/24-32). *"Bakmıyorlar mı develere, nasıl yaratıldı? Göğe, nasıl yükseltildi? Dağlara, nasıl dikildi? Yere, nasıl yayılıp, döşendi? (Ey Muhammed), sen öğüt ver, çünkü sen ancak öğüt verensin. Onların üzerinde zorlayıcı değilsin."* (Gaşiye, 88/17-22)[10]

---

[10] Bediüzzaman Said Nursî, *Mesnevî-i Nuriye - Şemme*

GÜZELLİKLER MÜTEVAZİ VE GÜRÜLTÜSÜZ

A.N.T.

Renk, pembelerin en güzeli.. ufacık yaprakları zevk ve ahenk ile dizilmiş bir minyatür çiçek!.. Altındaki yapraklar bu güzel eseri teşhir eden eller...

Dikkat ettim; ne çiçekte sizi baştan ayağa istihfaf eden mağrur, şeytanca gülümseme, ne yapraklarda sun'î bir eda.. her şey o kadar tabiî ki...

Bu çiçek sanki toprağın nazlı, ince mânâlı bir tebessümü.. neler söylemiyor ki.. ince fakat güzel bir yüze ve göze kendi kendine yerleşen ve sinen bir tebessüm; insana ferah veren, iç açan bir melek gülümsemesi.

Güneş, sessiz sessiz yükseliyor; ay gürültüsüz bir gök yüzü seyahati yapıyor; yıldızlar sükûn içinde pırıldıyor.

Dağlar sakin, sessiz, azametinden utanmış gibi sise bürünmüş.

Bütün hayat veren büyüklükler, güzellikler ne kadar mütevazı, ne kadar gürültüsüz. Ağaçlar gürültüsüz boy atmış; toprak, bu güzellikleri bize veren hazine, belki insan ruhunda bir minnet ıztırabı oluştururum diye bir an başını kaldırıp mağrur ve şeytanca gülümsemiyor.

Onda evlâdının üzerine eğilen ve bütün saadetini ona hizmette bulan bir ananın şefkatli, bahtiyar tebessümünü görmemek kabil değil.

Bu pembe çiçek işte onun bu tebessümü idi.

DEVENİN YARATILIŞI

Çöl denince aklı hemen kum tepeleri, yakıcı güneş, kaktüs ağaçları, vahalarda bir iki palmiye ve develer gelir. Yani, deve ve çöl birbirinden ayrı düşünülmeyen iki kavramdır. Devenin bütün anatomi fizyolojisi zaten tamamen çöl hayatına uygun olarak yaratılmıştır. Şöyle ki; uzun kirpikli gözleri

çizgi gibi ensiz bol kıllı ve istendiğinde kapatılabilecek tarzda etrafı adale ile mücehhez burnu, onun kum fırtınalarında dahi görüşünün ve nefes alışverişinin bozulmasını engeller. Yani rahat görür ve rahat nefes alır. Üst dudağının yarık olması onun çölde bol bulunan fakat dikenli olan nebatları yiyebilmesini temin eder. Uzun boynu ve bacakları gövde hacmine oranla geniş bir yer kaplarlar ve böylelikle fazla ısı vücudundan atılabilir. Ayrıca hörgücünden tutun da, vücudunun bütün aksamı, kubbemsi veya yassı şekilde olması sebebiyle güneş ışığında daima güneş nereden gelirse gelsin, vücudunun bir tarafı gölgede kalarak, fazla ısınmaktan korunmuş olur. Ayrıca yerdeki kumlardan gelen infrarat ışınlar (sıcaklık)'dan da hem vücudunun bu yapısı ile ve hem de uzun bacakları ve ayak tabanlarında geniş ve bol yağlı yastıkçıkların bulunması ile sıcaktan vücudu korunmuş olur. Ayak tabanlarının böyle geniş olmasının bir sebebi de yumuşak çöl kumuna ayaklarının gömülmemesi için olsa gerekir. Devenin derisi kısa ve sık tüylüdür. Bu sayede hem gündüzün güneşin sıcaklığından hem geceleri soğuktan korunmuş olur. Ayrıca vücudunun sıcaklığı gece gündüz sabit olmayıp, gündüz 40 dereceye çıkar gece 34 dereceye kadar düşebilir. Böylece sıcak ve soğuğa karşı mukavemeti artmış olur.

Devenin susuzluğa karşı olan mukavemeti dillere destandır. Şöyle ki; deve su kaybettikçe kanını sulandırmak için vücudun hücreleri arasındaki suyunu çeker; sonra su bulduğunda bu suyu yerine koyarak adeta suya atılmış bir sünger

gibi şişer. Ve ağırlığının dörtte biri kadar suyu kaybedip tekrar alabilir. Bir defada, 10 dakikada yüz litre ve daha fazla suyu içebilen develer çok görülmüştür. Avustralya'da hiç su verilmeden bazı develer 34 gün dayanabilmişlerdir. Bu sırada hayvanların çiğli ve yeşil bitkileri yemelerine müsaade edilmiştir. Knut Schmitt Nielsen tamamen kuru besinle yapılan bir yolculukta ise, develer birkaç hafta susuz yaşayabilmişlerdir. Başka bir araştırmada çölde gölgede 40 derece sıcakta iki deve 16 gün müddetle susuz bırakılarak ilim adamları tarafından müşahede edilip bu dayanıklılığın sebepleri araştırılmıştır. Buna göre: Devenin idrar kesesindeki idrarın suyu geri emilmekte üre gibi azotlu maddeler de rahatlıkla parçalanıp yeniden kullanılabilmektedir. Ayrıca devenin derisi çok az terler. Burnunun yapısı ise daha da manidardır. İnsanlarda takriben 10 cm karelik bir yüzeye sahip olan burun mukozası develerde 100 kat daha büyüktür. Her nefes alışta burundan geçen hava nemlendirilmektedir. İnsan her nefes verişte 16 mg litre su kaybeder. Ancak çok büyük ve kıvrımlı bir burun mukozası bahşedilmiş olan deve her nefes verişte solunum havasındaki nemin % 66'sını tekrar geri emebilmektedir. Bu mekanizmanın nasıl olduğunu çözmeye çalışan ilim adamları, bundan faydalanarak (bunu taklit ederek) sıcak yerlerde az su ile çalışabilir klimalar yapmak istemektedirler. Âlimlerin anlayamadığı bu mükemmel sistemin şuursuz tabiat ve sebepler tarafından kafa kafaya verilip tesadüfen meydana getirilmeleri hiç mümkün müdür?

Bir deve vücud ağırlığının % 25 suyunu kaybetmesine karşılık rahatsız olmadığı halde; insan vücut ısısının % 12'sini kaybetse şoka girip ölebilir. Bu esnada insanın kanı koyulaşır (vizkosite artar) kalp, kanı pompalamakta güçlük çeker. Diğer memelilerde alyuvarlar yuvarlak olduğu halde, devenin alyuvarları yumurta biçimindedir. Bu şekilde devenin kanının akışkanlığını arttırıcı bir faktördür. Ayrıca devenin midesinde içi her vakit sulu bir usare ile dolu yedek "su cepleri" vardır.

HÖRGÜÇ

Deve denince akla hemen hörgüç gelir. Bilindiği gibi tek ve çift hörgüçlü iki tip deve vardır. Hörgüç yağla doludur. Arap develerinin hörgüçlerinde takriben 45 kg kadar yağ vardır. Bu yağın suya dönüştürüldüğü doğru ise de, deve yağı yakmakla susuzluğunu gidermede pek kazançlı sayılmaz. Çünkü, yağın her 45 gramından 500 mg su çıkabilir. Bunun için de çok oksijen gereklidir. Bu ilave oksijeni elde etmek için de fazla teneffüs etmek gerekir; işte bu teneffüs esnasında da toplam 50 lt'den fazla su havaya atılmaktadır, ki bu da yağdan elde edilen su kadardır.

ÇÖLLEŞMEYE KARŞI DEVE

Nairobi'de çölleşme tehlikesi ile karşı karşıya bulunan bazı bölgelerin kurtarılması için, develerden faydalanılacak. Araştırmacılar, bu bölgelerdeki büyük baş hayvanların kademe kademe develerle değiştirilmesi icap ettiğini belirtiyorlar.

Araştırmacılara göre büyük ve küçük baş hayvanlar, bitkileri dibinden yedikleri gibi toprağı da eşeleyerek, köke zarar verip bitkinin tamamen kurumasına yol açıyorlar. Ancak develer bitkilerin sadece yaprakları ile filizlerini yiyor ve dibini eşelemiyorlar. Ayrıca develer oldukça fazla süt veriyorlar. Çölleşme uzmanı Daniel Stiles, develerin çöller meydana geldikten sonra ortaya çıktıklarını belirterek "Develer daha önce ortaya çıksalardı çöl diye bir şey olmazdı" dedi. Geçen yüzyıllarda yapılan araştırmaların develerin önemini ispat ettiğini belirten Stiles, develerin, geleceğin hayvanları olduğunu belirtti. Çöllerin yayılması konusundaki incelemeler, yarı çöl olan Kuzey Kenya'da yapılıyor. Bu bölgedeki kabileler geleneksel olarak büyük baş hayvan yetiştirmeyi yeğliyorlar. [1]

İNCİR VE ZEYTİNE YEMİN

Ve't-tîni ve'z-zeytûn yemini ile Cenâb-ı Hak, incir ve zeytine dikkati çekerek; kudretinin büyüklüğünü ve rahmetinin kemalini ve büyük nimetlerini ihtar ederek; esfel-i sâfilin tarafına giden insanın yüzünü o taraftan çevirip, şükür, fikir, iman ve amel-i salih ile tâ a'lâ-yı illiyine kadar manevî yükselişlere mazhar olabileceğine işaret ediyor. Nimetler içinde incir ve zeytinin seçilmesinin sebebi; o iki meyvenin çok mübarek ve faydalı olması ve yaratılışlarında da dikkat ve nimete sebep çok şeyler bulunmasıdır. Çünkü içtimaî ve ticarî hayatta, aydınlatmada ve insana gıda olma-

[1] Hürgün, 19.10.1985

da zeytinin en büyük bir esas teşkil ettiğini idrâklara takdim ettiği gibi, incirin yaratılışının da (zerre kadar bir çekirdekten koca incir ağacının cihazatını saklayıp yerleştirmek gibi) bir harika kudret mucizesi gösterdiğini; yenmesindeki menfaatlerin ve pek çok meyvelere muhalif olarak devamında ve daha sair faydalarındaki ilâhî nimetleri yemin ile hatıra getiriyor. Buna mukabil insana, iman ve amel-i salih kazanması ve esfel-i safiline düşmemesi için bir ders veriyor.

ZERRELERE YEMİN

Kur'ân'ın her asra ve her asırdaki her tabaka insana hitap eden orijinal ifadeleri, tercüme ile belli zaman ve anlayış kalıpları içinde dondurulmuş olur. Mesela: Zariyat sûresinin ayetleri eski tefsirlerde şöyledir: 1- O tozup savuran rüzgârlara, 2- Arkasından ağır su taşıyan bulutlara, 3- Arkasından kolayca akıp giden gemilere (veya bulutlara ve yıldızlara), 4- Arkasından işleri (kullara) bölen meleklere yemin olsun ki; 5- Muhakkak size va'dolunanlar bir gerçektir. 6- Şüphesiz ki hesap vuku bulacaktır. (Herkes amelinin karşılığını görecektir.)

Birinci âyetteki zerreler rüzgârlar olarak ele alınmış. Hâlbuki bugün zerre atom mânâsınadır. Atomların tozarması da elektron akımıdır. İkinci âyette yük yüklenenlere kasem edilmiş, bu mânâ yük taşıyan bulutlar olarak anlaşılmıştır. Ama bugünün anlayışı içinde negatif elektrik yükünü taşıyanlardır. Üçüncü ayette, kolayca cereyan eden-

ler ifadesi, yelkenli gemiler, bulutlar ve yıldızlar olarak anlaşılmıştır. Hâlbuki bugün biz bundan bakır teller içinde 300.000 kilometreye yakın bir hızla akan elektrik akımını da anlıyoruz. Dördüncü ayette emri, işi taksim edenler ifadesi, işleri kullara bölen melekler diye anlaşılmıştır. Hâlbuki baraj ve santrallerde üretilen enerjinin taksimi ile de alâkalıdır. Önceki asırlarda öldükten sonra dirilmeye yukarıda verilen mânâ ispat yönünden yeterli idi. Fakat günümüzün insanına ölmüş ve zerre zerre dağılmış insanların cesetlerini ikinci defa diriltilmesine delil getirirken, Cenâb-ı Hakk'ın atomlar ve elektronlar üzerindeki ilim, kudret ve hâkimiyetinin açıkça gösterilmesi sonra da; "En küçük zerrelerde, Kahhar kudretiyle, sonsuz ilmiyle hakim olan Allah elbette öldükten sonra sizin zerrelerinizi bedenlerinizde toplamaya muktedirdir" diye bu mânânın takdim edilmesi daha uygundur. Hem de rüzgâr yelkenli gemi ve gemiye yüklenilen yük mânâsı âyetlerdeki atıf harfleri yönünden de elektrik mânâsı kadar uygun değildir. Çünkü üç tane "Fe" harfiyle atfedilmiştir.

Ard arda intizamlıca meydana gelen durumlarda bu harfle atıf yapılır. Çünkü "fe" harfi tertip ve takip içindir. Rüzgâr çıkınca hemen gemiyle yola çıkılmayabilir de.. Hâlbuki elektrikte durum çok uygun düşmektedir. Eğer birinci anlayış birkaç asır önce tercüme edilip takdim edilseydi, Kur'ân'ın orijinal şeklinin muhafaza ettiği mânâlar yok olacaktı. Bu âyetleri elektriğin mahiyet ve fonksiyonunu nasıl veciz bir şekilde ifade ettiğini görmek için basit bir düşünce kâfidir. Allahü

Teâlâ buyuruyor ki: "Zerrelerin tozarıp, yani saniyede 300.000 kilometre hızla esen elektrikî rüzgârın, elektronları çekirdekten ayırıp hamule yani negatif yük elektriğe yükleyerek kolayca cereyan etmesi neticesinde emrin taksim edilmesi, yani barajlarda ve santrallerde üretilen enerjinin çeşitli makineler ve çeşitli işlere taksimi yahut verilen emir ve kumandaların organlara ve makinelere ulaştırılması nasıl doğru ise; yani siz bugünün insanları, nasıl bunları keşfedip öğrenebildiyseniz; vaat olunanlarda, yani İslâmiyet'in muzaffer olacağı ve öldükten sonra dirilmenin hakkında verilen haberler de öylece doğrudur. Ve mutlaka hesaba çekilecek ve karşılık göreceksiniz."

YENİ DÜNYADA BİR GECE

(Allah'a Yaklaştıran Yalnızlık)

Bir akşam Niagara Şelalesi'nden biraz uzakta bir orman içinde yolumu şaşırmıştım; az sonra etrafımda günün söndüğünü gördüm ve Yeni Dünya çöllerinde güzel bir gece manzarasını, bütün yalnızlığı içinde, tattım. Güneş battıktan bir saat sonra, ay karşı ufukta ağaçların üstünde kendini gösterdi. Bu geceler kraliçesinin kendisiyle beraber doğudan getirdiği güzel kokulu bir rüzgâr, ormanlar içinde serin bir nefes gibi önünde koşuyor sanılırdı. Bu münzevî yıldız yavaş yavaş gökte yükseldi. Bazen sükûnetle lâcivert yürüyüşüne devam ediyor, bazen karla taçlanmış yüksek dağların tepesine benzeyen bulut yığınları üstünde dinleniyordu. Bu bulutlar mütemadiyen du-

vaklarını açıp kapayarak gidiyorlar, yahut hafif köpükler gibi dağılıyorlar, yahut göklerde göz kamaştırıcı pamuk yığını kümeleri teşkil ediyorlardı. Göze o kadar tatlı görünen kümeler ki, insan âdeta yumuşaklıklarını, elastikiyetlerini hissediyor.

Yeryüzündeki manzara bundan daha az güzel değildi. Ayın mavimsi ve kadifeli aydınlığı ağaçların arasından iniyor ve en koyu karanlıkların derinliği içinde ışık demetleri uzatıyordu. Ayaklarımın altında akan dere bazen ormanda kayboluyor, bazen aksetmiş yıldız kümeleriyle pırıl pırıl yanarak tekrar meydana çıkıyordu. Derenin öte tarafındaki otlakta ay ışığı, hareketsiz duran çimenler üstünde uyuyordu. Hafif rüzgârlarla sallanan ve öteye beriye yayılan ağaçlar bu hareketsiz ışık denizi üstünde yüzücü gölge adaları teşkil ediyordu.

Ara sıra birkaç yaprak düşmese, anî bir rüzgâr geçmese, alaca baykuş inlemese, yakınımda her şey sükûnet ve uykudan ibaret olacaktı. Uzakta ara sıra Niagara Şelâlesinin boğuk iniltileri işitiliyor, bu sesler gecenin sükûneti içinde, çölden çöle yayılıyor ve ıssız ormanlar arasında sönüp gidiyordu.

Bu levhanın azametini, hayret veren hüznünü, insan dilleriyle anlatmak kabil değildir; Avrupa'nın en güzel geceleri bile bunun hakkında bir fikir veremez. Bizim ekilmiş tarlalarımızda hayâl boş yere genişlemeye, etrafa yayılmaya uğraşır; her yanda insanların yurtlarına tesadüf eder. Fakat bu vahşî yerlerde, ruh, bir orman okyanusuna gömülmekten, şelâlelerin uçurumları üstünde

uçmaktan, göller ve nehir kenarında düşünmekten, bir kelime ile kendini Allah'ın önünde yalnız bulmaktan derin bir zevk duyar.

François Reni de Chateaubriand

ŞAİR NİZAMÎ'NİN HİKMETLİ İFADELERİ

Bir de kaleminden hikmet incileri dökülen Şair Nizamî'nin nasihatlerine kulak verelim:

"Ey yaratılış nakşına bakan insan; görüş yolundan manileri kaldır. Gör ki senin yolunun üstünde varlık sahibi her ne varsa ibadet etmek secde etmek ile meşguldür. Bu yaratılan âlemler boş davul gibidir diye çıngırak çalma, bu çıkan sesler ve nağmeler beyhûdedir sanma. Bir toz dahi olsa, o memleketin perdesinde bir süstür. Bu yükselen yedi kale (yedi kat gök) boş yere yaratılmamış ve perde altındaki bu yedi revak (kemer) lüzumsuz yere yaratılmamıştır. Beni ve seni bu kadar harika şekilde, şaheser biçimde yaratma, kısaca söyleyeyim, oyuncak için değildir. *"Bizim sizi boş yere bir oyun ve eğlence olarak yarattığımızı mı sandınız?"* (Müminûn, 23/115) *"İnsan başıboş bırakılacağını mı sanır?"* (Kıyame, 75/36)

Bizim yaratılışımızın gayesi zevk etmek, uyumak ve yemek değildir. Bu yalnız uyku ve yemek mertebesinden yükselirsen iyi edersin. Zira dört ayakla emekleyenler de o mertebededir. Eşyanın tabiatlarını yoğurdukları mayadan bizim için başka bir kâğıt yazdılar. Bizi onlardan ayıran hususiyetlerimiz vardır."

“Biz her şeyin dışını değil içini görmek, onun sırrını hikmetini aramakla; bu yaratılış işinin sebebini, gayesini idrak ile mükellefiz. Yeri, göğü görelim; bunları bir bir tahkik ve tetkik edelim. Bu hilkat işi, bu anasır ve tabayı’ âleminin yaratılması ne içindir; onu yaratan kimdir? Bu yaprağa çekilen her çizgi şüphe yok ki yoktan var edilmiştir.

Her ne üzerinde bir süs varsa o âhenk ve tertip, bir yaratana delildir. O Yaradana and içerek seni temin ederim ki bu söyleyeceğim mânâlı söz seni Allah’a götürür. Hiç âlemde bir sanatkâr tarafından yapılmamış, saykal (cilâ) vurulmamış bir ayna görülmüş müdür? Saykalsız ayna muhaldir. Ve buna aykırı bir fikir ortaya atmak da, mantıksızlıktır.

Tahkik gözüyle neye bakarsan bakışını Allah’ın tevfiki ile süsle. Nasıl yaratılmış diye düşünme; çünkü bunu görmek göz kudretinin üstünde bir iştir. Sen yalnız bu nasıl kendi kendine zuhur etti; bu ahenkli şekil kendi kendine nasıl vücuda geldi, bunu düşün. O zaman anlarsın ki bu yaratıkların varlığı, bir yaratıcının varlığını zarurî kılar.

Bir resim gördün, ve bunu bir ressam yapmıştır dedin mi, sen cehilden, ben de tahkirden kurtuluruz. Önüne gelen her güzel nakışta onu ibdâ edeni düşün.

Bu ipek renkli (nazik, ince, nakışlı) yedi kumaştan (Ülker yıldızı da maksuttur) yukarı adım atayım (Feleklerden, cismanî âlemden çıkıp lâ-

mekân âlemini anlayayım.) dersen taşı başına yersin, zanneder misin ki ipeklere sarılmış bu yedi kümbet, nedir, nasıl yaratılmıştır diye uğraşırsan bir şeyler öğrenirsin?

Hayır yaratılış sırrının hakikati bu gören gözle görülmez. Bu ipi kaza ucu bulunabilecek şekilde dokunmamıştır. İlâhî kudretin ipucu, düğüm hiç kimseye açılmamıştır. Bu cihan kâğıt parçası nasıl vücuda getirildi diye bütün âkiller, âciz kaldılar ve mecnûn oldular."

"Göğe ait olan bu sırrın perdesi arkasında bizim gözlerimizin görmediği bir sır gizlidir. O hususta ne kadar düşünüyorum; faydasız, bir türlü anlayamı-yorum.

Yalnız anladığım bir şey varsa o da bu yoktan var etme işinin beyhûde olmadığıdır. Her görünen şeyin içinde bir hazine gizlidir. O şekilde hareket et ki bu hazinenin kilidi çelikten (yani yâkin, iyi bilmenin çeliğinden) olsun; camdan olmasın. Tâ ki oraya girdiğin zaman şerbet bulacağın yerde zehir bulmayasın. O kilidi açıp girerler şerbetine zehir karıştırırlar."

"Meçhulün etrafına (ezeli) cetvel çeken, bir çizgi çizilmiştir. Yükselen her hat oraya geldi mi inmeye başlar. Tefekkür de o çizgiye ulaştı mı geri dönmek zorunda kalır. Pergel döner dolaşır, başladığı yere vasıl olur. Evin etrafına halka çizilmesinin sebebi şudur: Her kim halkadan başını çıkarırsa başı kapı halkası gibi döner. Felek zincirine el vurma; zira bu zincirin de bir başka zinciri vardır. Tabâyie bakarsan onun da bir başka muam-

ması vardır. Bütün bunlardan hariç baş vuracak bir yer vardır. Oraya akıl yoluyla değil, ancak acz yoluyla varılabilir. O perdeden (o makamdan) esen rüzgârla nefesini yetiştir. Zira o; kimseye eğri perde (yanlış makam) göstermemiştir."

"Ne zamana kadar yeryüzü gibi toprak ve rüzgârın tokadını yiyeceksin; rüzgâr gibi toprağın arkasından koşacaksın? Rüzgâr toprağın vekil harcıdır. Tepeleri, çukurları meydana getirir. Birinden alır birine verir. Bazen olanı elinden alır, bazen varına ilave eder. Bütün bu yeryüzü tabaka birbiri üzerine konmuş topraktan ibarettir.

Bazen zelzele bazen sel felaketi olur, toprağı bir yerden koparır öbürü üzerine aktarır. Zelzelenin çökerttiği yeri su kaplar; toprak tabakalarından biri meydana çıkar. Zaman ile o tabaka bir dere olur. Bu harap çamur (dünya) üzerinde her ırmak rüzgârın tırmalaması veya suyun yarması neticesinde meydana gelir.

Arz yuvarlağından yukarı çıkarsan görürsün ki bulut ve felek koşup çalışmadadır. Her biri yontulmuş bir yuvarlak gibi birbiri içindedir (soğan zarı gibi). Bu yuvarlaklık yalnız yeryüzünde değildir; onun etrafındaki her çizgi de yuvarlaktır. Bu çukurdan her duman iki üç mızrak boyu yükselir. Sonra istikametini değiştirip bu toprak mâbedini tavaf etmeye başlar. Sahralardan yükselen bulut yükselebildiği kadar yükselir; fakat bir derece vardır ki onu tecavüz edemez. O da yine bu mâbedi tavafa başlar. Onu, başını yeryüzünün ufkuna koymuş bir çadır şeklinde görürsün. Hareketine dikkat edersen onun da bu dairevî harekete uya-

rak meylettiğini anlarsın. Basit olan her cevher-i ferd muhite yaklaşmaya meyleder.

Âlem ki yedi dalgalı bir bahr-i muhittir (okyanustur). İster ufukta ister yüksekte olsun ne tarafa gitse daima yüksektir. Bu cihanı dolaşışta daima mukadder yüksekliğini muhafaza eder. En yükseği bilmek isteyenler feleğin yüksekliği hakkında nihayet bu kadar söyleyebilirler. Onun üstündeki mekânsızlık ve zamansızlık âlemi hakkında hiçbir şey söyleyemezler."

"Hangi ilme baksak hepsinde mesele açıktır. Elimizdeki madde bir arpa ve hatta ondan da küçük bir şey olsa yine dört unsurdan onda bir hisse vardır. Fakat bu sırrı, tohumun toprak ve su içinde nasıl yetiştiğini aramak mümkün değildir. Bu yetişmek mayasını tohuma zemin verdi desen, zemin ona bir suret vermeyi nereden biliyor? Zemin ayak altında iken yani ekilmemiş iken tanede başağın güzelliği var mı idi? Tohumdan başak vücuda gelir, diyelim, onu bu şekil kalıbına döken kimdir? Bu dönen hayâl perdesinde, mevcudatı bir hâlden diğer hâle çeviren bir sebep vardır. Senin indinde bu sebep nedir? Söyle bu söz çok değerli bir sözdür. Bilgi sahibi herkes, gördüğü sebebin bir müsebbip tarafından yaratıldığını bilir."

"Aman Nizâmî, bu yolda bu kilise tuzağına ayağın tutulmasın."

OĞLU MEHMED NİZAMÎ'YE NASİHAT

"Ey on dört yaşında gözümün bebeği, iki dünya ilmine nazarı erişen oğlum, yedi yaşında iken gül gibi çimenlerde oynar dururdun. Senden

kimse bir şey beklemezdi. Şimdi, ki on dördüne bastın, servi gibi boyun uzadı. Artık aklını başına al; zira oyun zamanı değildir. Hüner kazanmak ve yükselmek zamanıdır. İlme çalış, büyüklük öğren; tâ ki seni gün günden daha ilerlemiş ve daha yükselmiş görsünler. Sana daha küçük iken “Filan oğlu” derlerdi. Büyüdün, meziyetlerini göstermeye başladın mı artık nesebin anılmaz. Sen kendin nesep ve meziyet sahibi olursun. Büyüklük, fazilet gösterecek zaman geldi mi, onu hakkıyla göstermelisin. O zaman benim oğlum ol sana hiçbir fayda temin etmez. Aslan gibi tek başına mücadele et ve kazan. Kendi meziyetlerinin oğlu ol; devlet istersen onu temin edecek sebepleri elde etmeye çalış. Daima insanlara karşı edîbane muamele et. Nerede olursan ol daima kalbinde Allah korkusu bulunmalıdır. Öyle bir iş tut ki yaptığın işten utanmayasın.

Oğlum, eğer bu baba nasihatlerini kabul edersen çok istifade edersin. Sende büyüklük hevesleri görüyorum; şiire de hevesin var. Fakat şiirle uğraşma; çünkü onun en güzeli en yalanıdır. Bu fende yükselmeye, şan ve şöhret kazanmaya yeltenme. Çünkü o; Nizamî’de artık kemâlini bulmuştur.

“Filvâki şiir ve nazmın kadri yüksektir. Fakat sen faydalı bir ilme heves et. Kendini, bedenini öğrenmeye çalış. Teşrih ilmini öğren; bu insanın gönlünü aydınlatan bir ilimdir. Peygamber; “İlim, ikidir: Biri dinlerin ilmi, diğeri bedenlerin ilmi” buyurmuştur. Bu iki ilimde büyük menfaat vardır: Ya fakîh ol, ya tabip.”

“İsevî zekâlı tabip ol, adam öldüren tabip değil. Tâat ve ibadete kendini vakfeden, Allah’ın emrinden dışarı çıkmayan bir fâkih ol.”

“Eğer her ikisi de yani hem fakih hem tabip olursan çok büyük bir insan olursun. Herkes nazarında çok değerli bir mevki kazanırsın. Hem hayatı, hem ölümü öğrenirsin; dünyada da âhirette de bir şeref sahibi olursun. Her okuduğun şeyi iyi bilmeye ve anlamaya çalış. Usta bir eğerci olmak, kötü bir külâh dikici olmaktan daha iyidir.”

“Söylemek benden, dinlemek ve ona göre hareket etmek de senden. İşsiz güçsüz insan olmaz. Vesselam.”

AZ SÖYLEMENİN İYİLİĞİ

“Söz her ne kadar su gibi lâtif ise de daima az söz söylemek daha doğrudur. Söz bir zülâli, sâfî gibi dahi olsa fazla içildi mi rahatsız eder. Az söyle; fakat sözün inci gibi seçme olsun. Ve onun azı bir cihanı doldursun. Söz inci gibi olursa ona söz derler. Çok söylenebilen şey söz değil molozdur. Aslında temiz olan bir inci, suyu ve toprağı süsleyen bir şeydir. Sağlamı bir hazinedir. Ufalanırsa canların devasıdır. Bir demet güzel kokulu gül bir harman ottan daha iyidir. Yüz tane yıldız varsa da bir güneşin azameti hepsine üstündür. Her ne kadar onlar da parlak birer yıldızdır. Fakat parlaklık asıl güneştedir.”

MADDÎ VÜCUDU UNUTMAK HAKKINDA

“Bu topraktan olan ve toprakla örtülen vücut evi ile ne zamana kadar meşgul olacaksın; ne zamana kadar bazen onun şerbetini, bazen zehirini içeceksin? Bazen yaralayan bazen yara bağlayan, ev değil ancak örümcek ağıdır. Kâh bir sineğin kanını döker, kâh kanayan bir yaranın kanını dindirir. İpek böceği gibi evin kapısını muhkem kapa (koza) ve içinde tatlı rahat bir uykuya dal. Bu günah evi olan ten, kaç sene için vakfedilmiştir; malûm.”

İKBAL VE RÜTBEYE KIYMET VERMEMEK

“Yılan gibi başını kaldırmak isteme; zira burada arkadan bir sel kopar seni sürükler götürür. Ejderha gibi yedi başlı da olsan yedisini de kesip eline verirler.

İyisi mi yüksek mevkilere çıkayım, ikbale ereyim diye heveslenme. Zira oradan bir düşersen çok müteessir olursun. Damdan insan çok süratle düşer o zaman yüz metrelik mesafe bir adım gibidir.

Büyüklük hevesine düşme; mütevazi ol (toprak tabiatlı); zira toprak sakin olduğu için diğer üç unsurdan (hava, su, ateş) daha kıymetlidir. Diğer unsurlar da parlaktır fakat; en değerlisi topraktır. Zira toprak diğer üç unsurda gözükür ve bu diğer üç unsur onda mahvolur.”

ZULME KATLANMAMAK HAKKINDA

“Alçakların önünde niye hakir, âciz ve zebun olasın; soysuzların menfaatine âlet olasın; niye herkese eyvallah deyip her cefaya razı olasın? Dağ

gibi yüksek ve kudretli ol, ama yumuşaklara karşı da sert olma.

Susam gibi ipek dokursan daima saf toprak üzerinde hor ve hakir olursun (tortu) yersin. Hakîr olmak insanın ruhunu bozar; zulme katlanmak âciz bir hale getirir. Harbesi omuzunda diken gibi ol ki gülü kucaklayabilesin. Zulüm altında meyus inlemek, feryat etmek insanın kudretini kırar; böyle yeis, insanı öldürür."

KİMSENİN İŞİNE-GEÇİMİNE EL UZATMAMAK

"Kendi kısmetine razı ol, kimsenin rızkında gözün olmasın. Ayağını yorganına göre uzatmayan akılsız, bedbaht olur. Her kuş kudretine göre yükselir. Fazlaya çıktı mı ölümünün yolunu tutmuş demektir. Yolunu şaşıranın işi allak bullak olur, kendi de ıztırap içinde kıvranır durur. Silah taşıyan bir zâhit bu fazlı gayretinden dolayı tokat yer. Tilki aslana tokat atarsa kılıcın kimin elinde olduğu malûm..."

KANAAT HAKKINDA

"Kanaati kendine huy edin; olana kani ol. İnsandan başka her mahlûk kanaat sahibidir; rızık aramak için koşarlar ve buldukları kadarla iktifa ederler; kâfi derecede bulamadıkları zaman şikâyet etmezler. Yarı aç yarı tok kaldığı zaman küstah küstah küfran-ı nimet eden insandır. Rızkından bir miktarı zayi olsa feryadı göklere çıkarır. Damdan düşen bir damla, onu ıslatsa buluta küfretmeye başlar. Güneşten bir parça fazla sıcaklık onu rahatsız etse güneşe kayalar savurur. Nur gibi iyi

ve kötüden uzak, onlarla bulaşmadan yaşamak lâzımdır. Su gibi her rengi kabul etmeli..

HALKA NEŞE İÇİNDE HİZMET ETMELİ

“Taş değilsen niye böyle donuk duruyorsun? Biraz hızlı, canlı yürü, yoksa topal mısın? Üzerindeki tozları silk. Bu tozlu keçeyi biraz tekmele. Felek gibi raks ederek yürü. İsterse yol dikenli olsun. Attan in, yaya yürü; tokat yesen dahi neşeni kaybetme. Elinden gelirse herkesin yükünü sen taşı. Başkalarını yükten kurtarmak ne güzel bir şeydir! Sen aciz düştüğün zaman da herkes senin yükünü çeker.”

MÜTEVAZİ OL Kİ YÜKSELESİN

“Bir tuzak yeri olan bu dünyada aczini itiraf ederek itikâfı ihtiyar et. Bu kadar yüksek bir tepeyi kudretinle aşamazsın. Küstahlık etme. Gül gibi elinde yırtık bir kalkan, bülbül gibi kıyametler koparıyor, her şeye meydan okuyorsun. Yol tehlikeli; kanatlarını açıp yere çök. Kılıç kuvvetli; elinden kalkanı bırak teslim ol. Böyle yaparsan herkesten ileri geçersin. Devlet ve ikbalin artar. Bir kere bu gurur atından in; kurtulursun. Görmüyor musun ay, bedir halinde iken her gün bir parça kuyruğunu keserler. Hilâl oldu mu, her gün nurunu artırırlar.”

YÂ İLÂHÎ!

“Sayısız masnuatın karşısında her şeye bir illet düşünen akıl aciz kalmıştır.”

“Cihanı nasıl lâzım ise, nasıl layık ise, öyle tertip ettin. Alaca renkli sabah atı ile siyah gece

atının üstüne Senin hükmünle bu dünya tavlası bina edilmiştir.”

“Çarha yedi düğüm, ona yetmiş düğüm çözdün. Topraktan bir kül ezdin, (Âdem’i yarattın) onunla yüz ayna, cilalâdın. Hangi yaprağa yazı yazdınsa hepsinin yazısı ancak iki harftir: Kâf ve Nûn harfinden meydana gelen “Kün!” yani: “Ol!”.

“Her nerede derin bir hazine varsa kilidi bu iki harf anahtarıyla açılır. Yaratış sahifesi üzerine yazdığın yazıda bir harf yanlış yoktur. En ufak bir mânâda hata etmedin. Âlem yaratmak âleminde bundan daha iyi yazı yazılmaz.”

“Hiçbir el emeğim olmadan ben haraba her an bir hazine ihsan ediyorsun.”

“Senin hazinen ihsan etmekle eksilmez. Böyle bir kerem ve ihsan hiç kimsenin kârı değildir.”

“Kulluk ve padişahlık taksiminde istediğini kul, istediğini padişah yaparsın.”

“Zulüm ateşinden mazlûmun âhının dumanına kadar hal Senin malûmundur. Hikâye daha vukua gelmeden bilirsin. Kitabı daha yazılmadan okursun. Aklın ayağı yaralı; sokak karanlık; yol da kıl gibi ince. Eğer Senin tevfikin yardım etmemiş olsa akıl bu düğümü nasıl çözer? Akıl Senin kapında idrakini aydınlatır. Eğer ayağını bir adım içeri atsa derhal yanar. Aklım; ancak Seninle, Senin nurunla bir şeyler görebilir. Benden aramak; yol göstermek de Senden.”

“Ben bir korkağım. Yol da korkuludur. Fakat kılavuz Sen olduktan sonra hiçbir şeyden korkmam. Hidayet Senden gelecek.”

“Lütuf da edersen kahır da edersen Senin indinde bal ile zehir müsavidir. Bunda şüphe yok ki ben bir esirim. Hayatımı bağışlarsan yaşarım, kahredersen ölürüm.”

“Ölüme hazırlandığım lâhza; cenazem için hazırlanan ıtırın içine Senin ismini yazar koyarım.”

“Bu hâkir vücudum toz olunca dahi nereye uçsam sana ibadet ederim. Senin adın ve Senin marifetin öyle metîn bir kaledir ki ben oraya sığınınca koğulmuş şeytan bana ne yapabilir?”

“Senin muhafazan bana muska olduktan sonra şeytanın tahakkümü kaç para eder? Senin diyarında ihrama sarılmış lebbeyk lebbeyk diye Seni arıyorum.”

Bu ihramı kıran (bozan) çoktur. Aman beni böyle bir kazadan Sen koru. Ben kimsesizim, yolumda gizli çukurlar çoktur. Aman ey kimsesizlerin yârı, Sen bilirsin!”

“Senden başka elimi tutacak yoktur. Senin lütuf ve keremine muhtacım.

İhlâs kimyasından bir zerre benim bakırıma sürsen ben halis altın olurum. Lütfundan bir kudret verdiğin zaman toprak, altın; su, inci olur. Lütfunun güneşinin parıltısından toprak, altın ve sedefin içine düşen su damlası inci olur.”

“Ben ister cevher, ister toprak çanak olayım; beni vücuda getirmiş ve süslemişsin. İster öd ağacı olayım, ister ilaç otu.”

“Gemi tamamen suya batmadan, acı, elimden tut.”

“Ben cehl-i mürekkep merkebinden düştüm. Beni yerden kaldır. Ve ilâhî lütuf ve inayetinle beni arzu ettiğin yere eriştir.”

“Beni kendi varlığımın karanlığından kurtar. Senin ebedî varlığının nuru ile âşina et.”

“Beni rızık uğruna şaha, çobana yalvartma. Senin sofrandan daha nimeti bol sofra var mıdır; Senden daha kerim var mıdır?”

“Bana kendi eşiğinden toprak ver. Önümden şu fesat ve hileyi silip süpürecek su ver. Bu toprak ve su ile bu bîçare ve harabın tarlası mamur olsun.”

“Fâni benliğimi benden aldığın gün kendi ebedî varlığından beni mahrum etme ve beni tekrar bana iade ettiğin zaman da üzerime lütfundan bir gölge bırak. Fakat bu gölge çırağdan uzak olan gölge olmasın. Nuru aydınlatan gölge olsun (gölge olmazsa nur bilinmez).”

“Tâ ki gölge gibi nur olayım ve nur gibi gölgeden uzak olayım. Bu âlemde görüştüğüm, tanıştığım herkesi bir gün yine burada bırakıp gideceğim. Hiçbir şeyde bekâ ve emniyet yoktur. Ancak zeval bulmayan dergâhında bekâ vardır.”

“Her muâhede, hayat ile kaimdir. Ölünce zevâl bulur. Senin ile olan muâhede ebedîdir; yani

yaşarken de öldükten sonra da hükmü bâkidir. Senin ilâhiyetin -ki ebedîdir- bâki oldukça ben kulluk ahdimden dönmeyeceğim.”

“Seni anmadan nefes alamıyorum. Seni andıkça da kimse hatırıma gelmiyor. Ben yaratılıp da bu besleyip yetiştirmeleri görmeden evvel derimi topraktan yaptın. Ve yine topraktan bana gıda sofrası hazırladın.”

“Benim şeklimi varlıktan bir hilkat süsü ile süsledin. Şimdi Senin ihsanlarına nâil oluyorum. Bu varlığım tekrar yok oluncaya kadar nereye oturttunsa orada oturdum, nereye götürürsen oraya giderim.”

“İster rahat üstünde olayım, ister kuyu dibinde. Ben bu yolda Senin kölenim. İhtiyar da olsam genç de olsam yol muhteliftir, ben yine oyum. Hâlden hâle intikal etsem dahi yine o ilk postun içindeyim. Hilkatim değişmez.”

“Ölüm gelirse niye korkayım, zira biliyorum ki o yol Sana gider.”

“Bu ölüm değil, bağ ve bostandır. Zira sevgililerin sarayının yoludur. Ölümden niye feryat edeyim. Zira ölüm O’ndan geliyor; ölürüm. İyice düşünülürse bu ölüm değil, bir yer değiştirmektir: Yemek odasından yatak odasına, yatak odasından da padişahın meclisine.”

“Yolu Senin bezmine varan bir uyku. Ben o yatak odasına girmekte tereddüt etmem. Gönlümde ilk uyanacak Senin sevgin olduktan sonra güzelce uyur ve neşe içinde uyanırım. Eğer kulun Nizamî dertli olduğu için dua esnasında küstahlık

ettiyse bu sözlerin menbaı, yine Senin denizindir. Eğer biraz taştıysa onu dökme. Dilinden yüz lûgat zuhur etse her lûgatında Seni öğer.”

“Hem Senin hakkında yüz bin utanç ile yazdığı bin türlü kusuru hâvî yazısı vardır.”

“O fukarâ-yı sâbirin gibi söz söylemese dahi dilsizlerin dilini Sen bilirsin.”

“Ey âdillerin en âdili, Sen bilirsin! Ecel gelip beni sıkıştırmadan ve günler elimden dizgini almadan evel, beni makul kullarından sayarak Peygamberimin (s.a.s) kabrinin ravzasına gönder.”

Şair Nizamî

GURBET

Özümüze yabancıyız; benliğimizle aramızda gurbetler var. Çünkü kendimizi tanımıyoruz; biz neyiz farkında değiliz. Bu bâtınî gurbet, fark etsek de etmesek de zahirimize de aksetmiş vaziyette... Şairin dediği gibi “Gâh olur gurbet vatan; gâhi vatan gurbetlerin.” Hem ne gariptir ki, “Vatancüdâ değiliz” ama “muhâcirâne gezer ağlarız öz diyarımızda.”

Öbür taraftan okuduğumuzu okuyamadığımızı ruhumuza sindirip, hareketlerimizle bilgilerimizi kristalleştiremediğimiz için “Sen kendini bilmezsin; ya nice okumaktır?” azarı ile karşı karşıyayız. Ne yazık ki, hâlâ gaflet içinde kendimizi “küçük bir cirim” sandığımız için, iç dünyamızın engin ve derin iklimlerine dalamıyor, rengin ve zengin hissiyatımızı, lâhutî âlemlerin zevkine sa-

lamıyoruz. Aç kalan ruhumuzun gıdasını bilemiyoruz. Beynini midesine yedirmek isteyenlerin yolunu tutmuş gibi ters bir tutum içindeyiz. İçimizde "âlemler dürülü" olmasına, arşa bağlı telefonları kalbimizde taşımamıza rağmen, yücelere kanatlanacağımıza, yerde ayaklar altında ezilmekteyiz. Ah bu garib tutumumuz ve bu yüzden üzerimize çöken garabet... Ne diyelim, hem "Biz gurbetteyiz" hem de "Gurbet bizim içimizde..."

Bu yabancılıkla, tanımadığımız bu hayat muamması karşısında, hayatın gayesini nasıl tespit edebiliriz? Hedef tespitindeki bu bilgisizlik bizi çok şeylerden mahrum ediyor. Acaba kendimizi keşfetme ve yeni ufuklar fethetme mevzuunda çizeceğimiz kombinezonların, geçeceğimiz varyantların işleyiş tekniğinden gaflet ve cehaletimiz, daha ne kadar sürecek?..

Bu gurbetlerden başka bir de "âlem-i ervah" dan kopup gelmiş gurbetçiler olarak, kaç renkli bir garipliğe büründüğümüzü düşünelim... Vatanını hatırlayan kuşlar bile altın kafese konsa hep "Ah vatan! Ah vatan!" diye inler ama, artık asıl vatanını unutup esirliği bir huy ve ikinci bir tabiat olarak benimseyenleri tahta kafesten bile salıverseler tekrar esaret ocağına koşacaklardır. Maalesef işte bizler de böyle diyar-ı asliye karşı, yad ve yabancı birer yoz durumundayız. İşte derdimiz burada...

Kendi, ifadesiyle yedi renkli gurbetlere sarılı asrın büyük garibi, bütün her şeye rağmen gerçekleri keşfetmiş ve yolu yordamı aydınlatıp göstermiş. Hakikatin berrak yüzüyle, parlak cemaliyle

visale ermiş. İfadelerinde de çok cihetleri hissettirmiş. Bu meselenin kokusunu bile duyabilmek bizim için büyük bahtiyarlık sayılır.

Nice gurbetler var önümüzde ve nice gariplikler sarmakta bizi perde perde de biz aslında farkında değiliz. Gerçek ilme karşı gurbet... Bahara gurbet, bahar ülkesine gurbet... Mukaddeslere gurbet, Mürşide gurbet. Bizi içimizle dışımızla gerçek hüviyetimizle tanıyacak ve ona göre gerekli şekilde, uygun dozajda ilaçlarla verdiği reçete ile bizi tedavi edecek; yol gösterecek; merhale merhale uçuş hızımızı ayarlayacak mürşide gurbet.. Bütün bunlara susamışız ama şimdilik büyük ekseriyetle ümidimizi sadece seraplar yedekliyor...

Nerede râiyyetin "baba" deyip, babadan artık sevdiği râiler? Nerede "Ni'me'l-emir!" diye sırtı okşananlar?..

Şefkate gurbet, sevgiye, samimiyete gurbet... Güle, gül devrine, rikkatle merhametle gülümseyişe hasret...

Lâtifeler, ince duygular aç; aslî gıdaya gurbet... Alıcılar küflenmiş, cihazlar paslı; cilaya, saykıla gurbet... Renkler boyalar şaşırtıcı, etraf bukalemunlarla dolu; nerede solmaz, pörsümez ilahî sıbğa?.. Râyiha ve reyhanlar asliyetini kaybetmiş, nerede cennetlere uğramış gibi iliklerimize işleyen lâhutî âlemleri hatırlatan "Allah deyû deyû" dalgalanan kokular?..

Açık bir gönülle açıp ellerimizi yönelirsek yüceler yücesine ve "Acep bu gurbetlerden halâsımız nasıl olacak?" diye niyazlarda bulunsak, titreyen

gönüller, acaba arşı ihtizaza getirmez mi dersiniz?.. Bir zamanlar pırıl pırıl kalplerin, ism-i Hak anılınca ihtizaza gelen gönüllerin ülkesi, eğer bu hazan sonu katı kalbli, dönük gözlü vurdumduymazlarla dolmuşsa ilelebet bu böyle gidecek mânâsına gelmez elbette.. Gerçi bu durum yakıcı ve ağlatıcı hatta hüşyar kalpleri atom zerratı halinde parça parça dağıtıcı bir manzarayı gözlere sermekte ise de, merhameti sonsuzun bu uzun ayrılıklardan sonra bizi kendimizle bütünleştireceğine, aslımıza döndüreceğine ümidimiz sonsuzdur.

ERENLERİN BAĞINDAN

İLÂHİ AŞK

İlahi aşk, size kılavuzluk edince, peşinden gidiniz; yollar dik ve sarp olsa da! Kanatları sizi kucaklayınca, ona râm olunuz..

İlâhî aşkın sesi, şimal rüzgârlarının bahçeleri perişan ettiği gibi rüyalarınızı alt üst etse de, ondan kulağınızı çevirmeyiniz. Ama unutmayınız, bu aşk, başınızı taçlandırdığı gibi kellenizi de uçurabilir. Sizi geliştirir, fakat, budaya budaya ızdırap da verir.

Bu sırlı aşk; anlayışınız yükseldikçe, daha geri anlayış ve duyuşun acısını hissettirir. Bunda, isteye isteye, seve seve cefa çekmek vardır. Şafakta kanatlanmış bir kalble uyanmak ve yeni bir günün şükranını ödemek; öğleyin istiğraka dalmak; akşamleyin Mâşûk-u Hakîkiye karşı bütün kalbinizle yönelerek dua etmek, bir şükran neşîdesi teren-

nüm ederek karanlığın zülüflerine gözyaşı dökmek, teheccüdün aydınlığı ile gözlere sürme çekmek vardır.

VERMEK

Malınız, yarın muhtaç olacağınızı sanarak esirgemek istediğiniz şeylerden başkası mı? Mukaddes şehre giden hacıların peşine düşüp, ne olur ne olmaz diye çölün kumları içine bir kemik saklayan tedbirli köpek, yarından ne bekleyebilir? İhtiyaçtan korkmak, ihtiyacın ta kendisi değil mi? Sarnıcınız su ile dolu olduğu halde susuzluktan korkmak, en tatmin edilmez susuzluk değil mi? Ama öyleleri de vardır ki, ellerinde çok az şey vardır fakat hepsini verirler. Bunlar ilâhî hazinelere ve bunların tükenmeyeceğine inanırlar. İşte bunların ambarları asla boş kalmaz. Bunlar severek verirler ve sevgileri ile vicdanlarında hissettikleri lâhûtî esintilerin coşturduğu neş'eleri, bunların sadece dünyevî mükâfatlarıdır.

Bir de verdiklerinden dolayı, sevinç aramayanlar, bu meziyetlerinin duyulmasını ve anılmasını bile istemeyenler vardır. Vadideki güller, kokularını fezaya nasıl yayarlarsa, bunlar da öyle verirler. Cenâb-ı Hak, bu kullarının elleriyle ihsanda bulunur ve onların gözleri içinden bütün dünyaya sonsuz şehâvetini gülümsetir.

Eli açık olan kimse için alacak el bulmak, vermekten daha büyük bahtiyarlıktır. Zaten varın yoğun içinde alıkoyabileceğin bir şeyin var mı? Bütün varın, bir gün, baştan başa verilmeyecek mi? Öyleyse şimdi ver, ta ki vermek mevsimi vâ-

rislerinin değil, fakat senin olsun! “Vermek isterim, amma, lâyık müstahak olana” der durursunuz.

Hayat okyanusundan içmeğe hak kazanan kimse, kadehini sizin küçük ırmağınızdan doldurmaya lâyık görülmek gerekir.

YEMEK İÇMEK

Keşke arzın kokusu ile yaşayabilmiş ve bir hava nebatı gibi yalnız aydınlıkla gıdalanabilmiş olsaydın. Sofran bir şükran maidesi olsun. Düşün ki, sana rızık için kesmeye izin veren kuvvet bir gün seni de öldürüp hesaba çekecek. Bu nimetleri sana teslim eden kudret seni de daha kuvvetli bir ele teslim edecek. Öyleyse onun nimetlerine karşı sakın nankörlükte bulunma.

ÇALIŞMA

Siz toprağa ve toprağın gayretine, ayak uydurmaya çalışınız. Çünkü tembel olmak, yeryüzünün mevsimlerine karşı kalmak, hayat faaliyetlerinin kervanının dışına çıkmaktır. (Hem faaliyette lezzet vardır. Hatta faaliyet lezzetin ta kendisidir. Atalet ise bir nevi ölümdür.)

Çalıştığınız zaman, saatlerin fısıltılarını kalbinizde, nağme ahengine çeviren bir ney olursunuz. Aslında varlığınıza dercedilen binlerce duygular, (bütün kâinat varlıkları kendilerine has avazla, muzika-i ilahinin kadrosunda terennümlerde bulunurken) nasıl sessiz ve dilsiz bir kamış parçası gibi kalmak isteyebilirler?

Siz çalıştığınız zaman, arzın büyük rüyasından hissenize düşeni gerçekleştirmiş oluyorsunuz. Ve siz kendinizi işe vermekle, hayata karşı sevginizi belirtmiş oluyorsunuz. Hayatı, iş yaparak, iş başararak sevmekse, hayatın en gizli sırlarına âşina olmak demektir. Hayat, faaliyetten mahrum olduğu takdirde karanlıktır. Bilgi ile aydınlanmayan faaliyet de kördür. Faydasız kalan ve samimiyetle verimli hâle getirilmeyen her bilgi de boştur.

İşin büyüğüne küçüğüne bakılmaz. Değerlendirmelere dikkat etmek gerekir. Bu bakımdan mermer üzerinde çalışarak ruhunu ifade eden kimse, sabanla toprağı süren kimseden daha şereflidir, denilemez. (Topraktan biten yiyecekler, çiftçi için bir sadaka olacaktır ama mermere nakşedilenler eğer bir zulm-ü mütehaccire veya bir riya-yı mütecesside veyahut bir heves-i müteccessime dönüştürülmüşse lânet mihrakı olmaktan öte ne işe yarayacaktır.) Alâim-i semânın renklerini yakalayarak onlarla habis ruhları cezbedecek bir tılsım ortaya koyan sanatkârın, ayaklarımıza geçirdiğimiz sandaletleri yapan kimseden üstün olduğunu söyleyebilir miyiz? Öyleyse kâbiliyet ve imkânımız ne olursa olsun, samimiyet ve doğruluktan ayrılmayalım. Hâdiselerin üzerimize yüklenişi nasıl olursa olsun, kendimize düşeni en güzel şekilde gerçekleştirmeye çalışalım. Bilelim ki, rüzgâr, iri çınarlara karşı, çimen yapraklarının, en küçüğüne karşı kullandığı dilden daha tatlı bir dil kullanmaz fakat kemâl ve fazilet, rüzgârın sesini, kendi sevgi ve gayretiyle daha fazla tatlılaşan bir nağmeye çevirebilmektedir.

SEVİNÇ VE KEDER

Bir bakıma sevinciniz, örtüsünü atmış kederinizdir. İçinizden kahkahalar yükselen kaynaktan, nice nice zamanlar, gözyaşlarınız fışkırmıştır.

Bilhassa lahutî hüzünler, varlığınızın derinliklerine işledikçe, içiniz daha fazla sürurla dolar. Gönüller okşayan ney, bıçaklarla yontulan kamış parçası değil mi? (Amber yanmadıkça, kokusunun sırrını fâş eder mi?)

EVLERDEKİ KONFOR

Konfor ve konfor ihtirası, evlerinize sürüne sürüne girerek misâfir gibi oturan, sonra ev sahibi gibi yerleşen, nihâyet efendi kesilen bir hırsıza benzemiyor mu? O kadarla yetinse gene iyi!. Fakat o hırsız zamanla başınıza bir önder kesilir, kanca ve kırbaçla daha büyük arzularınızı tahrik ederek görenek belâsı ile sizleri kuklalara çevirir. Onun elleri gerçi atlas ve ipektendir ama kalbi taştan hatta demirden daha serttir.

Konfor sizi gaflete atmak için tatlı ninniler söyler. Sizin sağlam hasselerinizi, ince duygularınızı, kırık çanaklar gibi dikenlikler içine atar. Evet, konfor iştihası, ruh ve vicdanı öldürdükten sonra, cenâze merâsimlerinde sırıta sırıta ve büyük bir debdebeyle yürür gider. Ey derûnlarında kâinat dürülü olanlar, sakın siz bu tuzağa düşüp de, dört ayaklıların altına inmeyiniz.

ACI VE IZDIRAP

Izdırap, idrâkinizi kılıflayan kabuğun kırılmasıdır. Meyvenin kalbini güneşletmesi için çekirde-

ğin kırılması icap ettiği gibi sizin de ızdıraba âşina olmanız icap eder.

Mevsimler içinde kış ve hâzânı, bahar ve yaz için nasıl normal karşılıyorsanız, kalbinizin ızdırap veren kışlarını da sükûnetle karşılamanız gerekir.